

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет іноземних мов
Кафедра німецької філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: Флористичні фразеологізми у німецькомовній картині світу (у порівнянні з україномовною)

Студентки 2 курсу групи МДН
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальності 014.022. Середня
освіта (мова і література) (німецька)

Горобчук Крістині Олегівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник:
Вишивана Н.В.,
кандидат філологічних наук, доцент

(підпис) (ініціали, прізвище)

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	8
1.1. Мовна картина світу як об’єкт лінгвістичних вчень	8
1.1.1. Походження терміну «мовна картина світу»	8
1.1.2. Поняття «мовної картини світу» у сучасній лінгвістиці	9
1.1.3. Ознаки та характеристики мовної картини світу	12
1.1.4. Складові мовної картини світу	12
1.2. Фразеологія: предмет дослідження та основні терміни	13
1.2.1. Фразеологізми – знаки мовної системи	14
1.2.2. Проблема класифікації фразеологізмів	16
1.2.3. Класифікація фразеологізмів Х.Бургера	18
1.2.4. Фразеологізми у мовній картині світу	20
1.3. Визначення понять «фітонім, флоризм, флористична лексика»	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	25
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ФІТОНІМІВ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (У ПОРІВНЯНІ З УКРАЇНОМОВНОЮ)	27
2.1. Тематичні ряди флористичних фразеологічних одиниць	27
2.1.1. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви дерев»	33
2.1.2. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви квітів»	39
2.1.3. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви рослин»	44
2.1.4. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви городніх культур/плодів»	48
2.1.5. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви форми рослинності»	62
2.1.6. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви частин рослин»	67
2.2. Семантична реалізація фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом на позначення антропоморфних ознак	72
2.3. Синтаксична структура фразеологізмів з флористичним компонентом	75

2.4. Коннотативний аспект семантики флористичних фразеологічних одиниць	80
2.5. Еквівалентність досліджуваних фразеологічних одиниць у німецькій та українській мовах	85
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	93
РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКСНІ ВПРАВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ФЛОРИСТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	95
3.1. Вправи, що спрямовані на розширення словникового запасу	95
3.2. Вправи, що спрямовані на закріплення вивченої лексики.....	97
3.3. Вправи, що сприяють комунікативним навичкам	99
3.4. Контрольні вправи, які перевіряють засвоєння нової лексики	100
ВИСНОВКИ.....	102
РЕЗЮМЕ	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107
ДОДАТКИ.....	116

ВСТУП

Фразеологічний фонд мови є відображенням національної культури, у ньому виявляється своєрідність того чи іншого народу, його стереотипи, спосіб образного мислення людей, специфіка їх світогляду і психології.

Необхідно зазначити, що за останні десятиліття дослідженню загальної фразеології та флористичної фразеології зокрема було присвячено багато наукових праць таких відомих вчених як В. Фляйшер, Х. Бургер, Б. Хандверкер, В.В. Виноградов, Ю.Д. Апресян, Н.М. Амосова, А.В. Кунін, В.М. Телія, І.І. Чернишова, І.А. Стернін, В.М. Угринюк, О.Ф. Арсент'єва, О.М. Гребнева, Л.Ф. Пуцилева, О.Г. Хабарова, О.В. Худенцова, Ю.Ю. Саввіна, З.А. Камаль, А.М. Баранов та ін.

В усіх мовах в основі багатьох фразеологічних одиниць лежать назви рослин, а також побутових реалій, пов'язаних зі світом флори. Фразеологічні одиниці з флористичним компонентом відображають багатовікові спостереження людини за світом флори, передають ставлення людей до даної сфери дійсності. Фразеологічний склад кожної мови чітко передає головні особливості національної культури і світогляду народу, відтак мовну картину світу даного етносу.

У даній роботі розглядатимуться флористичні фразеологічні одиниці німецькомовної картини світу в порівнянні з україномовною, їх походження, семантична цінність та особливості вживання.

Таким чином, **актуальність** нашого дослідження обумовлена важливою роллю рослин в житті людини, яка знаходить відображення в мовній картині світу, беручи участь в передачі релігійних, символічних, естетичних і міфологічних уявлень, а також відсутністю контрастивного аналізу флористичних фразеологічних одиниць німецької мови з українськими.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці з компонентом-фітонімом, тобто одиниці мови, що позначають реалії рослинного світу, форму рослинності або одиниці, до складу яких входять позначення частин рослини,

їх плід, форма рослинності, отже усі приклади родо-видових відношень фітонімної лексики.

Предметом розгляду є лексико-семантичні, граматичні та стилістичні особливості вищезазначених одиниць, з урахуванням їх національно-колеристичної специфіки та функціонування.

Матеріалом дослідження слугують флористичні фразеологізми української та німецької мов. Всього було проаналізовано 432 флористичних фразеологізми у німецькій мові та 271 в українській.

Метою дослідження є зіставне вивчення лексико-семантичних особливостей флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мовах та особливостей їх вживання у межах двох культурних традицій.

Для досягнення визначеної мети, необхідно розв'язати такі **завдання**:

- ✓ охарактеризувати поняття «мовна картина світу», визначити її основні характеристики, функції та складові; розкрити суть понять «фразеологізм», «фітонім», «флоронім» та ін.
- ✓ зробити вибірку флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мовах; охарактеризувати їх тематичні ряди та виявити продуктивність фітонімів у флористичних фразеологічних одиницях;
- ✓ з'ясувати символічні значення фразеологічних одиниць з компонентами фітонімами;
- ✓ дослідити семантичну реалізацію фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом на позначення антропоморфних ознак у обох мовах;
- ✓ провести контрастивний аналіз емоційного забарвлення та синтаксичної структури флористичних фразеологізмів; визначити типи міжмовних відповідностей;
- ✓ розробити комплекс вправ для вивчення флористичних фразеологізмів на уроках німецької мови.

Методи дослідження. У дослідженні використовувались принципи та прийоми *методу суцільної вибірки* для збору матеріалів дослідження;

deskриптивно-емпіричного методу; порівняльно-типологічного методу та кількісно-якісного аналізу з метою розкриття семантичних особливостей флористичних фразеологізмів.

Наукова новизна дослідження представлена розробкою порівняльної таблиці флористичних фразеологізмів української та німецької мов.

Теоретичне значення полягає у розкритті ролі флористичних фразеологізмів у німецькомовній картині світу (у порівнянні з україномовною) та описі їх особливостей.

Практичне значення даної роботи визначається тим, що було визначено продуктивність фітонімів у складі фразеологізмів у німецькій та українській мовах та показано залежність мовної картини світу від досвіду та традицій народу.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на XVIII міжнародній студентській Інтернет-конференції «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі» (26 березня 2020 р., м. Вінниця), на II науково-практичній конференції «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (18-19 вересня 2020 р., м. Львів), на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії» (25-26 вересня 2020 р., м. Одеса), на II науково-практичній конференції ««Пріоритети розвитку сучасної філології» (06-07 листопада 2020 р., м. Запоріжжя) та на Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (25 листопада 2020 р., м. Вінниця).

Структура магістерської роботи. Дана робота містить вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел та два додатки. Загальний обсяг – 134 сторінки.

У **вступі** викладено мету та завдання дослідження, обґрунтовано актуальність вибраної проблематики, висвітлено загальний стан дослідження флористичних фразеологізмів, новизну отриманих результатів, визначено

теоретичне та практичне значення роботи.

У **першому розділі** розглядається поняття мовної картини світу, зокрема її функції та складові, досліджується класифікація фразеологізмів та їх роль у мовній картині світу, а також визначаються поняття фітонім, флоронім, флоризм та флористична лексика.

Другий розділ присвячено виявленню продуктивності фітонімів у складі флористичних фразеологізмів та контрастивному аналізу семантичних полів, синтаксичної структури та стилістичної забарвленості цих одиниць у німецькій та українській мовах, дослідженню флористичної символіки в німецькій та українській етнології.

У **третьому розділі** розроблено комплекс вправ для вивчення флористичних фразеологізмів на уроках німецької мови.

У **загальних висновках** підводяться підсумки проведеного дослідження та окреслюються перспективи подальших наукових розробок у галузі вивчення флористичних фразеологізмів.

У **додатку** винесено таблицю флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мові.

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

1.1. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних вчень

1.1.1. Походження терміну «мовна картина світу»

Питання взаємозв'язку мови, культури, сприйняття і мислення – одне з центральних досліджень сучасних науковців. Ця ідея з'явилася ще у XVIII столітті, але цілеспрямоване вивчення проблеми розпочалося лише з виникненням нових галузей наукових знань, таких як когнітологія та лінгвокультурологія, а саме на початку 70-х років минулого століття.

Проблемами лінгвокультурології та поняттям мовної картини світу займалися як вітчизняні (Ф.С. Бацевич, І.О. Голубовська, В.В. Жайворонок, Л.А. Лисиченко, В.М. Русанівський та ін.), так і зарубіжні вчені (В. фон Гумбольдт, Л. Вайсгербер, Й. Лінк, А.А. Буров, В.І. Карасик, М.В. Піменова, І. А. Стернін, та ін.).

Категорія «мовна картина світу» походить від загального поняття «картина світу», що у 30-ті рр. XX століття з'явилося у працях німецького філософа М. Гайдеггера. Невіддільним у картині світу є мовний фактор, позаяк будь-яку позамовну дійсність ми пояснюємо словами або ж, інакше, мовними знаками.

Проблему взаємозв'язків мови, культури і мислення опрацював Вільгельм фон Гумбольдт. Його вчення про дух народу і внутрішню форму мови вважають основним теоретичним джерелом щодо цього питання. Він підкреслював, що такі поняття як «мова і народ», «мова і культура» - нерозривні [7, с. 38]. Власне поняття мовної картини світу ґрунтується на ідеях В. фон Гумбольдта. Він розглядав її як неповторну й індивідуальну «форму мови» народу: «Духовна своєрідність та будова мови настільки тісно взаємопов'язані, що існування першого обов'язково зумовлює існування другого» [21, с. 68].

Термін «мовна картина світу» був представлений вперше Людвігом Вітгенштайном, але у семіотику він прийшов з праць відомого німецького науковця Лео Вайсгербера, який на основі вчень В.фон Гумбольдта розробив теорію мовної картини світу. Він підкреслював, що остання та зовнішнє середовище існування народу невіддільно пов'язані. Науковець наполягав, що саме мова створює уявлення народів про реальність, з чого можна зробити висновок, що скільки існує мов, стільки й існує поглядів та тлумачень певних явищ [10]. Оскільки кожна людина сприймає світ, враховуючи свій індивідуальний досвід, досвід свого народу та соціальні умови життя, то звідси слідує, що суб'єктами мовної картини світу, які спостерігають та інтерпретують дійсність можуть бути: окрема особистість, певна група людей, народ, а також людство в цілому.

Праці Лео Вайсгербера та В. фон Гумбольдта стали теоретичним підґрунтям для гіпотези лінгвістичної відносності Е.Сепіра та Б.Уорфа, які відстоювали думку про присутність людського чинника у мові.

1.1.2. Поняття «мовної картини світу» у сучасній лінгвістиці

Багатогранність реального світу неможливо досягнути та структурувати, саме тому мовна картина світу - об'єкт вивчення різних наук: лінгвокультурології, когнітивістики, лінгвістики, філософії та ін., що ускладнює чітке трактування цього поняття. Саме тому, не дивлячись на велику кількість досліджень мовного феномену, окреслити певні рамки для єдиної термінології практично неможливо, що спричиняє численні варіації та ряд суміжних термінів: концептуальна картина світу, філософська картина світу, наївна картина світу, когнітивна картина світу, наукова картина світу (частково-наукова картина світу та загальнонаукова картина світу), поетична картина світу, національна картина світу, культурна картина світу та інші.

Т.П. Свердан у своєму дослідженні прийшла до висновку, що усі суміжні поняття можна вибудувати у певну систему, а точніше піраміду понять. Таким чином, вона виділяє картину світу як верхній пласт, менталітет як основу, а

фразеологізми як фундамент, що ще раз підкреслює логічність взаємозв'язку понять [44].

Досить часто поняття концептуальної та мовної картин світу вважаються тотожними або взаємозамінними. Насправді ж концептуальна картина світу – явище глобальне, універсальне, спільне для народів з однаковим рівнем знань про світ та підґрунтя для мовної картини світу. Крім, цього ці два поняття відрізняються засобами творення. Для першої характерне використання концептів, для іншої ж - мовних одиниць [13, с.133].

Варто також звернути увагу на те, що усі мовні картини світу не такі динамічні, як концептуальні. Людство постійно поповнює знання щодо навколишнього середовища, відповідно відбуваються зміни у концептуальній картині світу, а ось мовна картина світу більш консервативна та довше зберігає застарілі уявлення про світ.

Мовну картину світу доцільно розглядати на усіх рівнях мови, деякі ж лінгвісти звертають увагу лише на лексичний рівень. Ю.М.Караулов, відомий своїми працями щодо лексико-семантичних полів, дав таке визначення мовній картині світу (він назвав її «модель»): «Спосіб існування лексики у свідомості носія» [31, с. 274]. Таку ж думку підтримував Г.О.Брутян, адже поняття мовної картини світу він описує як «...знання, закріплене в словах і словосполученнях конкретної розмовної мови» [9, с.109]. О. Корнілов має солідарну думку, адже за його словами мовна картина світу перш за все фіксує національне бачення світу, а синтаксис виступає лише способом функціонування лексичних засобів [33, с.106].

На противагу Ю.М.Караулову, Г.О. Брутяну та О.Корнілову, у досить ґрунтовному науковому доробку «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» Олена Селіванова у визначення поняття мовної картини світу виходить за межі одного лиш лексичного рівня, враховуючи також й аксіологічний, етичний та когнітивний аспекти [45, с.365]. Крім О. Селіванової такої думки дотримується й австралійський лінгвіст Г.Вежбицька, яка вважає, що мовна картина світу окремого етносу виражається не тільки на лексико-

семантичному, а й на морфологічному та синтаксичному рівнях [11]. В.М. Телія підтримує цю позицію, підкреслюючи, що мовна картина світу створюється не лише за допомогою певної лексики, але й з «використанням синтаксичних конструкцій, які з перших етапів існування мови відображали відношення між елементами дійсності» [48, с.178].

Варто звернути увагу на визначення мовної картини світу, сформульоване В.В.Жайворонком: «мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних явищ, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього стану людини, тобто загалом картину світу як таку» [26, с.15]. Таким чином, автор звертає увагу на різні рівні мови, від фонетичного до стилістичного.

Доцільно також зазначити, що мовна картина світу є інтерпретацією дійсності мовця. Цю думку підкреслює І.О.Голубовська, зазначаючи, що мовна картина світу є світовідчуттям і світорозумінням, яке виражається за допомогою мовних знаків, таким чином це вербалізована інтерпретація навколишнього світу мовцем або мовним соціумом [14, с.36]. В працях польського лінгвіста Бартмінського поняття мовної картини світу теж використовується у схожому трактуванні: «втільена в мові інтерпретація дійсності, яку можна уявити у вигляді комплексу суджень про світ» [6, с.88].

Як бачимо досить велика кількість думок, проте усі ці трактування збігаються у тому, що мовна картина світу є зафіксованим у мові сприйняттям та/або інтерпретацією світу, на основі певних норм мовця, його оцінок матеріальної та нематеріальної дійсності, сформованих його спільнотою. Крім цього, у тлумаченні мовної картини світу завжди залишають місце людському чиннику у мові.

1.1.3. Ознаки та характеристики мовної картини світу

І.М. Заремська у своїй статті «Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень» наводить найбільш значущі ознаки мовної картини світу. Сюди вона відносить наявність імен концептів, специфічну кваліфікацію певних предметних галузей, специфічну комбінаторику асоціативних ознак концептів, специфічну орієнтацію предметних галузей на певну сферу спілкування та нерівномірну концептуалізацію фрагментів дійсності, залежно від їх значущості для певного етносу [28].

Варто підкреслити, що мовну картину світу можна описати за допомогою просторових, часових, кількісних та ін. параметрів. На її формування впливають різні чинники: соціальні (виховання, освіта, мова), географічні (клімат, природа, ландшафт), суспільні (життя, закони, правила) та культурні (традиції, етика, мистецтво).

Антропоцентризм, універсальність, історизм, ціннісний характер – характеристики мовної картини світу, визначені ще Лео Вайсгербером. Першу з них він розглядає як ключову, тому що саме людина сприймає й осмислює світ та побачене і реалізує це в мові [10, с.34].

А.О. Плахтій у своїй статті «Мовна картина світу та концепт: теоретичний аспект» виділяє такі характеристики мовної картини світу як: множинність, мінливість, холістичність, індивідуальність та концептуальність [40, с.146].

1.1.4. Складові мовної картини світу

Варто підкреслити, що стосовно складових мовної картини світу думки науковців також розходяться. Її поділяють на концепти, фрейми, сценарії, сюди ж додають лексичні парадигми, лексико-семантичні ряди, семантичні поля, лексико-асоціативні поля тощо. Досить новим підходом є виділення етнопсихолінгвальних явищ та лінгвокультурам [25].

Візьмемо для детально розгляду поняття «лінгвокультурема». Цей термін можна тлумачити як певний мовний знак, що включає в себе культурну

інформацію. Зазначимо, що це поняття не є тотожним лексемі, тому що культурна інформація, що міститься у лінгвокультуремі може бути виражена в мові та мовленні через культурні семи, фон, концепт та конотацію.

Таким чином ми можемо виділити основні функції мовної картини світу. Насамперед це інтерпретативна функція, тобто те, як ми бачимо світ, а також регулятивна, тобто певний орієнтир у світі. Саме через призму мовної картини світу ми розуміємо внутрішню форму мовних одиниць, переносні значення, образність висловлювань та інші аспекти фоносемантики мови.

Підводячи підсумки, ми впевнені, що мовна картина світу є поєднанням духовних змістів, що визначають своєрідність культури і менталітету даної мовної спільності, і мовних, що обумовлюють існування і функціонування самої мови. Мовна картина світу є одночасно і наслідком і причиною історичного розвитку етносу і мови, вона багаторівнева, мінлива в часі та залежна від інтерпретації людей (антропоцентрична). Вона закріплена у свідомості людини, обумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього та внутрішнього світів та виражена мовними засобами.

1.2. Фразеологія: предмет дослідження та основні терміни

Останні десятиліття фразеологія як галузь загальної лінгвістики все частіше стає об'єктом дослідження різних галузей наук. Фразеологія розглядається як самостійна мовна дисципліна. Її витоки можна простежити в 19 столітті, але лише в 40-х роках мовознавці почали ґрунтовно нею займатися. Численні дослідницькі проекти не лише розкрили красу, живописність та естетичну складову фразеологізмів, але й детальніше вивчили їх специфічне використання в межах мови. Однак слід відзначити неоднозначність терміну «фразеологія», яку також слід розрізняти. З одного боку, вона описує істотну частину лінгвістичних досліджень, яка присвячена вивченню фразеологічних явищ у мові. З іншого боку, термін може позначати всі фразеологізми, що існують у мовній системі. В силу того, що друге значення даного терміну

обумовлено різним розумінням суті фразеологічної одиниці, межі предмета фразеології як науки також можуть варіюватися.

В.Н. Телія має тенденцію називати терміном «фразеологізм» тільки поєднання-ідіоми. Деякі лінгвісти відносять до фразеологізмів ідіоми та інші фразеологічні сполучення з жорстко фіксованим одиничним зчепленням компонентів (наприклад, холодна війна), відносячи інші види сполучень до узуально-стилістичних засобів або до типологізованих лексико-синтаксичних конструкцій. Разом з тим В.Н. Телія констатує наявні розбіжності в класифікації фразеологічних одиниць: «найбільші суперечки викликає включення у фразеологічний склад прислів'їв, приказок і крилатих слів» [76, с. 559].

1.2.1. Фразеологізми – знаки мовної системи

Якими характеристиками має володіти словосполучення, щоб можна було вважати його частиною фразеологічної структури мови? Оскільки часто немає чіткої межі між фразеологічними та нефразеологічними сполученнями слів, часто між мовознавцями виникали розбіжності щодо цієї теми. Дебати з приводу фразеологічних характеристик давно були важливою темою в Радянському Союзі та у вітчизняному мовознавстві. Вони часто призводили до жорстоких сутичок.

Фразеологізми відрізняються між собою за довжиною, мають різні синтаксичні функції і їх можна зрозуміти у переносному значенні. Однак їх точний аналіз та дослідження поставили перед лінгвістами численні проблеми. Основна частина українських мовознавців зосередилася на питанні про те, наскільки широке насправді поле фразеології. Відтепер є 3 погляди на дану проблематику: можна говорити про широку, середню та вузьку фразеологію. Широка фразеологія також включає вільні комбінації слів у об'єктній області фразеології. Виноградова можна розглядати як представника середньої фразеології, який розглядає стабільність і відтворюваність як найважливіші умови фразеологізму. Вузька фразеологія, яка включає до фразеологізмів

лише сполучення слів ідіоматичного характеру [81, с.16]. Х. Бургер також розмежовує фразеологію у вузькому та ширшому значенні. Тут більш вузький термін охоплює ідіоматичні фразеологізми, тоді як інший термін не враховує ідіоматичність як критерій включення словосполучення у фразеологічний інвентар [59]. Незважаючи на всі відмінності у визначеннях та термінології, лінгвісти нарешті домовились про розмежування фразеологізмів у вузькому та ширшому значенні. Усі фразеологізми повинні бути полілексичними та стійкими/сталими [69, с.20].

Німецький лінгвіст Б. Хандверкер вважає, що критерій ідіоматичності дозволяє розрізняти фразеологізми в широкому і вузькому сенсі. До фразеологізмів в широкому сенсі можна віднести колокації: *jmdm schmeckt es nicht* - «не подобається (не до смаку)»; *macht nichts* - «не біда» [62, с. 246-255].

Таким чином, для розмежування фразеологічних зв'язків від вільних словосполучень застосовуються певні критерії чи характеристики, які визначаються за трьома аспектами визначення:

- морфологічні особливості: полілексичність;
- синтаксичні особливості: стійкість (лексикалізація та відтворення);
- семантичні особливості: ідіоматичність.

Фраземи, що виявляють стійкість (лексикалізація, відтворення) та полілексичність, формують фразеологію в ширшому значенні. Якщо додати останній критерій, ідіоматичність, тоді ми маємо справу з фразеологією у вузькому значенні. Ці три характеристики можна визначити на кількох рівнях, а саме [59]:

- а) на морфологічному рівні;
- б) на синтаксичному рівні;
- в) на семантичному рівні;
- г) на прагматичному рівні;
- д) на ситуаційному рівні.

Варто підкреслити, що сучасні лінгвісти виділяють понад 20 критеріїв для визначення фразеологізмів. При цьому, жоден окремо взятий критерій не

достатній для того, щоб віднести мовну одиницю до класу фразеологізмів та наразі не існує однієї загальної ознаки властивої усім фразеологічним одиницям.

1.2.2. Проблема класифікації фразеологізмів

Трактування фразеологізму (або, як прийнято говорити, параметри фразеологічності) багато в чому визначає підхід до систематизації та класифікації фразеологічних одиниць. У вітчизняному мовознавстві більшість вчених дотримується семантичної класифікації академіка В.В. Виноградова, яка, як відомо, включає 3 типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення або ідіоми, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення [12]. Дана класифікація була визнана також багатьма зарубіжними лінгвістами і застосовується з більшими чи меншими модифікаціями для систематизації фразеології багатьох мов, зокрема німецької [64]. Зауважимо, що дана класифікація не має єдиного принципу побудови, тому зо фразеологічні єдності, зрощення та сполучення мають різний рівень стійкості. Перші два типи ми характеризуємо рівнем вмотивованості, а ось третій тип – структурною ознакою.

Відомий лексиколог-германіст І.І. Чернишева розширює межі фразеології, визначаючи її як розділ лінгвістики, що займається стійкими словесними комплексами, і включаючи внаслідок цього до складу фразеологічного фонду німецької мови:

- власне фразеологізми (три підкласи стійких словесних комплексів різних структурних типів зі стабільним складом і повним або частковим переосмисленням семантики конститuentів):

- ідіоми або фразеологічні єдності (*ins Gras beißen* - фам. «померти (зіграти в ящик)»; *alt und jung* - «і старі й малі»; *hässlich wie die Nacht* - «страшний як смертний гріх»);

- стійкі фрази - переважно прислів'я і приказки (*du liebe Güte!* - «боже мій!»; *Wer A sagt, muss auch B sagen* – «сказав: «А», скажи: «Б»» та ін.);

- фразеологічні сполучення - колокації, що не допускають серійності (*kalte Miete* - «орендна плата без вартості опалення»; *blinder Passagier* - «безквитковий пасажир, заєць»);

- фразеологізовані утворення (стійкі словесні комплекси з аналітичним значенням, наприклад: *jmds Vertrauen, Achtung genießen* - «користуватися чиеюсь довірою, повагою»);

- модельовані (типові) утворення (певні синтаксичні утворення типізованої семантики, що реалізуються на рівні мови, наприклад: *Betrug ist Betrug; verloren ist verloren* - «обман є обман; втрачено, значить, втрачено»);

- лексичні єдності (лексикалізовані неоднослівні найменування, такі як *der Nahe Osten* - «Близький Схід») [71, с. 180-214].

Таку ж думку підтримував Вольфганг Фляйшер, так для багатоплановість самого феномену фразеологізму була для нього важливішою, ніж поділ на певну класифікацію. З самого змісту фразеологізму йому вдалося вивести критерії для класифікації. За ідіоматичністю він поділяє фразеологізми на:

- абсолютно ідіоматичні;
- частково ідіоматичні;
- неідіоматичні.

Взявши до уваги, ступінь стабільності В. Фляйшер розрізняє фразеологізми з унікальним компонентом та без нього. Дещо окремо він розглядає прислів'я та крилаті вислови. Скоріше за все, причиною для цього була їх семантична структура. Лінгвіст підкреслює, що фразеологізми містять національно-культурний компонент значення, який виражається національно-культурними маркерами: безеквівалентною, конотативною та фоною лексикою [60].

Варто зауважити, що саме перший клас стійких словесних комплексів (власне фразеологізми) є найбільшим і значним, саме фразеологізми стають об'єктом пильної уваги дослідників, лексикографів, викладачів німецької мови. Інші стійкі словесні комплекси в силу меншої семантичної

трансформації їх конститuentів досліджуються на порядок рідше і розглядаються по відношенню до фразеології нерідко як явища маргінальні.

При цьому найчастіше без уваги залишається факт виходу фразеологічної одиниці з активного вживання. У фразеографії, наприклад, іноді відбувається необдумане і абсолютно невиправдане «перетягування» зі словника в словник навіть значно застарілих одиниць. Таким чином з'являються так звані Wörterbuchleichen - «одиниці, що вийшли з ужитку, але кочують зі словника в словник» [22, с. 21].

Повертаючись до визначення статусу та класів фразеологізмів як предмета фразеології, слід підкреслити, що в зарубіжній германістиці помітна тенденція до ширшого розгляду складу фразеології. Так, Г. Хенне, автор розділу «Слово і лексикон» в 4-му томі словника Duden 1998-го року видання, називає в якості одиниць фразеологічного складу мови не тільки фразеологізми, але і колокації - «узуальні, зумовлені використанням мови і очікувані [комунікантами] словосполучення», такі як eine Lücke schließen - «заповнити прогалину», schallendes Gelächter - «дзвінкий сміх», harmloses Vergnügen - «невинне розвага» і т.д. При цьому автор підкреслює відмінність семантики ідіом і колокацій: в ідіом значення є «надсуммарним» (übersummativ), тобто значення є чимось більшим, ніж сума значень елементів ідіоми, для колокацій – це сума значень усіх частин [79, с. 562].

1.2.3. Класифікація фразеологізмів Х.Бургера

Мабуть, найдетальнішу класифікацію фразеологічного складу німецької мови пропонує німецько-швейцарський лінгвіст Х. Бургер. Вихідним пунктом для цього стала незадовільна класифікація, де до фразеології входять лише ідіоматичні фразеологізми та фразеотекстеми. Тут одразу виникає проблема: критерій класифікації ідіоматичності визначальний лише для фраз, але не для фразеотекстем. А також проблемне віднесення неідіоматичних комбінацій слів та фразеотекстем до двох різнорідних підкатегорій. Опираючись на критерій функції знака, він розрізняє:

а) референціальні фразеологізми, тобто такі, які співвідносяться з об'єктами, процесами, ситуаціями: *jmdn übers Ohr hauen* - розм. «обдурити когось»; *Morgenstunde hat Gold im Munde* - «ранок вечора мудріший»; *Schwarzes Brett* - «дошка для оголошень»;

б) структурні фразеологізми, які виконують функції всередині мови - здійснюють граматичні зв'язки: *in Bezug auf* - «щодо», *sowohl ... als auch* - «як ..., так і ...»;

в) комунікативні фразеологізми, які виконують свої завдання при встановленні, визначенні, здійсненні і завершенні комунікативних дій: *Guten Morgen!* - «Доброго ранку!», *Ich meine ...* - «я думаю ... »; так звані *Routineformeln*.

Серед референціальних Х. Бургер виділяє номінативні (позначають об'єкти і процеси) та пропозиціональні (функціонуючі як висловлювання про об'єкти і процеси) фразеологізми. При цьому номінативні - рівнозначні члену речення (*satzgliedwertig*), в той час як пропозиціональні рівні цілому реченню (*satzwertig / textwertig*).

Номінативні фразеологізми діляться в свою чергу на колокації (*Kollokationen*: *sich die Zähne putzen* - «чистити зуби»), часткові ідіоми (*Teil-Idiome*: *dumm wie Bohnenstroh* - розм. «набитий дурень») й ідіоми (*Idiome*: *ins Gras beißen* - фам. «зіграти в ящик, померти»). Пропозиціональні фразеологізми можуть являти собою сталі вирази (*feste Phrasen*: *Hier/Da liegt der Hund begraben* - «ось де собака зарита») і формули-топіки (*topische Formeln*), або ж як їх ще називають загальні вирази. До останнього типу відносяться прислів'я (*Sprichwörter*: *Wer nicht hören will, muss fühlen* - «кого слово не візьмеш, того палицею дістанеш») і трюїзми (банальності) (*Gemeinplätze*: *Man lebt ja nur einmal* - «один раз живемо») [59, с. 36-42].

Спеціальні класи в систематизації Бургера утворюють:

- утворення за моделлю (*Modellbildungen*: *Geld hin Geld her* - «гроші грошима»; *Krise hin Krise her* - «криза кризою»);
- парні вирази (*Zwillingsformeln*: *kurz und bündig* - «коротко і ясно»);

- компаративні фразеологізми (komparative Phraseologismen: *frieren wie ein Schneider* - розм. «сильно мерзнути»);
- кінєграма (Kinegramme: *die Achseln zucken* - «знижувати плечима»; *die Nase rümpfen* - «морщити ніс»);
- крилаті вислови (Geflügelte Worte: *der Mensch lebt nicht vom Brot allein* - «не хлібом єдиним живе людина»);
- авторські фразеологізми (Autorphraseologismen: *alter Casanova* - «Казанова, спокусник»);
- фразеологізми-оніми (onymische Phraseologismen: *der ferne Osten* – «Далекий Схід»);
- фразеологічні терміни (phraseologische Termini: *künstliche Intelligenz* - «штучний інтелект»);
- кліше (Klischees: *mit freundlichen Grüßen* - «з найкращими побажаннями») [59, с. 44-52].

Таким чином, перед нами досить детальна класифікація великого і різноманітного за складом фразеологічного фонду німецької мови.

1.2.4. Фразеологізми у мовній картині світу

Фразеологія, як і мова, відображає культуру, історію та звичаї як суспільства в цілому, так і окремого народу. Фразеологічні одиниці інтерпретують дійсність за допомогою образів та відіграють особливу роль у втіленні національної та культурної впевненості людей та їх ідентифікації. Саме тому когнітивісти надають великого значення мові як мисленнєвому явищу, адже вона накопичує та передає інформацію про світ та формує мислення індивіда. У процесі створення фразеологізмів роль відіграють понятійний зміст, категоріальне значення та суспільне відображення. Відбувається переосмислення мовної одиниці, її семантична перебудова, і в результаті компоненти фразеологізму частково або повністю втрачають властиве їм раніше лексичне значення та номінативну функцію [8, с. 26]. Внаслідок цього фразеологічна одиниця отримує єдине загальне семантичне

значення. Досить часто можна помітити, що втрата компонентами фразеологізму їх предметної співвіднесеності прямо пропорційна збільшенню цілісного значення фразеологізму. Внутрішня форма фразеологізмів має цілком самостійне етимологічне значення та тісно пов'язана з вмотивованістю цієї одиниці. В.М. Угринюк вважає вмотивованість фразеологізму кількісною та якісною характеристикою внутрішньої форми та підкреслює, що «вмотивованість – суто синхронне явище, пов'язане з переосмисленням та втратою початкового трактування фразеологізму, вона може змінюватися з часом і цим вона відрізняється від етимології» [49, с. 6]. Фразеологічне значення не є тотожним лексичному насамперед через вторинне відтворення картини світу, саме тут уже виражено інтелектуально-емоційне освоєння носіями мови відповідної дійсності.

Отже, фразеологізм в даній роботі ми розглядаємо як ментальну сутність, яка насамперед пов'язана з мовною формою та активується у свідомості носіїв мови інформацією. Вмотивованість фразеологізмів має образну природу. Етнокультурна проблематика зараз дедалі важливіша для антропоцентрично зорієнтованої фразеології, так як традиційна фразеологія відносить це до компетенцій психології та логіки. Таким чином, особливу увагу дослідники сьогодні звертають на одну із найважливіших складових мовної картини світу – фразеологічну. Фразеологічна система мови відображає національно-культурну специфіку. Той чи інший об'єкт у певній культурі існує у специфічному оточенні властивому лише даній культурі, має культурно обумовлені асоціативні зв'язки. Підкреслимо, що фразеологічний фонд мови може змінюватися залежно від національної культури, субкультури та культур інших народів.

1.3. Визначення понять «фітонім, флоризм, флористична лексика»

Досліджуючи тему фразеологізмів, зокрема флористичні фразеологізми, вважаємо за доречне розібратися з термінами, що позначають об'єкти і поняття рослинного світу.

Лексика з флористичним значенням займає важливу ланку словника кожної мови, адже вона тісно пов'язана з історією та культурою народу. На сьогоднішній день є досить багато наукових праць, що присвячені вивченню флористичної лексики, проте в лінгвістиці досі не існує єдиного терміну для позначення об'єктів рослинного світу. Сучасне мовознавство використовує різні терміни для найменування рослин: *фітонім* (З.А. Камаль, Л.Ф. Пуцилева, С.С. Шумбасова, О. Абакумова, О. Блінова, С. Бутко, В. Галайчук, О. Діброва, Н. Єгорова, Г. Каліткіна, Л. Колесникова, Т. Мішеніна, Л. Нікітенко, Л. Оліфіренко, Н. Панасенко, І. Підгородецька, І. Подолян, Л. Усик, О. Чарикова, С. Шестакова), *флороназва* (В. Пітель). Часом дослідники в своїх працях послуговуються не одним терміном, а використовують паралельні найменування: *фітонім, фітонімний іменник* (І. Клімас), *фітонім, флорема, флористична одиниця* (К. Акулініна), *фітонім, флористична лексема* (С. Камаль), *фітонім, фітонімічна лексема* (Ю. Дьяченко), *флоролексема, флоризм, флороназва, флористична одиниця* (С. Шуляк), *флоролексема, флористичне найменування* (І. Коломієць, Д. Уманець).

Розглянемо терміни, які найчастіше зустрічаються в наукових працях: *фітонім* і *флоронім*, а також *флористична лексика* (О.М. Гребнєва, Ю.Н. Ісаєв, О.В. Сахарова, тощо).

Ю.Ю Саввіна відзначає, що назви рослин – це проста за своєю структурою група лексики. Назви рослин обов'язково існують в народному та наукових варіантах. Структура наукового терміну, – на думку автора, – строго визначена: родове найменування (...) та видове визначення, а структура народних назв формується носіями абсолютно довільно [43, с.113].

Л.Ф. Пуцилева під «фітонімами» розуміє лексеми, що позначають в прямому значенні найменування будь-якого об'єкту, що належить до рослинного світу [41].

О.М. Гребнєва виділяє наступні якості фітоніма:

- 1) фітонім – це мовна одиниця;
- 2) фітонім – це найменування флористичного об'єкта чи поняття;
- 3) фітонім – це таке найменування, якому відповідає дефініція, що чітко відображає зміст відповідного поняття [20, с.14].

Існує також поняття «*флоронім*». С.С Шумбасова в статті «Грамотичне структурування фразеологізмів сучасної англійської мови з компонентом – фітонімом» вважає, що до флоронімів відносяться фразеологізми, до складу яких входить елемент, що позначає ту чи іншу рослину загалом (квітучу рослину, ягоду, фрукт тощо), його складову частину (листяний шар, стебло, корінь і т.д.), вид (дерево, кущ, трава) [55].

Т.Д. Баришнікова уявляє флоронім як одиницю цілісного макрополя ботанічної термінології конкретної мови [5]. Н.Б. Кудрявцева під флоронімом розуміє позначення дерев, кущів, кімнатних і садових рослин [34]. Ю.Н. Ісаєв до флористичної лексики відносить народні назви рослин [29, с. 220], а от Ю.Ю. Саввіна вважає, що народні ботанічні назви не можна відносити до термінів через наступні причини:

- 1) народні назви не є однозначними;
- 2) народні назви рослин мають певну конотацію [43].

В багатьох наукових дослідженнях змішані поняття «*флористична лексика*» і «*фітонім*». З.А. Камаль в роботі «Функції фітонімів в читацькій інтерпретації лірики С. Єсеніна» використовує і поняття фітонім, і поняття «*флористична лексика*».

За словами З.А. Камалі флористична лексика вміщає інформацію не лише про навколишнє природне середовище, але і про взаємодію даної культурної спільноти з цим середовищем. Науковець вважає, що фітонім виступає в якості локального, темпорального, емотивного, етнографічного і

культурного індикатора і виконує в поезії важливі смислові функції, а також слугує репрезентантом не лише експліцитної, але й імпліцитної інформації [30].

Таким чином, ми бачимо, що всі найбільш вживані терміни (*«фітонім»*, *«флористична лексика»*, *«флоронім»*) об'єднуються тим, що включають в себе компонент *«рослина»*. В сучасній лінгвістиці поняття *«фітонім»* і *«флористична лексика»* змішуються і чітко не визначаються. В нашій роботі дотримуємося погляду З.А. Камаля і надаємо перевагу терміну *«фітонім»* і розуміємо його як синонім до поняття «назва / найменування рослини». Під фітонімом розуміємо певний іменник, що позначає цілу рослину, її складову частину, плід або ж форму рослинності (трава, кущ, дерево, квітка тощо).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Мовна картина світу є зафіксованим у мові сприйняттям та/або інтерпретацією світу, на основі певних норм мовця, його оцінок матеріальної та нематеріальної дійсності, сформованих його спільнотою.

Мовна картина світу є одночасно і наслідком і причиною історичного розвитку етносу і мови, вона багаторівнева, мінлива в часі та залежна від інтерпретації людей (антропоцентрична). Вона закріплена у свідомості людини, обумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього та внутрішнього світів та виражена мовними засобами.

На її формування впливають різні чинники: від соціальних та культурних до географічних, а основними характеристиками є антропоцентризм, універсальність, історизм та ціннісний характер.

Мовну картину світу поділяють на концепти, фрейми, сценарії, лексичні парадигми, лексико-семантичні ряди, семантичні поля, лексико-асоціативні поля, лінгвокультуреми, тощо.

Мовна картина світу закріплена в свідомості індивіда, виконує насамперед інтерпретативну та регулятивну функції, тобто обумовлює розуміння внутрішньої форми мовних одиниць, переносні значення, образність висловлювань та інші аспекти фоносемантики мови.

Фразеологічні одиниці інтерпретують дійсність за допомогою образів та відіграють особливу роль у втіленні національної та культурної впевненості людей та їх ідентифікації, тобто є невід'ємною складовою мовної картини світу.

У процесі створення фразеологізмів важливу роль відіграють понятійний зміст, категоріальне значення та суспільне відображення. Відбувається переосмислення мовної одиниці, її семантична перебудова, компоненти фразеологізму частково або повністю втрачають властиве їм раніше лексичне значення та номінативну функцію і отримують загальне значення для усього висловлювання.

Фразеологічна система мови відображає національно-культурну специфіку. Відповідно, той чи інший об'єкт у певній культурі існує у специфічному оточенні властивому лише даній культурі, має культурно обумовлені асоціативні зв'язки. Підкреслимо, що фразеологічний фонд мови може змінюватися залежно від національної культури, субкультури та культур інших народів.

Фразеологічна система мови – явище неоднорідне і багатовимірне, що передбачає наявність великої кількості класифікацій фразеологічних одиниць та можливість розгляду різних аспектів.

Однією з найбільш захоплюючих і цікавих сторін фразеології як лінгвістичної дисципліни є фразеологічні одиниці зі стрижневим флористичним компонентом – фітонімом. Під фітонімом розуміємо цілу рослину, її складову частину, плід або ж форму рослинності.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ФІТОНІМІВ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (У ПОРІВНЯНІ З УКРАЇНОМОВНОЮ)

2.1. Тематичні ряди флористичних фразеологічних одиниць

У ході дослідження було проаналізовано одномовні та двомовні фразеологічні словники німецькою та українською мовами, а також електронні словники та уже здійснені фразеологічні вибірки з інтернет-ресурсів.

Для дослідження німецькою мовою було використано 3 друковані словники, а саме: «Немецко-русский фразеологический словарь», укладений Л. Біновичем у 1975 році, «Немецко-русский фразеологический словарь», укладений Л. Біновичем у 1995 році та «Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik», укладений М. Вермке, К. Кункель-Разум та В.Шольце-Штубенрехт. А також 2 електронні словники: «Redensarten-index» та «Classes.ru». Для дослідження українською мовою було використано 4 друковані словники, а саме: «Словник фразеологічних синонімів», укладений М. Коломійцем, «Фразеологічний словник української мови», укладений В.Ужченко, «Словник фразеологізмів української мови», укладений В.Білоноженко у 2003 році та обидві книги «Фразеологічного словника української мови», укладеного В.Білоноженко у 1993 році. А також електронний словник «Supermif.com». Тобто, ми можемо стверджувати, що було проаналізовано значну кількість мовного матеріалу. А також однакову кількість словників у обох мовах, що дозволяє робити об'єктивні висновки у контрастивному дослідженні та підкреслює достовірність результатів дослідження.

Для створення картотеки було використано метод суцільної вибірки. За допомогою цього методу в німецькій мові нами було виділено 432 фразеологічні одиниці з флористичним компонентом, а в українській – 271.

Картотеку було класифіковано за тематичним принципом, таким чином матеріал дослідження дозволяє виділити певні тематичні ряди:

1. Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі назви дерев: 41 фразеологізм у німецькій мові, що становить 9,5% вибірки німецькою мовою та 41 фразеологізм в українській мові, тобто 15,1% вибірки українською мовою:

- ✓ *як осика на вітрі* (дуже сильно тремтіти),
- ✓ *золоті верби ростуть* (нічого путнього не виходить),
- ✓ *врізати дуба* (померти),
- ✓ *віддавати пальму першості* (визнавати кого-, що-небудь найкращим),
- ✓ *пожинути лаври* (користуватися наслідками успіхів),
- ✓ *знайти під калиновим кущем* (народити),
- ✓ *es ist, um auf die Akazien zu klettern* (досл. «хоч на акацію лізь» – хоч головою об стіну бийся, від цього можна з розуму зійти),
- ✓ *vom ersten Streich fällt keine Eiche* (досл. «з першого удару жоден дуб не впаде» – не все виходить з першого разу)
- ✓ *nur langsam wächst die Eiche* (досл. «дуб росте лише повільно» – для справи потрібен час),
- ✓ *in die Fichten gehen* (досл. «піти у ялиці» – безслідно зникнути),
- ✓ *er verliebt sich, wie der Teufel in eine alte Weide* (досл. «закохався наче диявол у стару вербу» – бути сильно закоханим)
- ✓ *am Watschenbaum rütteln* (досл. «трясти ватне дерево» – своєю ж поведінкою провокувати різку критику) та ін.

2. Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі назви квітів: 52 фразеологізми у німецькій мові, відповідно 12% загальної німецькомовної вибірки та 9 фразеологізмів в українській мові – 3,3% вибірки українською мовою:

- ✓ *цвісти як мак* (бути у розквіті фізичних і духовних сил),
- ✓ *ще мак у голові* (молодий, недосвідчений),
- ✓ *сісти маком* (потрапити в скрутне, безвихідне становище),
- ✓ *як (панська) рожка* (дуже гарний, вродливий; розкішний),

- ✓ *купаний у любистку* (дуже вродливий; щасливий),
- ✓ *sie sieht aus wie eine Pfingstrose* (досл. «вона виглядає наче піон» – вона гарна мов троянда, дуже вродлива),
- ✓ *uralt Lavendel sein* (досл. «бути дуже старовинною лавандою» – щось дуже застаріле),
- ✓ *keusch wie eine Lilie* (досл. «чиста наче лілія» – цнотлива),
- ✓ *sie ist die reinste Mimose* (досл. «вона справжнісінька мімоза» – недотрога),
- ✓ *keine Rose ohne Dornen* (досл. «усі троянди не без колючок» – усе не без недоліків)
- ✓ *eingehen wie eine Primel* (досл. зав'язнути наче первоцвіт» – провалитися з позором),
- ✓ *wie eine Orchidee im Küchengarten* (досл. «наче орхідея на городі» – гарно, але не підходить для даної ситуації) та ін.

3. Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі назви рослин: 64 фразеологізми у німецькій мові (14,8% вибірки німецькою мовою) та 60 фразеологізмів в українській мові (22,1% вибірки українською мовою):

- ✓ *щоб тебе очеретиною зміряли* (побажання смерті кому-небудь),
- ✓ *порости мохом* (1) давно минути, забутися, 2) зістарітися, 3) стати бездушним, черствим),
- ✓ *кропив'яне сім'я* (чиновники, які беруть хабарі, бюрократи),
- ✓ *топтати ряст* (жити),
- ✓ *як Марко з пасльону* (раптово, несподівано, недоречно),
- ✓ *добре, як голому в терну* (уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова),
- ✓ *schwanken wie ein Rohr im Wind* (досл. «хитатися як очерет на вітрі» – бути не постійним, мати сумніви),
- ✓ *sich im Nesseln setzen* (досл. «сісти в кропиву» – зазнати невдачі),
- ✓ *Wermut in den Becher der Freude gießen* (досл. «додавати полин у бочку радості» – зіпсувати радість),

- ✓ *wie die Kletten zusammenhängen* (досл. «поєднані як реп'яхи» – нерозлий-вода),
- ✓ *ein unzertrennliches Kleeblatt* (досл. «нерозлучна конюшина» – нерозлучна трійця),
- ✓ *an j-m ist Hopfen und Malz verloren* (досл. «на нього хміль і ячмінь втрачено» – хтось невинуватий) та ін.

4. Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі назви городніх культур та плодів: 122 фразеологізми у німецькій мові, тобто 28,2% загальної німецькомовної вибірки та 90 фразеологізмів в українській мові, що становить 33,2% україномовної вибірки:

- ✓ *капустяна голова* (некмітлива, неуважна людина),
- ✓ *лізти в чужий горох* (втручатися в чий-небудь особисті справи),
- ✓ *як вичавлений лимон* (змучений),
- ✓ *гадати на бобах* (висловлювати безпідставні міркування),
- ✓ *яблуку ніде впасти* (надзвичайно людно, тісно),
- ✓ *годувати гарбузами* (відмовляти тому, хто сватається),
- ✓ *eine Zwiebel hat viel Häute* (досл. «у цибулі багато шкірок» – лицемірний),
- ✓ *rot wie eine Tomate werden* (досл. «став червоний наче помідор» – почервонів від сорому),
- ✓ *Pflaumen austeilen* (досл. «роздавати сливки» – говорити неприємні речі)
- ✓ *die Kartoffeln von unten ansehen* (досл. «споглядати картоплю з-під низу» – бути мервим),
- ✓ *Kohl machen* (досл. «робити капусту» – робити дурниці),
- ✓ *eine taube Nuss sein* (досл. «бути пустим горіхом» – дурний) та ін.

5. Фразеологічні одиниці, що позначають назви форми рослинності, наприклад квітка, кущ, ягода, тощо: 87 фразеологізми у німецькій мові (20,1% вибірки німецькою мовою) та 22 фразеологізми в українській (8,2% вибірки українською):

- ✓ *як гриби після дощу* (швидко й у великій кількості),
- ✓ *як квіточка* (дуже гарна),
- ✓ *в куці; по куцах* (подалі від відповідальності, безпосередньої участі у справі),
- ✓ *не бачити за деревами лісу* (не помічати за дрібним, частковим важливого),
- ✓ *одного поля ягоди* (однакові своїми поглядами, поведінкою, соціальним становищем; переважно негативними),
- ✓ *раціональне зерно* (щось суттєве, доцільне, конструктивне)
- ✓ *die verbotene Frucht* (досл. «заборонений плід» – сильна спокуса, оволодіння якою може призвести до біди),
- ✓ *die Blüte eines Landes* (досл. «квіт нації» – люди, що являють собою гордість країни),
- ✓ *etwas ist im Busch* (досл. «щось у куці» – хтось готує якусь підлу витівку)
- ✓ *sich zum Obst machen* (досл. «зробити з себе овоча» – зробити з себе посміховисько),
- ✓ *wachsen wie die Pilze* (досл. «рости наче гриби» – дуже швидко та багато),
- ✓ *der Kern der Sache* (досл. «корінь справи» – суть справи) та ін.

6. Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі частини рослин: 58 фразеологізмів у німецькій мові, що складає 15,3% загальної вибірки та 40 фразеологізмів в українській мові, тобто 18,1%:

- ✓ *сягати корінням* (брати свій початок),
- ✓ *як з гіллі зірвався* (не володіючи собою, різко),
- ✓ *фіговий листок* (лицемірне маскування),
- ✓ *на пні посивіти, залишитися* (незайманий),
- ✓ *як на голках сидіти* (тривожитися),
- ✓ *старе луб'я* (стара людина),

- ✓ *jmdn ein Dorn im Auge sein* (досл. «бути колючкою в оці» – дратувати),
- ✓ *zwischen Baum und Borke stecken* (досл. «бути між деревом і корою» – ні туди, ні сюди; знаходитися в критичному стані),
- ✓ *kein Blatt vor den Mund nehmen* (досл. «не брати листа до роту» – говорити відверто, не соромлячись)
- ✓ *sich auf die Äste hinauslassen* (досл. « повішатися на суку» – дати випадку все вирішити, піти на ризик),
- ✓ *auf dem Halm verkaufen* (досл. «продати на стеблі» – позбутися на початковому етапі),
- ✓ *den Keim zu etwas legen* (досл. «дати чомусь паросток» – покласти чомусь початок) та ін.

Тематичні ряди за їх категоріями та відсотковим відношенням для української та німецької мов схематично зображено на рис.2.1.

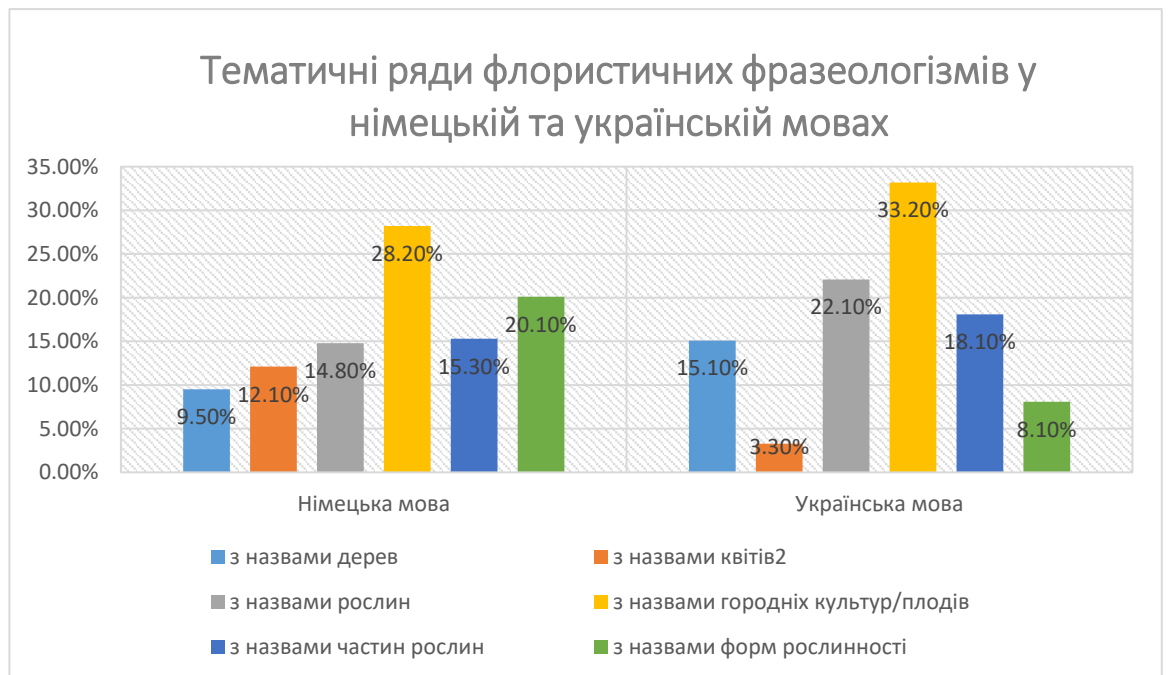

Рис.2.1

Таким чином, аналіз семантики фразеологізмів з флористичним компонентом виявив, що фразеологізми із назвами городніх культур становлять 28,2% загальної вибірки з німецької мови та 33,2% з української, тобто є найбільш актуалізованими.

2.1.1. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви дерев»

Як відомо, ліси – найбільш поширений тип рослинності в європейських країнах. До оранки земель і розвитку землеробства більша частина території Німеччини та України була покрита лісами. Ось чому в даних мовах є значна кількість фразеологізмів з назвами дерев.

Під час аналізу семантики нами було виділено тематичний ряд фразеологічних одиниць, що містять у своєму складі назви дерев: 41 фразеологізм у німецькій мові, що становить 9,5% вибірки німецькою мовою та 41 фразеологізм в українській мові, тобто 15,1% вибірки українською мовою.

У давнину германські племена шанували священні гаї, а їх головним священним деревом був дуб. Також дубові ліси служили пасовищами, де паслися стада свиней і головною їжею для них були жолуді. Тому, зважаючи на значимість цього дерева, лексема «Eiche» є актуалізованою у німецькомовній картині світу. Нами зафіксовано 8 фразеологічних одиниць з цим компонентом, що становить 19,5% тематичного ряду «назви дерев» у німецькій мові.

Дуб позначає силу та міць у таких фразеологізмах, як: *jemand steht fest wie eine Eiche* (досл. «стоїть твердо наче дуб») – витривалий; *jemand ist stark wie eine Eiche* (досл. «сильний наче дуб») – надзвичайно сильний.

У німецькій мові дуб є також символом наполегливості: *vom ersten Streich fällt keine Eiche* (досл. «жоден дуб не падає від першого удару») – з першого разу не все виходить, іноді потрібно докладати зусиль; *durch wiederholte Streiche fällt die größte Eiche* (досл. «через повторювані удари упаде найбільший дуб») – капля по каплі і каміння точить; *nur langsam wächst die Eiche* (досл. «дуб росте повільно») – для справи потрібен час.

Давнє німецьке прислів'я говорить: *Eichen sollst du weichen, Buchen sollst du suchen* (досл. «уникай дубів, шукай бук»). Так радили вчиняти під час грози, щоб вас не вдарила блискавка. Насправді ж, це невірно: кожне дерево,

незалежно від його типу, є піднесенням і, тому є ризик бути удареним блискавкою.

Ще одне німецьке прислів'я з лексемою «Eiche» використовується у багатьох варіаціях, найпоширенішою є форма: *Was juckt es die Eiche, wenn sich die Sau an ihr reibt?* (досл. «хіба свербить дуб, коли свиня об нього треться?»). Воно в основному виражає суверенітет і безтурботність, але також може бути зрозуміле в негативному сенсі як вираз зарозумілості та незнання. До символу незнання можна віднести фразеологізм: *über Eiche und Fels plaudern* (досл. «говорити про дуб і скелю») – говорити про походження світу, тобто про те, чого ніхто достовірно не знає.

В україномовній картині світу лексема «дуб» є найбільш фразеопродуктивною серед назв дерев. Ми виділили 10 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що відповідає 24,4% тематичного ряду «назви дерев» в українській мові.

У слов'ян дубу приписують як позитивні, так і негативні якості. Наприклад, фразеологізм *не з дуба впастися* означає бути досвідченим, розумним, але на противагу є такі фразеологізми з негативним значенням: *як дурень з дуба лягнути* – недоречно висловлюватися; *плести (правити) сухого (смаленого) дуба* – говорити нісенітницю, дурниці; *не бачити за дубом лісу* – не розуміти найголовнішого; *дуб дубом* – зовсім не обізнаний.

Дум також символізує переляк та страх: *ставати дубом; волосся на голові стало дубом*, тобто людина так злякалася, що навіть зовні це видно.

Ще одне значення лексеми «дуб» – смерть: *врізати дуба; дати дуба* – померти.

Найбільш фразеопродуктивною в межах тематичного ряду «назви дерев» у німецькій мові є лексема «Lorbeer». Ми виділили 9 фразеологічних одиниць з цим компонентом, тобто це 21,6% даного тематичного ряду у німецькомовній вибірці.

Дерево, яке походить зі східного Середземномор'я, вже в давнину вважалося священним. Присвячений богу світла Аполлону, лавр повинен

відкрити розум. Тож не дивно, що на старих зображеннях поети, вчені та філософи часто оточені лавровими гілками. Вінок із заплетеного лавра клали на голову заслуженим римським полководцям або найкращим серед спортсменів. Лавр – особлива рослина, атрибут переможців, тому і усі, виділені нами, фразеологічні одиниці пов’язані цією семантикою: *Lorbeeren erringen* (досл. «завоювати лавр») – отримати перемогу; *auf seinen Lorbeeren ausruhen* (досл. «відпочивати на лаврах») – відпочивати після перемоги, більше не напружуватися; *Lorbeeren pflücken/ernten* (досл. «пожинати лаври») – отримувати похвалу; *Vorschusslorbeeren bekommen* (досл. «отримувати лаври раніше») – бути похваленим ще до успіху; *von Lorbeeren wird man nicht satt* (досл. «лавром ситий не будеш») – похвалою ситий не будеш; *sich Lorbeeren verdienen* (досл. «заробляти лаври») – працювати для похвали; *vor den Lorbeer setzen die Götter den Schweiß* (досл. «перед лавром боги потіють») – щоб отримати похвалу, треба спочатку попрацювати; *Lorbeeren erbeuten* (досл. «пожинати лаври») – пожинати плоди; *ihm werden weder Rosen noch Lorbeeren sprießen* (досл. «ні троянди ні лаври для нього не проростуть») – він не заслуговує на похвалу.

В україномовній картині світу лексема «лавр» також є актуалізованою, вона зустрічається 6 разів, що становить 14,6% тематичного ряду «назви дерев» в українській мові.

Зауважимо, що для українців лавр також є символом перемоги та похвали: *лавровий вінок* – слава, почесі; *добувати лаври* – досягати успіхів, слави, визнання; *пожинати лаври* – користуватися наслідками успіхів; *спочивати на лаврах* – заспокоюватися, задовольнятися досягнутими результатами, наслідками; *не спочивати на лаврах* – не зазнаватися.

Також лавр може мати негативну символіку: *лаври Герострата* – ганебна, сумна слава.

Досить часто в україномовній картині світу можна зустріти лексему «береза», нами було зафіксовано 6 фразеологічних одиниць з цим компонентом, що складає 14,6% тематичного ряду «назви дерев». Зазначимо,

що для українців береза асоціюється з покаранням: *дати (всипати) березової каші* – побити або дуже вилаяти, гостро покритикувати кого-небудь; *березова каша* – погроза покарати, вибити когось різками; *почесати березовим віником* – відшмагати кого-небудь різками; *пригощати березовою кашею* – відшмагати різкою, лозиною когось; *у три березини потягти* – побити; *дати березової припарки* – побити.

В німецькій мові компонент «Birke» не актуалізується, що свідчить про відсутність зв'язку даного дерева з традиціями та побутом німців.

Натомість, для німецької мови фразеопродуктивною є лексема «Palme». Зафіксовано 8 фразеологічних одиниць з цим компонентом, це становить 19,5% тематичного ряду «назви дерев» у німецькій мові.

Для німців пальма є символом перемоги, адже переможцю згідно з даньою традицією вручали пальмову гілку: *die Palme des Siegens* (досл. «пальма перемоги») – пальма першості, перемога; *Palme erringen* (досл. «отримувати пальму») – перемагати; *jemandem die Palme zuerkennen* (досл. «призначати комусь пальму») – визнавати когось переможцем.

З іншого боку, пальма виступає як символ роздратування: *auf der Palme sein* (досл. «бути на пальмі») – бути дуже злим; *jemanden auf die Palme bringen/treiben* (досл. «завести когось на пальму») – вивести когось з рівноваги; *von der Palme herunterkommen* (досл. «спуститися з пальми») – заспокоїтися; *es ist, um auf die Palme zu klettern* (досл. «хоч на пальму лізь») – злючий, хоч на дуба лізь.

Також пальма символізує причинно-наслідковий зв'язок: *es wandelt niemand ungestraft unter Palmen* (досл. «ніхто не ходить без покарання під пальмами») – кожен вчинок несе за собою наслідки; *trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch Palmen tragen* (досл. «не ростуть на вербі горіхи, а горіху пальми») – що посієш, те й пожнеш.

Для українців лексема «пальма» не є актуалізованою, але вона присутня у мовній картині світу зі значенням перемоги: *віддавати/віддати пальму першості; пальма першості*.

В україномовній картині світу часто вербалізується концепт «осика». Ми зафіксували 6 фразеологічних одиниць з даною лексемою, що складає 14,6% тематичного ряду «назви дерев» в українській мові.

Для українців осика символ – страху, суму, туги: *як осика на вітрі* – дуже сильно тремтіти; *як осиковий лист (тремтіти)* – дуже сильно злякатися. Таке ж саме значення ми бачимо у німецькій мові: *wie Espenlaub zittern* (досл. «тремтіти наче осиковий листок»). Це єдина фразеологічна одиниця зафіксована нами у німецькомовній картині світу з цією лексемою.

Крім цього, для українців осика є своєрідним оберегом від нечистих сил, саме таку семантику можна помітити у наступних фразеологізмах: *вбивати осиковий кілок у могилу* – покінчити з ким-, чим-небудь; *бити осиковий кілок* – остаточно знешкодити щось; *до осикового кілка* – до кінця життя, до смерті.

Особливе значення для українців здавна має верба. Нами було виділено 6 фразеологічних одиниць з лексемою «верба», що становить 14,6% тематичного ряду «назви дерев» в українській мові.

В україномовній картині світу концепт «верба» виражає негативну модальність: *золоті верби ростуть* – нічого путнього не виходить; *повиснути на вербі* – 1) заподіяти собі смерть; повіситися; 2) бути страченим через повішення; *як чорт до сухої верби* – чіплятися.

З назвою верби українці асоціюють також нісенітниці та щось нездійсненне: *як виросте гарбуз на вербі* – уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; ніколи не буде; *обіцяти груші на вербі* – знаджувати неймовірними обіцянками; *на вербі груші* – наговорити, набалакати нісенітниці, дурниці.

Для німців верба також має негативну символіку, це жорстокість, покарання, наслідки: *zäh wie eine Weide* (досл. «жорстка як верба») – жорстокість; *er verliebt sich, wie der Teufel in eine alte Weide* (досл. «він закохався як диявол у вербу») – нерозділене кохання, що приносить страждання; *an der Weide büßen* (досл. «спокутувати вину на вербі») – отримувати своє покарання; *trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch*

Palmen tragen (досл. «якби на вербі були горіхи, то на горіху були б пальми») – що посієш, те й пожнеш.

Тематичний ряд «назви дерев» та фразеопродуктивність в україномовній та німецькомовній картинах світу схематично зображено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Akazien/акація	1	0
Birke/береза	0	6
Eiche/дуб	8	10
Espe/осина	1	6
Fichte/ялиця	3	0
Kastanie/каштан	1	0
Lindenbaum/липа	0	3
Lorbeer/лаврове дерево	9	6
Palme/пальма	8	2
Pinie/сосна	3	0
Schneebalbaum/калина	0	2
Tanne/піхта, ялиця	1	0
Watschenbaum/ватне дерево	1	0

Отже, аналіз цих сполучень підтверджує різноманітність апарату символів як їхніх структурно-семантичних елементів, що не тільки урізноманітнюють компонентний склад фразеологічних одиниць, а й тісно пов'язані з національною культурою українського та німецького народів.

2.1.2. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви квітів»

В межах тематичного ряду «назви квітів» нами було виявлено 52 фразеологізми у німецькій мові, відповідно 12% загальної вибірки та 9 фразеологізмів в українській мові – 3,3%. Це найменший тематичний ряд за кількістю фразеологічних одиниць, але найбільш пов'язаний із символікою німецького та українського народів.

У німецькомовній картині світу найбільш актуалізованим є компонент «Rose», рідше зустрічається лексема «Veilchen». Найбільш фразеопродуктивною в україномовній картині світу є лексема «мак».

Троянда здавна була названа королевою квітів. Глибокий символізм троянди був відомий ще в античності. У німецькомовній картині світу фразеологічні одиниці з лексемою «Rose» є найбільш фразеопродуктивними. Нами було виділено 32 фразеологізми з даним компонентом, що становить 61,5% тематичного ряду «назви квітів» у німецькій мові.

Більшість фразеологічних одиниць, що містять компонент «Rose», засновано на опозиції краси квітки та її шипів. Двоєке сприйняття квітки виявляється у реалізації як позитивних, так і негативних відтінків значень. Квітка уособлює красу, кохання, процвітання, здоров'я, але може бути використана у фразеологізмах з негативним значенням, наприклад:

✓ *keine Rose ohne Dornen* (досл. «немає троянди без шипів») – у всього є свої недоліки;

✓ *die Rosen verblühen aber die Dornen bleiben* (досл. «троянди в'януть, а шипи залишаються») – емоції пройдуть, а залишиться лише справжнє сприйняття;

✓ *Liebe sieht nur Rosen ohne Dornen* (досл. «кохання бачить троянди без шипів») – закохані бачать усе в рожевих окулярах;

✓ *Rosen blühen, Dornen stechen* (досл. «троянди квітнуть, а шипи коляться») – все має зворотну сторону;

✓ *wegen der Rosen begießt man die Dornen* (досл. «через троянди поливають і шипи») – справжнє кохання покриває недоліки.

Є ряд фразеологізмів зі схожим значенням, але з опозицією троянда-чортополох: *Disteln wachsen schneller als Rosen* (досл. «чортополох росте швидше, ніж троянди») – недоліки легше помітити, а ніж переваги; *Disteln sind dem Esel lieber als Rosen* (досл. «віслюку чортополох подобається більше, ніж троянди») – на колір та смак – кожен мастак.

Найбільш виразною характеристикою троянди є її краса, троянда у поєднанні з дієсловом *blühen* – «квітнути», підсилює семантику благополуччя та краси: *Rosen blühen, Dornen stechen* (досл. «троянди квітнуть, а шипи коляться») – все має зворотну сторону, але частіше лексема «Rose» використовується з дієсловами *verwelken, verblühen, entblättern, verblättern* – «в'янути, відквітати»:

✓ *verblühte Rosen bricht man nicht* (досл. «зав'ялі троянди не зривають») – ніхто не хоче те, що все використане;

✓ *die Rosen verblühen aber die Dornen bleiben* (досл. «троянди в'януть, а шипи залишаються») – емоції пройдуть, а залишиться лише справжнє сприйняття;

✓ *die schönsten Rosen welken zuerst* (досл. «найгарніші троянди, в'януть найраніше») – краса швидко проходить;

✓ *die Zeit entblättert jede Rose* (досл. «з часом усі троянди в'януть») – усі рано чи пізно помирають;

✓ *Rosen und Jungfern sind bald verblättert* (досл. «троянди і молодіці швидко в'януть») – краса швидкоплинна.

В'янення троянди символізує тлінність краси та молодості і закінчення життя. Таким чином, краса має часові обмеження.

Невелика кількість фразеологізмів підкреслює аромат, що виділяється трояндами: *die schönste Rose duftet nicht für sich* (досл. «найгарніша троянда пахне не для себе») – слова та вчинки показують наше відношення до інших;

gemalte Rosen duften nicht (досл. «намальовані троянди не пахнуть») – сказане чи зроблене заради вигоди ще не означає, що людина хороша.

Нами не було виявлено фразеологічні одиниці з компонентом «Rose», що описують зовнішній вигляд.

Ряд фразеологізмів з лексемою «Rose» базується на тому, що троянда в давнину розглядалася як символ щастя і радості. Пелюстками троянд оточували себе багаті люди в святкових випадках. Троянда є в подібних фразеологічних одиницях символом успіху, щастя, комфорту і розкоші: *(wie) auf Rosen gebettet leben* (досл. «жити ніби на ліжку, вкритому трояндами») – жити в розкоші, з комфортом; *auf Rosen gehen* (досл. «йти по трояндах») – мати легке життя. І навпаки, якщо в фразеологізмі є заперечення, то вираз набуває значення «мати важке життя»: *man kann nicht immer auf Rosen gehen* (досл. «неможливо завжди йти по трояндах») – життя не завжди легке; *nicht auf Rosen gebettet sein* (досл. «не жити ніби на ліжку, вкритому трояндами»); *j-s Lebensweg war nicht mit Rosen gebettet* (досл. «чийсь життєвий шлях не був устлан трояндами») – комусь не дуже легко жилося.

Лексема «Rose» має багато інших відтінків значень: кохання, старання, непокладна праця, задоволення та ін. Повний перелік фразеологізмів з даною лексемою можна знайти у додатку 1 (загальна картотека).

В україномовній картині світу лексема «троянда» присутня, але не актуалізована. Нами було виділено лише 1 фразеологічну одиницю, при чому в українській мові було використано лексему «рожа» – один із варіантів назви цієї квітки літературною українською мовою: як *(панська) рож*а – дуже гарний, вродливий; розкішний. Варто зазначити, що у німецькій мові, на відміну від української, не було знайдено фразеологічних одиниць з компонентом «Rose», що описують зовнішній вигляд.

У німецькомовній картині світу досить фразеопродуктивною є лексема «Veilchen». Нами було виявлено 7 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 13,5% тематичного ряду «назви квітів» у німецькій мові.

Фіалка посідає чільне місце в міфології та християнстві протягом століть і в першу чергу вказує на особу сором'язливого і скромного характеру. Ця квітка для німців є символом ніжності та стриманості – одна з причин, чому фіалка навряд чи використовується як подарунок. Символічне значення, яке отримала фіалка походить від зовнішньої форми цієї квітки. І квіти, і рослина в цілому займають відносно невелику кількість місця, фіалки мало помітні в зеленому природному середовищі. Підтвердженням можуть слугувати наступні фразеологізми: *wie ein Veilchen im Verborgenen blühen* (досл. «як фіалка приховано цвісти») – залишатися непомітним, жити усамітнено; *ein Alpenveilchen* (досл. «фіалка Альп») – житель Альп.

Неможливо не поміти колір цієї квітки. Тому є велика кількість фразеологізмів, які символічно використовують саме цю зовнішню ознаку фіалки: *ein Veilchen haben* (досл. «мати фіалку») – мати синяк; *ein veilchenblaues Auge haben* (досл. «мати око кольору фіалки») – мати фінгал; *blau sein wie ein Veilchen* (досл. «бути синім наче фіалка») – дуже п'яний.

Завдяки своїй виносливості також символізують таку якість як стійкість, навіть певною мірою бездушність: *ein Gemüt wie ein Veilchen haben* (досл. «мати душу як фіалка») – бути безсердечним, черствим.

Якщо німці скажуть про якусь людину, *er besieht die Veilchen von unten* (досл. «споглядати фіалки з-під низу»), вони мають на увазі, що ця особа вже померла.

В українській фразеології лексема «фіалка» не є актуалізованою, що свідчить про те, що ця квітка не має символічного значення для українського народу.

В україномовній картині світу, як було зазначено раніше, найактуалізованішою серед квітів є лексема «мак». Нами було виділено 7 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 77,8% тематичного ряду «назви квітів» в українській мові.

Українці пов'язували значення маку з молодістю і красою. Маками прикрашали вишиванки незаміжніх дівчат. Мак також вважався символом

роду, так як в його голівці поміщається близько 700 зернят. Саме завдяки ідеї родючості мак часто використовували як обрядовий атрибут в сімейних і календарних святах.

Підкреслимо, що семантичне значення лексеми «мак» в українській мові дещо збігається з значенням лексеми «Rose» у німецькій мові. Мак позначає красу та молодість, а також їх швидкоплинність: *як мак цвіте* – гарний, вродливий; *цвісти як мак* – бути у розквіті фізичних і духовних сил; *як маків цвіт* – гарний, вродливий; *пройшов вік, як маків цвіт* – життя швидко закінчилося. Ці фразеологічні одиниці описують не що інше як недовговічність дівочої краси, якою б принадною вона не була в цей момент.

В Україні мак має ще одне символічне значення ще з козацьких часів – переживання, негаразди та смерть. Ця квітка, вірили, виростала там, де гинули козаки, захищаючи рідну землю. З такою символікою пов'язані наступні фразеологічні одиниці: *ще мак у голові* – молодий, недосвідчений; *сісти маком* – потрапити в скрутне, безвихідне становище, зазнати невдачі в чому-небудь; *як мак* – червоніти від хвилювання.

У німецькомовній картині світу фразеологічних одиниць з лексемою «Mohnblume» не було виявлено, що свідчить про відсутність символічного значення цієї квітки для німецького народу.

В українській символіці також часто можна зустріти любисток. Нами було виявлено 1 фразеологічну одиницю з лексемою «любисток». Українці здавна вірили, що основна сила цієї квітки – можливість причарувати, привернути кохання. За повір'ями, хлопчиків слід купати в любистку і тоді їх будуть любити дівчата. Звідси фразеологізм: *купаний у любистку* – дуже вродливий. У німецькій мові лексема «Liebstöckel» відсутня.

Нами було проаналізовано фразеопродуктивність усіх компонентів тематичного ряду «назви квітів» та за допомогою кількотно-якісного аналізу наочно зображено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Kamille/ромашка	1	0
Lavendel/лаванда	2	0
Liebstöckel/любисток	0	1
Lilie/лілія	4	0
Mimose/мімоза	2	0
Mohnblume/мак	0	7
Orchidee/орхідея	1	0
Primel/ первоцвіт	2	0
Rose/троянда, ружа	32	1
Veilchen/фіалка	7	0

Підводячи підсумки, зазначимо, що квіти відіграють важливу роль у формуванні мовної картини світу. Кожен народ оспівує в мові ті чи інші квіти, наприклад для німців особливе значення має троянда та фіалка, а для українців мак, любисток, рожа. Аналіз фразеологічних одиниць з цими лексемами дає нам змогу робити певні висновки щодо їх життя, традицій та вірувань.

2.1.3. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви рослин»

Тематичний ряд «назви рослин» є дуже різноманітним в україномовній та німецькомовній картинах світу. У межах даного тематичного ряду нами було зафіксовано 64 фразеологізми у німецькій мові (14,8% вибірки німецькою мовою) та 60 фразеологізмів в українській мові (22,1% вибірки українською мовою).

Найбільш фразеопродуктивною в обох мовах є лексема «трава». В україномовній картині світу нами виявлено 8 фразеологічних одиниць з цією

назвою, це становить 13,3% тематичного ряду «назви рослин» в українській мові.

У німецькій мові трава представлена двома компонентами «Kraut» та «Gras». З першою лексемою виявлено 6 фразеологічних одиниць, тобто це 9,4% даного тематичного ряду у німецькій мові, а з другою – 11 фразеологізмів, що у відсотковому співвідношенні складає 17,2%.

В обох мовах дана лексема символізує забуття або довгий проміжок часу: *ins Gras gewachsen* (досл. «заросло травою») – давно забуте, поросло; *über etw. Gras wachsen lassen* (досл. «дати траві на чомусь вирости») – дати чомусь влягтися, дати час для зцілення; *indessen das Gras wächst, verhungert der Gaul* (досл. «поки трава росте, кінь вмирає від голоду») – коли рак на горі свисне; *das Gras wächst nicht schneller, wenn man daran zieht* (досл. «трава не виросте швидше, якщо за неї тягнути») – не потрібно спішити, на все свій час; *порости травою* – давно перестати існувати, щезнути навіки, забутися; *як виросте трава на помості* – уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного речення; ніколи.

За допомогою цієї лексеми можна також описати людину, визнаючи її проникливою, гордою, тощо: *das Gras wachsen hören* (досл. «чути як росте трава») – 1) мати надзвичайно гострий слух; 2) проникливий; *j-d meint, er hört das Gras wachsen* (досл. «хтось вважає, що може чути звук росту трави») – вважає себе розумнішим за всіх; *wo er hinsieht, da wächst kein Gras mehr* (досл. «куди не піде, там трава більше не росте») – людина, яка любить сперечатися; *wachsen wie das Gras im Winter* (досл. «рости наче трава зимою») – не розвиватися; *тихіший води, нижчий трави* – дуже скромний, покірний, непомітний; *ходити нижче трави* – підкорятися чийсь волі, бути дуже покірним, слухняним.

Крім цього, в обох мовах за допомогою лексеми «трава/Gras» можна описати смерть, тобто наступні фразеологізми є евфемізмами: *ins Gras beißen* (досл. «укусити траву») – померти; *unter dem Gras liegen* (досл. «лежати під

травною») – покоїтися в могилі; *кістки травною поростуть* – хтось помре і мине багато часу; *не м'яти трави* – хтось помирає, скоро помре.

Цікаво, що в українській мові лексема «трава» також позначає байдужість: хоч вовк траву їж – абсолютно байдуже, що буде; хоч трава не росте – абсолютно байдуже. У німецькій мові такого значення не було виявлено.

У німецькій мові також є актуалізованою лексема «Hafer», нами зафіксовано 6 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 9,4% тематичного ряду «назви рослин» у німецькій мові.

Овес називають капризною зерновою культурою, тому значення наступних фразеологізмів на позначення характеристики людей є досить символічними: *j-n sticht der Hafer* (досл. «когось колить овес») – вибагливий, перебірливий; *hier ist gut Hafer säen* (досл. «тут добре сіяти овес») – ображені люди, що спеціально мовчать; *er hat seinen wilden Hafer noch lange nicht ausgesät* (досл. «він ще не посіяв свого дикого вівса») – він ще не заспокоївся; *langen Hafer geben* (досл. «давати довгого овесу») – зі злості когось побити.

З цією лексемою також пов'язані наступні фразеологізми про врожай: *der Hafer steht gut* (досл. «зараз хороший овес») – справи йдуть добре; *der Hafer wird von der Gerste nicht reif* (досл. «від ячменю овес не дозріває») – всякому овочу свій час.

В українській мові ця лексема «овес» не актуалізується, натомість фразеопродуктивною є лексема «терн». Нами виявлено 6 фразеологічних одиниць з цим компонентом, що становить 10% тематичного ряду «назви рослин» в українській мові.

Для українців терн символізує муки, страждання, зусилля: *терновий вінок* – муки, страждання; добре, як голому в терну – уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; *дорога терном поросла* – неможливо повернутися, добратися куди-небудь, досягти чогось бажаного.

Терновий куц означає вічність, або те, що живе вічно, а те, що *поросло терном*, навпаки має значення забуття, старіння.

Цікавим є фразеологізм *тонтати / протоптати стежку у терні*, що означає залищатися, вчашати до кого-небудь, так як у більшості сіл у давнину між будинками територія була у різних диких рослинах, і якщо молоді люди хотіли таємно зустрітися, то вони протоптували собі стежку, коли часто ходили один до одного. Зазначимо, що у німецькій мові ця лексема взагалі не актуалізується.

Тематичний ряд «назви рослин» є дуже різноманітним та неоднозначним у плані символіки та семантичного змісту, тому фразеопродуктивність усі лексем даного тематичного ряду ми зобразили у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Baldrian/валер'яна	1	0
Bilsenkraut/билина	0	1
Binse/оситняк	3	0
Buchweizen/гречка	0	5
Distel/чортополох	2	0
Dornbusch/купина	0	2
Farn/папороть	1	0
Gras/трава	11	8
Hafer/овес	6	0
Hanf/конопля	0	1
Haselstrauch/ліщина	1	0
Hirse/пшоно	0	1
Hopfen/хміль	2	5
Kaktus/кактус	2	0
Klee/конюшина	2	0
Klette/рип'ях, лопух	3	4
Kraut/трава	6	0

Продовж. табл. 2.3

Lerchensporn/ряст	0	3
Minze/м'ята	0	1
Moos/мох	5	3
Nachtsschatten/паслін	0	1
Nessel/кропива	5	4
Nieswurz/чемериця	0	2
Petersilie/петрушка	2	0
Rohr/тростина, очерет	4	1
Sauerampfer/кислиця	0	5
Schlehdorn/терн	0	6
Süßholz/лакриця	1	0
Tabak/табака, тютюн	2	5
Unkraut/ бур'ян	2	0
Weizen/пшениця	1	0
Wermut/полин	2	3

Підсумовуючи, постійне спостереження за світом флори та вірування у символізм рослин, не могло не відбитися в лексичному і фразеологічному складах мови. На основі зазначених флористичних одиниць вдалося виявити деякі особливості національного менталітету (перш за все, національні символи, стереотипи), а також простежити, як мова засвоює і перетворює певні культурні факти і як культурна традиція впливає на мову.

2.1.4. Флористичні фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви городніх культур/плодів»

Найбільш актуалізованим тематичним рядом у ході дослідження було визначено «назви городніх культур/плодів». В межах цього тематичного ряду нами було виявлено 122 фразеологізми у німецькій мові, що становить 28,2%

загальної німецькомовної вибірки та 90 фразеологізмів в українській мові, тобто 33,2% загальної україномовної вибірки.

Для утворення флористичних фразеологізмів даної групи важливу роль відіграє питання, наскільки ці овочі та фрукти пов'язані з традиціями українського та німецького народів, наскільки вони часто використовуються у побуті.

В україномовній картині світу найбільш продуктивними виявилися флористичні фразеологічні одиниці з лексемами «мак», «горіх», «горох». Рідше зустрічаються лексеми «капуста» та «гарбуз».

У німецькомовній картині світу найбільш продуктивними виявилися лексеми «Nuss», «Bohne», «Apfel», рідше можна зустріти лексеми «Kartoffel», «Birne», «Pfeffer».

Найбільш фразеопродуктивною в україномовній картині світу є лексема «мак», з якою нараховується 16 фразеологічних одиниць, що становить 17,8% тематичного ряду «назви городніх культур/овочів» в українській мові:

- ✓ *втерти маку* – побити, суворо покарати кого-небудь;
- ✓ *як на гріш маку* – дуже багато;
- ✓ *маковому зерну ніде впасти* – дуже тісно;
- ✓ *дуля з маком* – 1) абсолютно, зовсім нічого; 2) уживається для вираження заперечення;
- ✓ *як мак начетверо* – уживається для підсилення зазначеного слова; дуже, надзвичайно;
- ✓ *з маком і з таким бути, траплятися* – і краще, і гірше; по-різному;
- ✓ *не з маком бути* – тяжко, погано, сутужно;
- ✓ *з медом та маком сказати* – облесливо, нещиро, удавано доброзичливо;
- ✓ *хоч мак (маком) сій* – тиша;
- ✓ *дати маку* – побити;
- ✓ *бідний, як мак начетверо* – дуже бідний;
- ✓ *і на макову росину* – ніскільки, нітрохи;

- ✓ *вискочити (висунутися) як козак (як голий) з маку* – недоречно;
- ✓ *спати мов [дитина] після маку* – міцно спати;
- ✓ *ні на макове зерно* – ніскільки;
- ✓ *ні на макове зерня нема* – дурний.

Така велика кількість фразеологізмів з цією лексемою, пов'язана з широким використанням маку у побуті. Мак городній культивували по всій Україні, щоб потім використати насіння у приготуванні страв та печива. Страви з маком були ритуальними: в Страсний четвер перед Великоднем варили вареники з маком; на Катерину, коли дівчата ворожили на долю, вони варили в горщику кашу з маком і виходили їсти за ворота. З маком готували різдвяну кутю, поминальне їжу, пироги, коржі; маком посипали вироби з тіста; з маку робили олію.

Українці знали наркотичні властивості цього зілля, тому застосовували його досить обережно і обмежено. Його також використовували і як лікувальний засіб, про що свідчить фразеологізм: *спати мов [дитина] після маку*.

Наркотичні властивості маку сприяли тому, що ця рослина була оберегом від злих духів і нечисті. Дикий мак, який не потрібно спеціально сіяти, був захистом від мерців і відьом: посипали у дворі і біля господарських приміщень – небіжчик не дійде до хати, а відьма до хліва, поки не зберуть мак. Маком, освяченим на Маковея або на Спас, обсипали корів, щоб відьми молоко не відбирали. Історичні джерела свідчать, що макове насіння тримали в кожній оселі оберіг, а також вважали надійним засобом для привернення кохання, але підтверджень цьому у флористичній фразеології ми не знайшли.

Мак самосійний був дуже широко розповсюджений, не потребував особливого догляду і фінансових вкладень, тому відсутність маку пов'язують з бідністю: *бідний, як мак начетверо*, та ін.

Для німців мак є як символ жертви («Gedenkmohn»), що застерігає від ілюзій, помилкових надій, і уособлює спокусу. Крім цього, у німецькій культурі мак символізує забуття: душа повинна забути все, що знає аби

переродитися і почати все заново. На жаль, флористичних фразеологізмів з лексемою «Мohn» в німецькомовній картині світу не виявлено.

Фразеопродуктивність лексеми «горіх» в україномовній картині світу є досить високою. Нами було знайдемо 12 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 13,3% тематичного ряду «назви городніх культур/овочів» в українській мові:

- ✓ *горішок не по зубах* – дуже складна справа, не під силу кому-небудь;
- ✓ *твердий (міцний) горішок* – складний, важкий; людина із складним характером;
- ✓ *дати на горіхи* – дуже вилаяти, покритикувати кого-небудь;
- ✓ *заробити на горіхи* – провинившись у чомусь, бути покараним;
- ✓ *дістанеться на горіхи* – хто-небудь буде покараним за якусь провину;
- ✓ *мати на горіхи* – зазнати неприємності, кривди;
- ✓ *розчистити під горіх* – дуже вилаяти, розкритикувати кого-небудь;
- ✓ *лобом горіхи розбивати* – марно витратити зусилля, час, займаючись справою, не вартою уваги;
- ✓ *перепадати на горіхи* – діставатися від когось за якусь провину;
- ✓ *показати на чому горіхи ростуть* – довести свою здатність, спроможність;
- ✓ *розкусити (міцний) горіх* – з великими труднощами впоратись із чимось;
- ✓ *як горіхи луцити* – дуже просто, легко.

У зв'язку з тим, що ліси займають велику територію України, ще здавна важливу роль у харчуванні відігравали дарунки лісу, і горіхи чи не в першу чергу. Горіхове масло було одним з найуживаніших жирів. Для цього горіхи спочатку товкли. Саме цей етап приготування масла вимагає найбільших зусиль, з чим і пов'язано виникнення таких фразеологічних одиниць, як:

твердий (міцний) горішок; розкусити (міцний) горіх та інші. Потім додавали трохи окропу, замотувати ганчірку, клали під вагу і масло по троху стікало у миску. Також часто використовували горіхову макуху, саме нею заправляли каші, її їли з молоком і т.д. Ось чому хороші горіхи так високо цінувалися, адже, якщо попадався поганий горіх, то можна було зіпсувати масло, а якщо багато пустих, то і взагалі залишитися без нього.

Варто зазначити, що лексема «Nuss» є найпродуктивнішою у німецькомовній картині світу (12 фразеологічних одиниць, тобто 9,8% тематичного ряду «назви городніх культур/овочів» у німецькій мові):

- ✓ *eine taube Nuss sein* (досл. «бути порожнім горіхом») – дурний;
- ✓ *eine harte Nuss* (досл. «міцний горішок» – складний, важкий; людина із складним характером;
- ✓ *die beste Nuss ist keinen Zahn wert* (досл. «найкращий горіх зуба не вартий») – потрібно мати розумні рамки;
- ✓ *harte Nüsse knacken müssen* (досл. «міцні горішки потрібно розкусити») – вирішити складні завдання;
- ✓ *man kann die Birke schütteln wie man will, es fallen keine Nüsse herab* (досл. «березу можна трусити скільки завгодно, але звідти горіхи не впадуть») – про щось неможливе, не варте витрачених зусиль;
- ✓ *Nüsse und Witz sind ohne Kern nichts nütz* (досл. «пусті горіхи та жарти не мають сенсу») – не варто бути пустословним;
- ✓ *von einem Haselstrauch kann man keine Walnüsse pflücken* (досл. «не збереш волоські горіхи з куща ліщини») – щось нездійсненне, нереальне;
- ✓ *wer Nüsse kauft, bekommt auch Schalen* (досл. «якщо ви купуєте горіхи, ви також отримуєте шкаралупи») – усе не без недоліків;
- ✓ *ein Eichhorn macht keine tauben Nüsse auf* (досл. «білка не відкриває пусті горіхи») – не берися за те, у чому не знаєшся;
- ✓ *trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch Palmen tragen* (досл. «якби на вербі росли горіхи, то на горіхові б росли пальми») – наобіцяти чогось нездійсненого;

✓ *die schlechtesten Nüsse knackt man zuletzt* (досл. «найгірші горіхи тріскають останніми») – спочатку люди звертають увагу на зовнішність;

✓ *leere Nüsse schwimmen oben* (досл. «пусті горіхи плавають на поверхні») – погане одразу видно.

Часто у німців на столі можна зустріти горіхи, особливо в різдвяний час, а крем з горіхової нуги – популярна частина німецьких сніданків.

Але горіх – це не просто їжа. Сам горіх, що вміщує таємничі речі у багатьох казках і легендах, відіграє важливу роль у символіці, оскільки він укладає цінний вміст у тверду оболонку. Для німців горіх – це ознака високого інтелекту та достатку. Вони кажуть *eine harte Nuss* (досл. «міцний горішок»), який потрібно зламати, коли зіштовхуються з особливо складною проблемою. І навпаки, *eine taube Nuss sein* (досл. «бути порожнім горіхом») говорять про особу, інтелект якої ми не надто цінуємо.

Високою фразеопродуктивністю вирізняється лексема «горох»/ «Erbse» в обох мовних картинах світу. Нами було виділено 11 фразеологічних одиниць в українській мові, що становить 12,2% даного тематичного ряду та 8 фразеологічних одиниць у німецькій мові, тобто 6,6% тематичного ряду «назви городніх культур/плодів».

В українській культурі горох завжди має негативне забарвлення. У фольклорі він часто виступає символом сліз та проблем, чому ми знайшли підтвердження у фразеології:

✓ *горох з капустою* – що-небудь таке, в чому важко розібратися; щось невпорядковане, незрозуміле, наплутане;

✓ *наколоти гороху з капустою* – змішати все до купи, наплутати.

✓ *як горох при дорозі* – 1) скрутному становищі, нещасний, обездолений; 2) один, сам;

✓ *як об стіну горохом* – ніщо не діє, не впливає на когось, не реагує хтось на що-небудь; безрезультатно;

✓ *лізти в чужий горох* – втручатися в чий-небудь особисті справи;

✓ *розсипатися горохом* – уривчасто лунати (про звуки);

- ✓ *говорити/читати, як горохом сипати* – не зупиняючись говорити/читати;
- ✓ *за царя Гороха* – дуже давно, у дуже давні часи;
- ✓ *чорт сім кіп гороху змолотив на обличчі* – хто-небудь має віспини або шрами від них;
- ✓ *наїстися гороху* – витратити багато сил, енергії, щоб переконати когось у чому-небудь.

Також деякі джерела свідчать, що горох був символом чоловічої привабливості (насамперед, чоловічої сили). Скоріше за все, звідси взяв свій початок фразеологізм:

- ✓ *скакати (стрибати) в горох* – зраджувати (порушувати вірність у коханні, у подружньому житті).

Маленький розмір горошин став причиною для переосмислення фразеологічних одиниць з даним компонентом. Горох у німецьких фразеологізмах означає щось неважливе, незначне, маленьке. *Ein Plättbrett mit zwei Erbsen* (досл. «дошка з двома горошинами») скажуть про жінку з маленькими грудьми, про людину не сповна розуму – *etwas an der Erbse haben* (досл. «мати щось на горосі»). Занадто педантична людина рахує горох: *Erbsen zählt* (досл. «рахувати горошини»), тобто витрачає час на непотрібні справи. Про дівчину-білоручку німці скажуть: *eine Prinzessin auf der Erbse* (досл. «принцеса на горошині»), іронічно підкреслюючи її надзвичайну чутливість.

Горох набув більш широкого поширення в Європі лише в 9-10 столітті, тобто в середні віки – перші рецепти гороху з'явилися в монастирських кулінарних книгах. У середні віки «стояти на колінах на горосі» було покаранням, яке не було фатальним, але досить болючим. Також у саме тоді почали говорити про людей, які мають багато прищів чи веснянок: *als ob der Teufel Erbsen auf ihm gedroschen hätten* (досл. «на ньому ніби диявол горох молотив»). У цей період також виникли такі фразеологічні одиниці:

- ✓ *mit j-m durch einen Scheffel Erbsen verwandt sein* (досл. «бути родичавим з кимось через бушель гороху») – бути віддаленим родичом;

✓ *es ist drei Viertel auf (kalte) Erbsen* (досл. «три четверті на холодний горох») – без п'яти вареників 7, жарт у відповідь на питання котра година;

✓ *drei Erbsen in der Hülse machen mehr Lärm, als wenn sie voll wäre* (досл. «три горошини в бочці роблять більше шуму, ніж якби вона була повна») – про пустослівну людину, яка всім розказує про себе.

Нами було виділено по 8 фразеологічних одиниць із лексемами «капуста» та «Kohl», що становить 8,9% тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» в українській мові та 6,6% у німецькій мові. У відсотковому відношенні бачимо, що для україномовної картини світу дана лексема є більш фразеопродуктивною.

Українці здавна використовують капусту у їжу, їдять її зазвичай сирого, але і готують з неї страви. У більшості випадків її потрібно спочатку посікти, звідси пішли фразеологізми *на капусту бити/зсікти; вирубати на капусту*, тобто нещадно, вщент знищити.

Капусту пов'язують також з неосвіченістю, то ми можемо зустріти такі фразеологічні одиниці:

✓ *капустяна голова* – некмітлива, нерозторопна, нерозумна, неуважна людина;

✓ *горох з капустою* – що-небудь таке, в чому важко розібратися; щось невпорядковане, незрозуміле, наплутане;

✓ *наколоти гороху з капустою* – змішати все до купи, наплутати;

✓ *капустяний качан на в'язах* – дурний (розумово обмежений);

✓ *нате і мій глек на капусту* – уживається як примовка, коли хтось несподіваний чи непроханий втручається в справу чи в розмову.

Фразеологізм *знайти в капусті* означає народити, він пов'язаний з давнім звичаєм, розповідати маленьким дітям, що їй знайшли в капусті.

Словник Дудена дає наступне визначення слова *der Kohl*: «In vielen Arten vorkommendes, meist große Köpfe ausbildendes Gemüse» [78, с. 384], тобто «овоч, який існує у різних видах і найчастіше має великі качани», проте семантичні складові даного визначення «різноманіття» і «великі качани» не

знайшли відображення в німецькій фразеології. Найчастіше компонент «Kohl» в фразеологічних одиницях позначає страву з капусти.

Протягом багатьох століть капуста була порятунком для людей, якщо приходили важкі часи. Капуста набула слави «їжі бідних людей» (*Arme-Leute-Essen*). У Середньовіччі харчування селян і ремісників, а також прислуги було досить одноманітним. Важливе місце в ньому займали страви з капусти, які готувалися зазвичай зі шпиком і смальцем. Без м'яса страва з капусти була ознакою бідності і позначало щось не особливо смачне: *das macht den Kohl nicht fett* (досл. «це не робить капусту жирною») – це не врятує положення, від цього користі мало. Також зустрічаються такі фразеологізми:

✓ *wer in den Kohl speit, muss ihn essen* (досл. «хто плює в капусту, має її потім з'їсти») – не плюй в криницю, з якої ще прийдеться пити;

✓ *Kohldampf haben/schieben* (досл. «мати капустяний пар») – зголодніти.

Крім того, капуста асоціюється в німецьких фразеологізмах з стравою, яку постійно підігрівають і яка нікого не радує: *alten Kohl wieder aufwärmen* (досл. «знову розігрівати стару капусту») – затягнути стару пісню, почати все спочатку, знову розповідати стару історію; *aufgewärmter Kohl (sein)* (досл. «підігріта капуста») – стара пісня, стара історія.

Друге поширене значення компонента «Kohl» – дурниця, нісенітниця: *Kohl machen* (досл. «робити капусту») – робити дурниці; *Kohl reden* (досл. «говорити капусту») – говорити нісенітницю.

У фразеологізмі *seinen Kohl bauen* (досл. «розбудовувати свою капусту») – відійти від справ; капуста виступає прототипом овоча для сільського життя, що може розглядатися в залежності від позиції мовця як щось позитивне або негативне.

Лексема «Bohne» зустрічається 12 разів у межах нашої вибірки флористичних фразеологізмів, що становить 9,8% тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» у німецькій мові.

Боби були поширеною їжею серед простого народу (здебільш бідного), тому фразеологізм *kalte Bohnen* (досл. «холодні боби») означає символ дешевої їжі.

У німецькій мові боби, з одного боку, погіршують сприйняття: *Bohnen in den Ohren haben* (досл. «мати боби у вухах») – не слухати; *du hast die Bohnen gegessen* (досл. ти наївся бобів») – 1) ти нічого не розумієш; 2) ти зовсім глухий.

З іншого боку, вони розглядаються як щось незначне, що не має ціни: *nicht die Bohne wert sein* (досл. «не вартий і бобів») – нічого не вартий; *nicht die/keine Bohne* (досл. «жодних бобів») – ні краплі, зовсім нічого; *für alte Schuld nimm Bohnenstroh* (досл. «візьми стручки від бобів за стару провину») – ну хоча б щось.

Часто боби асоціюються в німецькій фразеології з дурістю та грубістю: *dumm wie Bohnenstroh* (досл. «дурний ніби стручок бобів») – дурний; *grob wie Bohnenstroh* (досл. грубий ніби стручок боба») – неввічливий, хамовитий.

Для опису зовнішності людини використовується порівняння *lang wie eine Bohnenstange* (досл. «довгий наче стручок боба») – дуже високий.

Фразеологізм *er hat die Bohnen gefunden* (досл. він знайшов боби») – йому повезло; пов'язаний зі звичаєм ховати боб в святковий пиріг, наприклад, в свято Бобового короля. Таким чином, молоді дівчата ворожили, як скоро вони вийдуть заміж: хто знайде швидше боб, той і буде першим.

Також, нами було знайдемо наступні фразеологізми:

- ✓ *blaue Bohnen* (досл. «сині кулі») – кулі, свинцевий горіх;
- ✓ *eine blaue Bohne ins Fell schieben* (досл. всадити синього боба у шкіру») – всадити кулю в лоб.

На жаль, встановити походження цих фразеологізмів нам не вдалося.

В українській мові з лексемою «боби» було знайдемо 5 фразеологізмів (5,6% вибірки даного тематичного ряду в українській мові). З одного боку, боби позначають щось незначне чи несерйозне: *на бобах* – ні з чим, без нічого; *боби розводити* – говорити щось незначне, несерйозне; *гадати на бобах* –

висловлювати безпідставні міркування. З іншого боку, боби виступають в ролі фізичного покарання: *давати бобу* – бити кого-небудь; *всипати бобу* – суворо покарати кого-небудь.

Лексема «Kartoffel» зустрічається у 10 фразеологічних одиницях, що складає 8,2% вибірки тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» у німецькій мові.

Поширеність і популярність картоплі як продукту харчування пояснює велику кількість фразеологічних одиниць з компонентом «Kartoffel». Багато фразеологізмів пов'язано з приготуванням страв з цього овоча: *jeden Tag Kartoffelsuppe!* (досл. «кожен день картопляний суп») – кожен день одне й теж!; *Kartoffeln gehören in den Keller* (досл. «картопля належить підвалу») – ввічливе відхилення при пропозиції поїсти картопля; *Lorbeer macht nicht satt, besser wer Kartoffeln hat* (досл. «лавр не втамує голод, краще мати картоплю») – похвалою ситий не будеш. Страви з картоплі вважаються буденними і асоціюються в німецькій культурі з чимось тривіальним, банальним.

Фразеологічні одиниці з компонентом «Kartoffel» досить популярні в німецькій мові, але їх семантичні значення дуже різні. У фразеологізмі *für jmdn. die Kartoffeln aus dem Feuer holen* (досл. «для когось діставати картоплю з вогню») картопля є чимось особливо бажаним, але важко досяжним, а загальне значення виразу – ризикувати. Фразеологізм *die dümmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln* означає несправедливий прибуток. Цей вираз є коментарем, коли хто-небудь без зусиль і абсолютно незаслужено має успіх. Наступний фразеологізм описує картоплю як що-небудь менш важливе, при втраті якої не варто засмучуватися: *wenn wir dich nicht hätten und die/keine kleinen Kartoffeln* (досл. «якби у нас не було тебе і/ні маленької картоплі»).

Фразеологічні одиниці із даною лексемою також описують: людину, яка швидко змінює свою думку: *rein in die Kartoffeln, raus aus den Kartoffeln* (досл. «в картоплю, з картоплі») – то так, то так (про суперечливі настанови); *jmdn. fallen lassen wie eine heiße Kartoffel* (досл. «дати комусь впасти наче гарячій картоплі») – раптово відмовити комусь в підтримці; смерть: *die Kartoffeln von*

unten ansehen (досл. «споглядати картоплю з-під низу»); справляння природних потреб: *Kartoffeln abgießen* (досл. «поливати картоплю»).

Варто зазначити, що лексема «картопля» відсутня у нашій україномовній вибірці флористичних фразеологічних одиниць.

У німецькомовній картині світу значну фразеопродуктивність також має лексема «Apfel» (10 фразеологічних одиниць – 8,2% вибірки тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» у німецькій мові).

Значення фразеологізмів з даною лексемою є досить протилежними. Для німців яблуко, з одного боку, символізує проблеми: *der Apfel der Zwietracht* (досл. «яблуко розбрату») та *Zankapfel* (досл. сварливе яблуко) – причина суперечок, проблем; *in den sauren Apfel beißen* (досл. «кусати кисле яблуко») – змиритися зі своєю гіркою долею.

Також лексема позначає певну недосконалість: *der schönste Apfel hat oft einen Wurm* (досл. «навіть найкраще яблуко має черв'ячка») – все має свої недоліки; не все те добре, що блищить; *goldene Äpfel in silbernen Schalen* (досл. «золоті яблука в срібних чашах») – щось недосконале; щось незначне, неважливе, не варте зусиль: *Äpfel braten* (досл. «смажити яблука») – займатися дурницями; *Äpfel mit Birnen vergleichen* (досл. «яблука порівнювати з грушами») – порівнювати непорівнюване; *für einen Apfel und ein Ei* (досл. «за яблуко і яйце») – даром.

З компонентом «Apfel» пов'язана також негативна характеристика людини. Цей фразеологізм вказує на погану спадковість: *der Apfel fällt nicht weit vom Stamm* (досл. «яблуко падає не далеко від яблуньки»).

З іншого боку, яблуко постає як символ кохання і родючості: *Äpfel nicht essen mögen* (досл. «не людити їсти яблука») – не мати бажання для любовних походеньок; *es konnte kein Apfel zur Erde fallen* (досл. «яблуку нема де впасти») – дуже багато.

В україномовній картині світу лексема «яблуко» присутня, але не є актуалізованою. Нами було виділено лише 3 фразеологізми з даним компонентом. Як і в німецькій мові яблуко означає родючість, або велику

кількість: *яблуку ніде впасти* – дуже багато, тісно; проблеми: *яблуко розбрату* – причина ворожнечі, суперечок. Але, на відміну від німецької мови, яблуко також позначає здоров'я та гарний фізичний вигляд: *як яблучко* – про людину молоду, здорову, вродливу.

Досить поширеною лексемою в українській мовній картині світу є «гарбуз/кабак». Нами було виділено 7 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 7,8% тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» в українській мові.

Для українців гарбуз означає відмову. Таке символічне значення пов'язане з давньою традицією виносити гарбуза хлопцю, якому відмовити у сватанні:

- ✓ *як виросте гарбуз на вербі* – уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; ніколи;
- ✓ *годувати гарбузами* – відмовляти тому, хто сватається;
- ✓ *давати (печеного) гарбуза* – відмовляти кому-небудь у сватанні, залицянні;
- ✓ *остатися з гарбузом* – дістати відмову під час сватання;
- ✓ *потягти гарбуза* – потерпіти невдачу; одержати негативну відповідь при сватанні.

Також лексема «гарбуз» означає покарання: *кабаки втерти (дати)* – покарати, побити когось; *на кабачки влетить* – буде покараний.

У німецькомовній картині світу ми не зустріли фразеологічних одиниць з лексемою «Kürbis», що свідчить про відсутність символічного значення цього овоча для даного народу.

Нами було проаналізовано фразеопродуктивність усіх компонентів тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» у межах нашої вибірки флористичних фразеологізмів та наочно зображено з числовими показниками за допомогою табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Ananas/ананас	1	0
Apfel/яблуко	11	3
Banane/банан	5	0
Birne/груша	10	5
Bohne/боби, квасоля	12	5
Brombeere/ожина	2	1
Champignon/печериця	0	1
Erbse/горох	8	11
Gurke/огірок	3	0
Kartoffel/картопля	10	0
Kirsche/вишня	3	0
Knoblauch/часник	0	1
Kohl/капуста	8	8
Kürbis/гарбуз, кабак	0	7
Meerrettich/хрін	0	2
Melone/диня	0	1
Mohn/мак(насіння)	0	16
Mohrrübe	0	4
Nuss/горіх	12	12
Paprika/червоний перець	1	0
Pfeffer/перець	10	5
Pfifferling/лисичка (гриб)	5	0
Pflaume/слива	3	1
Pomeranze/померанець (гіркий апельсин)	1	0
Radieschen/редька	2	1

Продовж. табл. 2.4

Rübe/буряк	6	2
Tomate/помідор	3	0
Traube/виноград	1	0
Zitrone/ лимон	2	1
Zwiebel/цибуля	4	2

Таке вивчення семантики фразеологізмів з назвами городніх культур та плодів сприяє розумінню культури українського та німецького народів, за рахунок дослідження символіки овочів та фруктів раніше зазначених етносів. Аналіз семантики фразеологічних одиниць тематичного ряду «назви городніх культур/плодів» показав, що в україномовній картині світу найбільш фразеопродуктивними виявилися флористичні фразеологічні одиниці з лексемами «мак», «горіх», «горох». Рідше зустрічаються лексеми «капуста» та «гарбуз». У німецькомовній картині світу найбільш продуктивними виявилися лексеми «Nuss», «Bohne», «Apfel», а також лексеми «Kartoffel», «Birne», «Pfeffer», що свідчить про важливу роль у житті та побуті цих народів.

2.1.5. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви форми рослинності»

Видові поняття та назви форм рослинності несуть собою узагальнені образи, властиві україномовній та німецькомовній картинах світу. Нами було зафіксовано 87 фразеологізмів у німецькій мові, що позначають назви форми рослинності, це становить 20,1% загальної вибірки німецькою мовою. В українській мові виявлено 22 такі фразеологічні одиниці, що відповідає 8,2% вибірки в українській мові.

У німецькомовній картині світу найбільш фразеопродуктивною лексемою даної групи є лексема «Baum». Кількість зафіксованих фразеологізмів – 25, у відсотковому значенні це становить 28,7% тематичного ряду «назви форми рослинності» у німецькій мові.

З семантичної точки зору значна кількість паремій з компонентами дерево описує характер людини, її зовнішні та фізичні дані, порівнює людину з деревом: *ein Kerl wie ein Baum* (досл. «хлопець наче дерево») – силач; *Bäume ausreißen können* (досл. «може виривати дерева») – може гори перевернути; *er kann Bäume ausreißen* (досл. «він може дерева виривати») – в ньому непомірна сила; *alte Bäume sollte man nicht verpflanzen* (досл. «старі дерева не треба пересаджувати») – стару людину не варто виривати з звичного оточення; *dafür sorgen, dass die die Bäume nicht in den Himmel wachsen* (досл. «турбуватися про те, щоб дерева не росли в небі») – не виходити за розумні рамки; *den Wald vor bäumen nicht sehen* (досл. «не бачити лісу за деревами») – розуміти суті; *einen jungen Baum soll man nicht verbiegen* (досл. «не потрібно згинати молоде дерево») – не треба вигинати молодого; досвід навчить; *alte Bäume sind böse biegen* (досл. «старі дерева важко зігнути») – старі люди важко піддаються змінам; *der Baum, der oft knarrt, bricht nicht leicht* (досл. «дерево, що часто часто скрипить, ламається не легко») – скрипуче дерево ще роки два стоїть; *einen alten Baum versetzen* (досл. «пересадити старе дерево») – відірвати від звичного оточення і стилю життя людину у віці.

Також дана лексема вербалізує зусилля та проблеми: *jetzt ist die Axt am Baum!* (досл. «ось тепер сокира на дереві») – ось тепер це проблема; *wo man Bäume umhaut, fliegen Splitter* (досл. «де дерева рублять – щіпки летять») – роботу видно здалека; *es brennt der Baum* (досл. «говорить дерево») – виникли труднощі; *durch den Baum gehen* (досл. «йти через дерево») – підходити, виявитися прийнятним; *zwischen Baum und Borke stecken* (досл. «бути між деревом і корою») – ні туди, ні сюди; знаходитися в критичному стані; *kein Baum fällt auf den ersten Streich* (досл. «за один раз дерево не вирубити») – потрібно докладати зусиль; *es ist, um auf die Bäume zu klettern* (досл. «хоч на дерево лізь») – з розуму можна зійти!

Компонент «Baum» також вказує на результат, виконаної дії та витрачених зусиль: *wenn man einen Birnbaum gepflanzt hat, darf man keine Äpfel erwarten* (досл. «якщо посадив грушу, не очікуй яблук») – що посієш, те й

пожнеш; *wie der Baum, so die Frucht* (досл. «яке дерево, такий фрукт») – як працював, такі і плоди.

Крім цього, є фразеологічні одиниці, які беруть свій початок з Біблії: *an der Frucht erkennt man den Baum* (досл. «по плодах видно людину») – справи вказують на характер людини; *vom Baum der Erkenntnis essen* (досл. «їсти з дерева пізнання добра і зла») – намагатися розібратися у якомусь питанні.

Давнє німецьке прислів'я говорить: *ein Mann soll in seinem Leben ein Haus bauen, einen Baum pflanzen und einen Sohn zeugen* (досл. «кожен чоловік повинен побудувати будинок, посадити дерево, виростити сина»), тобто ціль життя справжнього чоловіка.

В українській мові лексема «дерево» присутня, але не така актуалізована, нами було зафіксовано 3 фразеологічні одиниці з даним компонентом, що становить 13,6% тематичного ряду «назви видів рослинності» та має здебільшого негативне значення: *не бачити за деревами лісу* – не помічати за дрібним, частковим важливого, основного; *плювати з високого дерева* – не варто зважати на що-небудь; *розтікатися мислями по древу* – бути багатослівним, розповідати про що-небудь дуже детально, докладно.

Велику кількість фразеологічних одиниць у німецькій мові зафіксовано з лексемою «Blüte», що свідчить про високу фразеопродуктивну здатність. Нами виявлено 18 фразеологізмів, що у відсотковому співвідношенні становить 20,7% тематичного ряду «назви видів рослинності».

У німецькомовній картині світу дана лексема символізується із молодістю та розквітом сил: *in der Blüte des Lebens stehen* (досл. «стояти в розквіті життя») – бути молодим; *in der Blüte des Lebens sterben* (досл. «померти у розквіті життя») – померти молодим; *steht in voller Blüte* (досл. «у повному розквіті») – досягнув піку фізичної активності; *über die erste Blüte hinaus sein* (досл. «бути не першого квіту») – не зовсім молодий; *in der Blüte seiner/ihrer Jahre* (досл. «в цвіті років») – в молодому віці.

Компонент «Blüte» описує також характер людини: *aus jeder Blüte Honig saugen wollen* (досл. бажати висмоктати мед з кожної квітки) – корисливий; *von Blüte zu Blüte flattern wie ein Schmetterling* (досл. «літати від цвітіння до цвітіння наче метелик» – бути нестійким у своїх рішеннях; *eine blühende Phantasie haben* (досл. «мати квітучу фантазію») – мати бурну фантазію; *wer sich über des anderen Glück freut, dem blüht das eigene* (досл. «якщо радіти чужому успіху, то свій розквіте») – щирість та підтримка.

Фразеологізми з даною лексемою підкреслюють результат діяльності людини: *in der Blüte vernichten* (досл. «в квітінні зруйнувати») – відсутність результатів та плодів діяльності; *etw. treibt üppige Blüten* (досл. «щось приносить гарне цвітіння») – великі результати; *etw. treibt wunderliche Blüten* (досл. «щось приносить надзвичайне цвітіння») – неймовірні результати; *Blüten sind noch keine Früchte* (досл. «цвітіння ще не фрукт») – не потрібно завчасно радіти зробленому чи досягнутому. Звідси бере початок фразеологізм: *die Blüte eines Landes* (досл. «квіт нації») – ті громадяни держави, які досягли високих результатів в житті і використовують це на користь інших.

Freundschaft ist die Blüte eines Augenblicks und die Frucht der Zeit (досл. «дружба – це миттєве цвітіння та плід часу») – стародавнє німецьке прислів'я, що підкреслює, що стосунки між людьми, то не лише емоційний зв'язок, а й непокладна праця, результат якої видно з плином часу.

В україномовній картині світу лексема «цвіт» має дещо інше значення, здебільшого негативне: *на цвіту прибитий* – недоумкуватий, дурний від природи; а також цей компонент виражає кількість: *цвіту в городі* – дуже багато.

Лексема «Frucht» для німецького народу є дуже частою за вживанням, ми виділили 13 фразеологічних одиниць з цим компонентом, у відсотковому співвідношенні це становить 14,9% тематичного ряду «назви видів рослинності» у німецькій мові. Цей концепт вербалізується у значенні плода, тобто наслідків чи результатів дій: *eine Frucht der Liebe* (досл. «плід кохання»)

– позашлюбна дитина; *etwas fällt j-m als reife Frucht in den Schoß* (досл. падає наче спілий фрукт на землю)) – дістається комусь без праці; *etwas trägt (reiche) Frucht* (досл. «щось приносить плоди») – приносить результат; *die Früchte seines Tuns ernten* (досл. «пожинати плоди своїх дій») – бачити результат своєї праці; *altklug nie Frucht trug* (досл. «старий розумник ніколи не дає плода») – люди похилого віку рідко бувають активними; *j-n um die Früchte bringen* (досл. «залишити когось без плодів») – привласнити досягнення інших, тощо. А також як символ чогось забороненого: *verbotene Früchte schmecken süß* (досл. «заборонений фрукт солодкий») – те, що під заборною манить більше, тощо.

В україномовній картині світу лексема «плід» має такі ж семантичні значення: *заборонений плід* – що-небудь не дозволене; *пожинати плоди* – користуватися наслідками праці, діяльності.

Власне, що стосується української мови, то найбільш фразеопродуктивною лексемою є «зерно» (у значенні зернових культур). Нами зафіксовано 5 фразеологічних одиниць з цим компонентом, що становить 22,7% тематичного ряду «назви видів рослинності» в українській мові.

Для українців зернові культури відігравали важливу роль протягом усієї історії народу, це був своєрідний спосіб виживання, саме тому фразеологізм *ні зернини, ні пилки* означає, що особа абсолютно нічого не має, тобто дуже бідна. А фразеологізм *раціональне зерно*, тобто щось суттєве, доцільне, конструктивне підкреслює важливість цього виду рослинності для усього народу.

Продуктивність усіх лексем у україномовній та німецькомовній картинах світу у межах даного тематичного ряду зображено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Baum/дерево	25	3
Beere/ягода	0	3

Продовж. табл. 2.5

Blume/квітка	12	2
Blüte/цвіт	18	2
Busch/кущ	5	2
Frucht/фрукт, плід	13	3
Gemüse/овочі	2	0
Korn/зерно	8	5
Pilz/гриб	2	2

Підводячи підсумок всьому вищесказаному, хочеться відзначити, що наведені нами приклади фразеологізмів з рослинним компонентом не відображають повною мірою всієї мовної картини світу в німецькій та українській мовах, але завдяки національно-культурним характеристикам і характеристикам фразеологічних одиниць, які мають як позитивну, так і негативну оцінку, можна отримати чітке уявлення про рід діяльності, особливості життя народу, певні традиції та звички.

2.1.6. Фразеологічні одиниці тематичного ряду «назви частин рослин»

Під час вибірки флористичних фразеологізмів було зафіксовано фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі частини рослин: 58 фразеологізмів у німецькій мові, що складає 15,3% загальної вибірки німецької мови та 40 фразеологізмів в українській мові, тобто 18,1%.

Найбільш фразеопродуктивною в межах даного тематичного ряду для німецькомовної картини світу є лексема «Ast». Нами було виявлено 9 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 15,5% тематичного ряду «назви частин рослин» у німецькій мові.

Власне, сам зовнішній вигляд цієї частини рослини викликає негатив, адже сук є обрубаною, сухою, викривленою гілкою. Деякі фразеологічні

одиниці з цим компонентом проводять аналогію із зовнішністю людини: *einen Ast haben* (досл. «мати сук») – бути згорбленим. Зазначимо, що в україномовній картині світу ця лексема присутня і має теж саме семантичне значення: *скандзюбити в сук* – згорбити (про старість).

У німецькомовній картині світу цю частину рослини асоціюють з невдачею, невиправданим ризиком: *den Ast absägen, auf dem man sitzt* (досл. «рубати гілку, на якій сидиш») – невиправданий ризик; *auf dem absteigenden Ast sein* (досл. «висіти на суку») – зазнавати втрат; *sich auf die Äste hinauslassen* (досл. «повиснути на суку») – дати випадку все вирішити, піти на ризик; *nicht ganz Ast rein sein* (досл. «не зовсім правильний сук») – тут щось не чисто; *sich (zu weit) auf die Äste rauslassen* (досл. «занадто сильно чіплятися за сук») – сильно ризикувати; *etw. auf den Ast nehmen* (досл. «брати щось на сук») – взвалити щось собі на спину.

Для україномовної картини світу більш характерним є використання лексеми «гілка». Нами було зафіксовано 7 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 17,5% тематичного ряду «назви частин рослин» в українській мові.

Для українців гілка вербалізує кількість: аж гілля гнеться – дуже багато, рясно; гілки обламуються – дуже багато, рясно.

У переважній більшості фразеологізми з лексемою «гілка» символізують смерть і проблеми: *повиснути на гілляці* – повіситися, бути страченим через повішення; *рубати гілку, на якій сидимо* – підривати основи власного життя, добробуту, престижу тощо; *як з гіллі зірвався* – не володіючи собою, різко.

Також українці використовують лексему «лозина», яка позначає покарання: *посвятити лозиною* – побити когось різкою.

Найбільш фразеопродуктивною в україномовній картині світу в межах даного тематичного ряду є лексема «пень». Нами було зафіксовано 12 фразеологічних одиниць, що становить 30% тематичного ряду «назви частин рослини» в українській мові.

Для українців пень позначає певні розумові та фізичні розлади: *валити через пень колоду* – робити що-небудь невдало, незграбно, без належного старання та вміння, як-небудь; *як пень стояти, сидіти* – бездіяльно, нічого не розуміючи; *пеньок (пень) з очима* – нетямущий, безтолковий, дурнуватий; *як на пеньок з'їхав* – хто-небудь бурхливо виявляє ознаки неврівноваженого стану; *чортів пеньок* – уживається для вираження незадоволення ким-небудь.

Також лексема «пень» символізує негативне економічне становище: *підрубувати на пні* – створювати кому-небудь значні, великі перешкоди для здійснення чогось; *рубати впень* – повністю знищувати; *до пня* – ущент; *пропасти на пні* – не зібрати врожай; *на пні* – у нескошеному вигляді (про хліб, трави); незірваний (про овочі, плоди).

Зауважимо, що у німецькомовній картині світу ця лексема не актуалізується, що свідчить про відсутність символічних зв'язків.

Лексема «Wurzel» у німецькомовній картині світу є досить фразеопродуктивною, ми виділили 8 фразеологічних одиниць, що становить 13,8 % тематичного ряду «назви частин рослин».

Дана лексема може мати цілком протилежні значення: як процес укорінення (*Wurzeln schlagen/fassen* (досл. «пускати коріння») – міцно закріпитися; *soll ich hier Wurzeln schlagen* (досл. «мені тут що коріння пустити») – мені тут поселитися), так і процес викорінення: *jemanden etwas an der Wurzel treffen* (досл. «комусь у корінь вдарити») – покінчити з чимось; *die Axt an die Wurzel legen* (досл. «ставити сокиру на корінь») – знищити; *etwas mit der Wurzel ausrotten* (досл. «щось з коренем видалити») – викоринити щось; *das Übel an der Wurzel fassen/packen* (досл. «схопити зло за корінь») – знищити корінь зла.

У німецькій мові також використовують прислів'я з даною лексемою: *Geiz ist die Wurzel allen Übels* (досл. «жадібність – корінь усього зла»), що пов'язано з тим, що в Біблії жадібність названо найпершим смертним гріхом, з якого все починається.

Для українців лексема «корінь» теж є фразеопродуктивною, що підкреслює схожість у мовних картинах світу. Нами було зафіксовано 10 фразеологічних одиниць з даним компонентом, що становить 25% тематичного ряду «назви частин рослин» в українській мові.

Подібно до німецької мови, в українській лексема «корінь» символізує укорінення та викорінення: *до кореня знищити* – повністю, остаточно; *пустити коріння* – прижитися, надійно, міцно утвердитися; *сягати корінням* – брати свій початок; *вигубити з корінням і насінням* – знищити; *рубати/різати під корінь* – підривати основу існування кого-, чого-небудь.

Проте на противагу німецькій мові, для українців корінь символізує основу, суть: *докопуватися до кореня* – глибоко, вдумливо аналізуючи щонебудь, з'ясовувати його суть; *у корені* – у самій основі, суті; *на кореню* – на самому початку; *дивитися в корінь* – глибоко вникати в суть чого-небудь, звертати увагу на головне.

Цікаво, що українці підступних та зрадливих людей називають *їудиним корінням*, що пов'язано із біблійним зрадником Іудою.

Ще однією фразеопродуктивною лексемою у німецькій мові є «Kern». Нами було виділено 9 фразеологічних одиниць з цим компонентом, що становить 15,5% тематичного ряду «назви частин рослин» у німецькій мові.

Семантичне значення цього компонента – основа, суть. Це ми бачимо у наступних фразеологізмах: *der Kern der Sache* (досл. «ядро речі») – суть справи; *des Pudels Kern* (досл. «ядро пуделя») – так говорять, коли головне було приховано, але потім стало відомим іншим; *in j-m steckt ein guter Kern* (досл. «у комусь хороше ядро») – хтось має гарне нутро/душу; *ein süßer Kern steckt oft in einer rauhen Schale* (досл. «в поганій шкаралупі часто ховається солодке ядро») – зовнішність оманлива; *der harte Kern* (досл. «тверде ядро») – складна або вперта людина; *das ist der Kern der Frage* (досл. «це ядро питання») – в цьому суть питання; *zum Kern der Sache vorstoßen* (досл. «докопатися до ядра речі») – добратися до суті, зрозуміти; *etw. bis auf den Kern*

bloßlegen (досл. «щось аж до ядра розкрити») – розкрити істинну суть чогось;
der harte Kern (досл. «тверде ядро») – активісти/фанатики.

Зауважимо, що в україномовній картині світу фразеологічних одиниць з лексемою «ядро» не було виявлено.

Фразеопродуктивність усіх лексем тематичного ряду «назви частин рослин» подано у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Лексема	Фразеопродуктивність у німецькій мові	Фразеопродуктивність в українській мові
Ast/сук	9	1
Bastholz/луб	0	2
Baumstumpf/пень	0	12
Blatt/листок	8	3
Borke/кора	1	0
Dorn/колючка	6	5
Halm/стебло	3	0
Keim/зародок, паросток	2	0
Kern/кісточка, зерно	9	0
Ränke/ вусики	2	0
Schale/шкірка	7	0
Stengel/стебло	2	0
Stiel/стебло	1	0

Підсумовуючи зазначимо, що тематичний ряд «назви частин рослин» є досить фразеопродуктивним у німецькомовній та україномовній картинах світу. Більшість лексем мають подібну семантику, що свідчить про схожі уявлення та вірування цих двох народів.

2.2. Семантична реалізація фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом на позначення антропоморфних ознак

У ході дослідження нам вдалося виділити не лише тематичні ряди, а й семантичну реалізацію фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом на позначення антропоморфних ознак:

1. Фразеологічні одиниці з метою позначення зовнішньої характеристики і фізичної стану предмета/людини:

- ✓ *як мак цвіте* (гарний, вродливий, здоровий),
- ✓ *як вичавлений лимон* (змучений, знесилений, худий),
- ✓ *купаний у любистку* (дуже вродливий),
- ✓ *ein Kerl wie ein Baum* (досл. «хлопчина наче дерево» – силач)
- ✓ *aussehen wie ein Kaktus* (досл. «виглядати наче кактус» – непобритий),
- ✓ *in der Blüte seiner/ihrer Jahre* (досл. «в цвіті років» – в молодому віці, в розквіті сил), тощо.

2. Фразеологічні одиниці з метою позначення поведінки чи реакції особи:

- ✓ *плювати з високого дерева* (бути байдужим до чогось),
- ✓ *хоч вовк траву їж* (абсолютно байдуже, що буде),
- ✓ *як мак* (червоніти від хвилювання),
- ✓ *es ist, um auf die Akazien zu klettern* (досл. «хоч на акацію лізь» – хоч головою об стіну бийся, від цього можна з розуму зійти),
- ✓ *ein Blatt ausspielen* (досл. «розігравати листок» – пустити в ход усі козири, використати усі переваги),
- ✓ *vielen Dank für die Blumen* (досл. «дякую за квіти» – дякую за критику чи похвалу), тощо.

3. Фразеологічні одиниці на позначення характеру та психічного стану людини:

- ✓ *пеньок (пень) з очима* (нетямущий, безтолковий, дурнуватий),

- ✓ *тихіший води, нижчий трави* (дуже скромний, покірний, непомітний),
- ✓ *ще мак у голові* (молодий, недосвідчений),
- ✓ *total Banane sein* (досл. «бути повністю бананом» – дурний),
- ✓ *Erbsen zählen* (досл. «рахувати горох» – бути дріб'язковим; бути педантом),
- ✓ *ein unbeschriebenes Blatt sein* (досл. «бути неписаним листком» – бути недосвідченим, тощо).

4. Фразеологічні одиниці з метою позначення дії або заняття:

- ✓ *як пень стояти, сидіти* (бездіяльно),
- ✓ *втерти часнику* (побити, суворо покарати кого-небудь),
- ✓ *нагодувати цибулькою* (побити),
- ✓ *einen Ast durchsägen* – хропіти, букв. перепилювати сук
- ✓ *die Kartoffeln aus dem Feuer holen* (досл. «діставати картоплю з вогню» – ризикувати),
- ✓ *seinen Kohl bauen* (досл. «розбудовувати капусту» – відійти від справ), тощо.

5. Фразеологічні одиниці з метою позначення кількісної характеристики:

- ✓ *на одній осиці не перевішати* (дуже багато),
- ✓ *(аж) гілля гнеться* (дуже багато, рясно),
- ✓ *як листу на дереві* (незліченна кількість),
- ✓ *auf den Bäumen wachsen* (досл. «рости на деревах» – у великій кількості),
- ✓ *häufig/zahlreich wie Brombeeren* (досл. «часто/багато наче ожина – на кожному кроці), тощо.

6. Фразеологічні одиниці з метою позначення предмету:

- ✓ *пальма першості* (перемога як наслідок переваги над іншими),
- ✓ *лавровий вінок* (слава, почесні),
- ✓ *терновий вінок* (муки, страждання),

✓ *der Apfel der Zwietracht* (досл. «яблуко розбрату» – причина конфліктів чи неприємностей),

✓ *blaue Bohnen* (досл. «сині горошини» – свинцевий горох, кулі),

✓ *der Kern der Sache* (досл. «корінь справи – суть справи»), тощо.

7. Фразеологічні одиниці з метою позначення обставинної характеристики дії та зміни стану:

✓ *валити через пень колоду* (робити що-небудь невдало, незграбно, без належного старання та вміння),

✓ *уже й мох поріс* (хтось дуже постарів, комусь недовго залишилось жити),

✓ *врізати дуба* (померти, загинути),

✓ *zwischen Baum und Borke stecken* (досл. «бути між деревом і корою» – ні туди, ні сюди; знаходитися в критичному стані),

✓ *wie eine Orchidee im Küchengarten* (досл. «наче орхідея на городі» – гарно, але не підходить у даній ситуації),

✓ *leben wie die Lilien auf dem Felde* (досл. «жити як лілії в полі» – живуть наче лілії в полі, за плином життя), тощо.

8. Фразеологічні одиниці з метою позначення ознаки предмета:

✓ *бідний, як мак начетверо* (дуже бідний),

✓ *як горох при дорозі* (нещасний, обездолений, самотній),

✓ *як з гречки лико* (поганий, нікчемний),

✓ *lang wie eine Bohnenstange* (досл. «довгий наче стручок гороху» – дуже довгий),

✓ *keine Rose ohne Dornen* (досл. «не існує троянди без колючок» – усе не без недоліків),

✓ *steht in voller Blüte* (досл. «стоїть в повному квіті» – досягає повного розвитку чи розвіту), тощо.

Отже, флористичні фразеологічні одиниці можуть бути використані для позначення зовнішньої та внутрішньої характеристики людини, для позначення предмета та його ознаки, для кількісної характеристики та

обставинної характеристики дії та зміни стану, що свідчить про здатність окремого фітоніма у складі фразеологічної одиниці виражати декілька семантичних значень.

2.3. Синтаксична структура фразеологізмів з флористичним компонентом

В якості відтворюваної мовної одиниці, фразеологізм завжди виступає як певне структурне ціле. Слова, що утворюють фразеологізм утворюють систему зв'язаних так чи інакше співвіднесених один до одного компонентів, які володіють різними морфологічними якостями і знаходяться в різних синтаксичних відношеннях.

В реченні фразеологічна одиниця синтаксично неподільна, виражає один член речення і за своєю функцією може бути співвіднесена з будь-якою частиною мови, але через роздільну оформленість її елементів, всередині одиниці синтаксичні відношення зберігаються. Наприклад, дієслівні фразеологічні одиниці виражають дії, субстантивні – якості і так далі. Віднесеність до частин мови закріплюється синтаксичними функціями, в яких ці одиниці використовуються. Структура класифікація фразеологізмів базується на співвіднесеності фразеологічної одиниці і певної частини мови.

У нашій роботі найдоступнішою для розуміння, найповнішою, вважаємо класифікацію професора А.В. Куніна. В залежності від того, якій частині мови еквівалентні фразеологізми в загальному, їх відносять до відповідних видів:

- субстантивні;
- дієслівні;
- ад'єктивні;
- адвербіальні [37].

Розглянемо детальніше кожен з вище наведених типів.

1. Дієслівні фразеологізми мають узагальнену семантику процесуальної ознаки, вираженої в дієслівних граматичних категоріях виду, стану, способу,

особи, часу [1, с. 53]. Вони є найчисельнішим та найпродуктивнішим розрядом серед інших номінативних фразеологічних одиниць. У німецькій мові нами було зафіксовано 252 фразеологізми даного типу, що складає 59,2% вибірки німецькою мовою, в українській мові – 167 одиниць, тобто 62,5% загальної вибірки українською мовою.

Фразеологізми даної групи можуть мати різну структуру, наприклад, поєднання дієслова з іменником, займенником, дієсловом [37, с. 60]: *lasst Blumen sprechen* (досл. «дозволь квітам говорити») – говорити відверто про свої відчуття; *Palme erringen* (досл. «здобувати пальму») – перемагати; *na Kabacki vletitʹ* – буде покараний; розкуштувати полин – відчутти, зрозуміти іронію, образу у ставленні до себе.

Ця група фразеологізмів також включає дієслівні фразеологізми з прийменниками: *ins Gras beißen* (досл. «кусати траву») – померти, *den Wald vor Bäumen nicht sehen* (досл. «не бачити лісу за деревами») – не розуміти головного; *у лопухах знайшли* – народити; *до кореня знищити* – повністю, остаточно.

До дієслівної групи входять дієслівні фразеологізми з заперечними частками «kein» і «nicht»: *kein Blatt vor den Mund nehmen* (досл. «не брати листка до рота») – говорити відверто, не соромлячись, *von Lorbeeren wird man nicht satt* (досл. «від лавра ситий не будеш») – похвалою ситий не будеш; *не проспати грушки в попелі* – не пропустити чого-небудь, використати для себе все, що тільки можна, спритний; *не з маком бути* – тяжко, погано, сутужно.

Частина дієслівних фразеологізмів даної групи відрізняється також складними конструкціями – трьох-компонентними, чотирьох-компонентними, п'яти-компонентними тощо [37, с. 80-100]: *einen jungen Baum soll man nicht verbiegen* (досл. «не треба вигинати молодого дерева») – досвід навчить, *das macht den Kohl auch nicht fett* (досл. «це не робить капусту жирною») – це не врятує положення, від цього користі мало; *як виросте гарбуз на вербі* – уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; ніколи; *вискочити (висунутися) як козак (як голій) з маку* – недоречно .

2. Субстантивні фразеологізми мають узагальнено-предметну семантику, власне саме тому їх співвідносять з іменниками, виконуючи в реченнях синтаксичні функції вищезгаданої частини мови. У німецькій мові нами було виділено 42 фразеологічні одиниці, які мають дану будову, що складає 9,6% загальної вибірки німецькою мовою, а також 41 фразеологізм в українській мові, тобто 15,2% вибірки українською мовою.

Субстантивні фразеологічні одиниці представленні іменником: *Zankapfel* (досл. «сварливе яблуко») – причина суперечок, проблем, *Binsenweisheit* (досл. «тросникова мудрість» – прописна істина, *ein Alpenveilchen* (досл. «фіалка Альп») – житель Альп; *яблуко розбрату* – причина суперечок.

Субстантивні фразеологічні одиниці виражені конструкціями:

іменник + *wie* + іменник: *ein Kerl wie ein Baum* (досл. «хлопець як дерево») – сильний хлопець;

прикметник + іменник: *blaue Bohnen* (досл. «сині кулі») – кулі, свинцевий горох, *treulose Tomate* (досл. «невірний помідор») – ненадійна людина; *раціональне зерно* – щось суттєве, доцільне, конструктивне.

Сюди відносяться також фразеологізми, що побудовані за конструкцією іменник + прийменник + іменник: *ein Dorn im Auge* (досл. «колючка в оці») – набридлива людина, *Bohnen in den Ohren* (досл. «боби у вухах») – людина, яка неуважно слухає; *пеньок (пень) з очима* – нетямущий, безтолковий, дурнуватий [37, с. 111].

3. Ад'єктивні фразеологічні одиниці мають категорійне значення атрибутивності та здатність виражати статичну ознаку особи чи предмета [1, с. 59]. Більшість ад'єктивних фразеологізмів репрезентовані порівняльними зворотами, які вже у своїй вихідній формі виражають певну якісну оцінку з перебільшенням. Нами виділено 36 ад'єктивних фразеологічних одиниць у німецькій мові, що становить 8,2% вибірки німецької мови, а в українській мові – 31 фразеологічну одиницю такої будови, тобто 10,9% загальної вибірки українською мовою.

Ад'єктивні фразеологізми є:

а) компаративні (порівняння двох видів): *rot wie eine Tomate* (досл. «червоний наче помідор») – червоний наче буряк, *empfindlich wie eine Mimose* (досл. «чутлива наче мімоза») – дуже чутлива людина.

б) не компаративні: *nicht die Bohne wert* (досл. «не вартий і боба») – нічого не вартий, *goldene Äpfel in silbernen Schalen* (досл. «золоті яблука в срібних чашах») – щось недосконале.

4. Адвербіальні фразеологізми мають кількісно або якісно-обставинну семантику і характеризуються повною відсутністю морфологічних парадигм, виконують у реченні функції обставин [1, с. 62].

Адвербіальні фразеологізми можуть виражати:

кількісні та якісні ознаки: *auf der Palme* (досл. «на пальмі») – злий; *як цвіту в городі* – багато;

місце: *unter der Rose gesagt* (досл. «сказане під трояндою») – в таємниці; *в корені* – в основі;

спосіб дії: *für einen Apfel und ein Ei* (досл. «за яблуко і яйце») – даром, *як чорт у суху грушу* – дуже сильно;

час дії: *in der Blüte seiner/ihrer Jahre* (досл. «у розквіті сил») – молодість, *за царя Гороха* – давно.

До флористичних фразеологізмів також відносяться крилаті вислови та прислів'я. Для крилатих висловів і прислів'їв, які мають вигляд речення, характерним є стійкість лексемного складу і незмінність порядку лексем, що пов'язане з синтаксичною обумовленістю і наявністю великої кількості засобів образності.

Ми виділили 85 прислів'їв у німецькій мові, що складає 19,7% вибірки німецької мови та 7 таких одиниць українською мовою, тобто 2,3% вибірки українською мовою: *der Baum, der oft knarrt, bricht nicht leicht* (досл. «дерево, що часто скрипить, не легко зламати») – скрипуче дерево ще роки два стоїть; *ich rede von Äpfeln und ihr antwortet (redet) von Zwiebeln* (досл. «я говорю про яблука, а ви відповідаєте про цибулю») – хто в ліс, а хто по дрова; *dass man*

an Rosen glaubt, das bringt sie zum Blühen (досл. «якщо вірити у троянди, то вони зацвітуть») – віра творить чудеса; *von einem Haselstrauch kann man keine Walnüsse pflücken* (досл. «не можна збирати волоські горіхи з куща ліщини» – що посієш, те й пожнеш; *чорт сім кіп гороху змолотив на обличчі* – хто-небудь має віспини або шрами від них; *дорога кропивою поросла* – неможливо повернутися, добратися куди-небудь, досягти чогось бажаного.

Підсумовуючи, синтаксична структура флористичних фразеологізмів в українській та німецькій мовах є майже ідентичною. Відмінним є те, що у німецькій мові нами було виділено більше прислів'їв та приказок, які вже несуть у собі завершене семантичне значення. Схематично синтаксичні структури флористичних фразеологізмів у досліджуваних мовах зображено на рис.2.2.

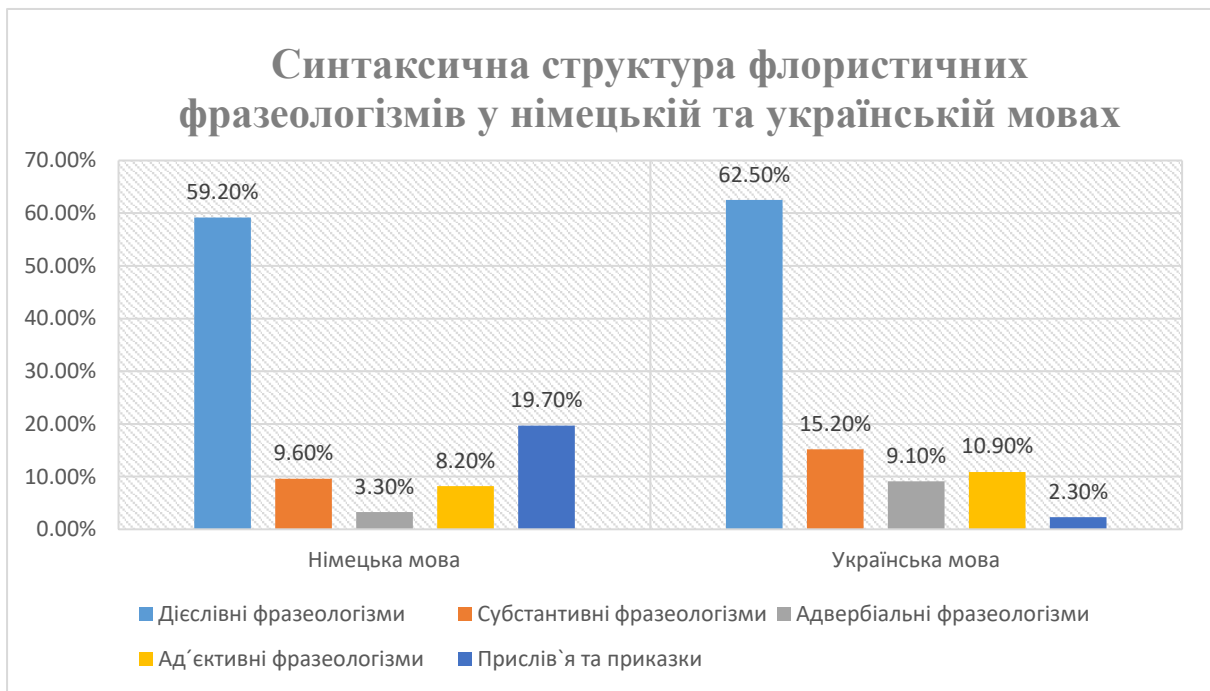

Рис.2.2

Отже, за своєю синтаксичною структурою фразеологізми з флористичними компонентами можна умовно поділити на групи залежно від їх віднесеності до певної частини мови, і відповідно кожна з вище названих груп має свої особливості та певні конструкції, за якими утворюються фразеологічні одиниці. Дієслівні фразеологізми є найчисельнішим та

найпродуктивнішим розрядом серед інших номінативних фразеологічних одиниць у німецькій та українській мовах. До флористичних фразеологізмів відносяться також прислів'я та крилаті вислови, особливістю яких є, попри будову речення, неподільність і незмінність порядку лексемного складу.

2.4. Коннотативний аспект семантики флористичних фразеологічних одиниць

Сучасна фразеологія характеризується значною обізнаністю щодо структурності фразеологічного значення, що включає в себе дослідження семантичної структури фразеологізмів, семантичну організованість фразеологічного складу, взаємодію семантичних і граматичних властивостей фразеологічних одиниць. Проблема фразеологічного значення – одна з найбільш багатоаспектних. Лінгвісти намагаються вирішити її на основі порівняння фразеологічного і лексичного значення через глибокий аналіз природи фразеологічної семантики.

Більшість фразеологів визнають, що значення фразеологічної одиниці складніше за лексичне. А.М. Мелерович вважає, що фразеологічне значення – мовне явище, що закріпилося за стійким словосполученням, і в певній мірі абстраговане від семантики елементів, що утворюють форму його вираження [38, с. 74].

В лінгвістичних працях природа фразеологічного значення розглядається і з урахуванням даних психології. А.В. Кунін вважає, що фразеологічне значення – інваріант інформації, виражений семантично ускладненими окремо оформленими одиницями мови [35, с. 122]. В.П. Жуков виділив наступні специфічні риси фразеологічної семантики: 1) суперечність між актуальним значенням і граматичним значенням фразеологізму; 2) суперечність між категоріальним і граматичним значенням; 3) широкий семантичний об'єм; 4) наявність модального забарвлення [27, с. 133-143].

А.А. Фьодоров пояснює фразеологічне значення характером внутрішньої форми [50, с. 10]; Т.З. Черданцева – новим елементарним значенням, що характерне лише фразеологізму як мовному знаку екстралінгвістичної ситуації [53]; А.Г. Назарян – особливістю денотативно-сигніфікативного плану, який відрізняється конкретністю і виражає видове поняття, а також особливістю конотативного плану, який є домінуючим в структурі фразеологічного значення [39, с. 152-153].

Фразеологічне значення складається з певних компонентів, за А.М. Мелеровичем, ми вважаємо, що фразеологічне значення складається з денотативно-сигніфікативного і конотативного макрокомпонентів.

Предметно-логічна складова денотативно-сигніфікативного макрокомпоненту складається, за А.М. Чепасовою, з сем різного ступеня узагальненості - групових, субкатегоріальних, категоріальних, які складають номінативну частину значення [52, с. 30].

Виділення в структурі фразеологічного значення таких самих компонентів, як і в лексичному, дає змогу виділити в структурі фразеологічного значення компонент, який разом з предметно-логічним змістом вміщує інформацію про відношення людини, що використовує певний фразеологізм, а також специфічну інформацію про мовлення, яке реалізується за допомоги даного фразеологізму. Для позначення даного компоненту ми використовуємо термін «конотація» – додатковий зміст слова чи вислову, його семантичні чи стилістичні відтінки, які накладаються на основне значення і слугують для вираження різних експресивно-емоціональних оцінок [3, с. 203].

В.Н. Телія дає наступне визначення конотації: це будь-який прагматично орієнтований компонент значення фразеологічної одиниці, який доповнює її денотативно – сигніфікативним змістом на основі даних, що співвідносяться з прагматичними фактами: асоціативно-фонові знання про якості позначувальних реалій, з раціонально-оцінюючими чи емоціонально-оцінюючими відношенням мовця до названого, з стилістичними реєстрами, що характеризують умови мовлення [47, с. 107].

В лінгвістичному словнику конотація трактується як емоціональна, оцінююче чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального чи okazіонального характеру [77, с. 236].

Узагальнюючи думки багатьох лінгвістів (В.Н. Телія, И.А. Стернін, В.І. Шаховский, Л.А. Кисельова, В.К. Харченко тощо), ми вважаємо за доречне розглядати в якості компонента – оцінку, експресивність і емотивність. І.В. Арнольд до конотації відносить і стилістичну компонент. Усі названі компоненти можуть зустрічатися разом у різних комбінаціях або ж бути відсутнім.

Оцінний компонент показує здібність фразеологізму виражати схвальне чи несхвальне відношення мовця до предмету повідомлення і є основним в конотативному значення фразеологічної одиниці, через її соціолінгвістичну природу [32, с. 32].

Н.Д. Арутюнова зауважує, що категорія оцінки як компонент конотативного значення висуває наперед проблему інтерпретації. «Хороше» – відповідає ідеалізованій моделі світу, яка розуміється як ціль людського буття. «Погане» – не відповідає цій моделі світу за одним з присутніх параметрів [3, с. 59].

А.В. Кунін стверджує, що фразеологізмів з негативною оцінкою значно більше ніж з позитивною, В.Д. Дєвкін пояснює це тим, що позитивність сприймається як щось, що само собою розуміється. Людина постійно зустрічається з необхідністю боротися з не достатками, помилками, чимось поганим, що є важливим для людини і тому-то це стійко закріпилося і відбилося в мові [23, с. 160].

Нами було виявлено 276 флористичних фразеологізмів з негативною конотацією у німецькій мові, що становить 64,8% загальної вибірки німецькою мовою та 190 таких одиниць в українській мові, відповідно це 71,7% україномовної вибірки.

Негативна оцінка фразеологізмів формується наступним чином:

✓ через емоційно забарвлені прикметники та дієслова з негативним значенням, що входять до складу фразеологізму: *so eine freche Rübe* (досл. «така нахабна ріпа») – от грубіян; *j-d hat eine dicke Birne* (досл. «хтось має товсту грушу») – у когось голова тріщить від болю; *uralt Lavendel sein* (досл. «бути дуже старою лавандою») – дуже старий; *ein elendes Kraut* (досл. «нещасна трава») – про поганий тютюн; справжнісінька трава; *dumm wie Bohnenstroh* (досл. «дурний наче стручок боба») – нерозумний; *бідний, як мак наче четверо* – дуже бідний;

✓ шляхом перенесення значення фразеологізму, для вираження негативних дій чи якостей: *wie eine Orchidee im Küchengarten* (досл. «наче орхідея на городі») – гарно, але підходить в даній ситуації; *wie Kraut und Rüben* (досл. «наче трава і буряк») – як попало; *mit j-m ist nicht gut Kirschen essen* (досл. «з ним краще не їсти вишень») – з ним краще не мати справ; *die Kartoffeln von unten ansehen* (досл. «споглядати картоплю з-під низу») – померти, *наїстися гороху* – витратити багато сил, енергії, щоб переконати когось у чому-небудь;

✓ шляхом використання негативних флоронімів у фразеологічних одиницях (кактус, реп'ях). За рахунок цього, деякі фразеологізми підсвідомо викликають негативні асоціації у слухача: *j-d ist die reinste Klette* (досл. «хтось справжнісінький реп'ях») – дуже діставучий; *aussehen wie ein Kaktus* (досл. «виглядати наче кактус») – бути небритим; *Dornen und Disteln* (досл. чортополох і колючки») – страждання і біди; *sich wie eine Klette hängen* (досл. вішатися наче реп'ях») – бути набридливим; *sich im Nesseln setzen* (досл. «сісти в кропиву») – зазнати невдачі; *розводити кислиці* – скаржитись, плакати, піддаватися відчаю; *розкуштувати полин* – відчутти, зрозуміти іронію, образу у ставленні до себе.

Ми також виділяємо нейтральні фразеологізми, значення яких є досить ситуативним, і більшим чином залежить від мовця, тобто є суб'єктивним. Нами було зафіксовано 101 нейтральних флористичних фразеологізмів у німецькій мові, що складає 23,7% вибірки німецькою мовою, а також 39 таких

одиниць українською мовою, що у відсотковому співвідношенні відповідає 14,7% загальної україномовної вибірки.

До нейтральних фразеологізмів з флористичним компонентом відносяться такі фразеологічні одиниці, які не мають чіткого оцінного компоненту, наприклад у ситуації, коли флористичний компонент використовується для образного опису поведінки, ситуації, дії тощо. Спільна ознака тут майже повністю відповідає реальному стану речей: *fast vom Stengel fallen* (досл. «майже зі стебла спасти») – здивуватися, тобто ми не знаємо чи це здивування у хорошому чи поганому плані і тому даний фразеологізм ми визнаємо нейтральним; *seinen Kohl bauen* (досл. «будувати свою капусту») – відійти від справ, ми не впевнені чи це добре для цієї людини чи ні і конотація цього фразеологізму буде залежати від ситуації; *у дуб* – про висоту чогось; *як на гриш маку* – дуже багато та інші фразеологізми, що описують стане речей, але не дають жодної оцінки.

Варто зазначити, що флористичних фразеологізмів з позитивною конотацією найменше: у німецькій мові ми виділили 49 фразеологічних одиниць, що складає 11,5% вибірки німецькою мовою та 36 таких одиниць в українській мові, тобто 13,6% загальної україномовної вибірки.

Позитивними вважаються фразеологізми з такими компонентами як квітка, цвіт, лаврове дерево, пальма, ядро: *Lorbeeren pflücken/ernten* (досл. «отримувати лавр») – отримувати похвалу; *vielen Dank für die Blumen* (досл. «дякую за квіти») – дякую за похвалу чи критику; *etw. treibt üppige Blüten* (досл. «щось має пишний цвіт») – у гарному стані, розвитку; *in j-m steckt ein guter Kern* (досл. «у комусь хороше ядро») – хтось має гарний характер.

Оцінний компонент значення флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мовах ми зобразили у вигляді діаграми на рис. 2.3.

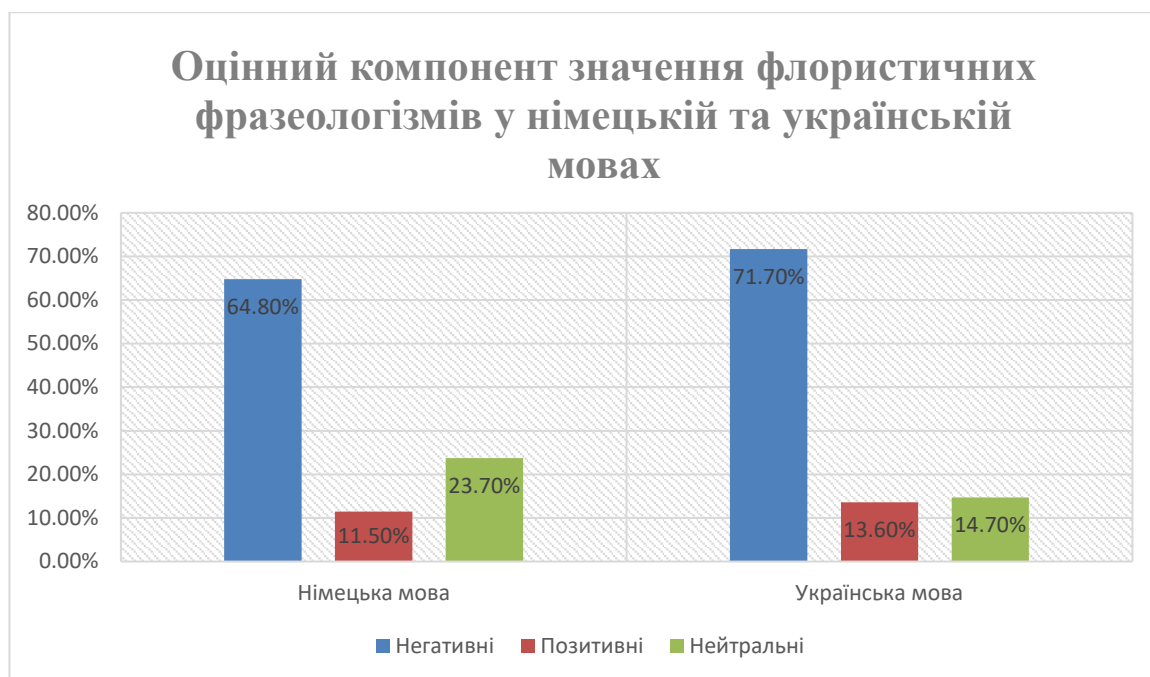

Рис. 2.3

Таким чином, в ході аналізу даних фразеологічних одиниць було виявлено, що в нашій вибірці містяться фразеологізми з позитивною, негативною і нейтральною конотацією. В обох мовах переважають флористичні фразеологічні одиниці з негативною забарвленістю (64,8% вибірки німецькою мовою та 71,7% – українською).

2.5. Еквівалентність досліджуваних фразеологічних одиниць у німецькій та українській мовах

В кожній мові є свої фонетичні, синтаксичні, орфографічні, а також лексичні особливості. Окрім окремих слів, в німецькій мові, як в будь-якій іншій мові, в якості особливих лінгвістичних одиниць можуть вживатися більш складні утворення – фразеологізми (фразеологічні звороти).

Німецька мова – це мова з багатовіковою історією, яка мала великий вплив на формування фразеологічного складу мови. Використання фразеологізмів в мові допомагає яскравіше і більш образно висловити свої думки, проте при перекладі фразеологізмів виникає чимало труднощів.

Проблема визначення типів міжмовних відповідностей є однією з головних і найцікавіших в дослідженнях з фразеології, тому неодноразово підіймається в працях багатьох лінгвістів.

А.В. Кунін вказує на різні способи перекладу фразеологізмів, виділяв еквіваленти – адекватні російські фразеологізми, що співпадали з англійським зворотом за значенням, образною основою і стилістичним забарвленням, і аналог – адекватний російський фразеологічний зворот, що відрізняється від англійського за образною основою. Вчений виділяв еквіваленти повні і часткові. Повними дослідник називав ті фразеологізми, які співпадають з фразеологізмами іншої мови за значенням, лексичним складом, стилістичною спрямованістю і граматичною структурою.

Часткові фразеологізми передають значення і стилістичну характеристику фразеологізму, але відрізняються лексичними, граматичними і лексико-граматичними якостями [36].

Е.М. Солодухо основною якістю еквівалентності вважав збіг змістовної сторони порівнювальних фразеологічних одиниць.

Фразеологізми, що збігалися за значенням дослідник називав «повними», ті, які мали часткові розбіжності – обмеженими. Лінгвіст класифікує фразеологізми наступним чином:

- тотожні еквіваленти;
- прямі еквіваленти;
- міжмовні фразеологічні омоніми;
- синонімічні еквіваленти [46].

Л.К. Байрамова виділяє наступні види фразеологічних еквівалентів:

1) абсолютно тотожні фразеологічні еквіваленти – фразеологізми, що співпадають за семантикою, стилем, лексичним складом, граматичною формою і синтаксичною структурою;

2) повні фразеологічні еквіваленти – фразеологізми, що співпадають за семантикою, стилем, лексичним складом і мають часткові збіги на морфологічному і синтаксичному рівнях;

3) неповні або часткові – ті, які збігаються семантично, стилістично і частково лексично. Морфологічні і синтаксичні характеристики можуть бути частково однакові або різні;

4) фразеологічні аналоги – збіг фразеологізмів на змістовному і стилістичному рівнях. Можливий мінімальний збіг на лексичному і синтаксичному рівнях;

5) фразеологічні напівкальки – збіг на семантичному і стилістичних рівнях, можливий частковий збіг на морфологічному і синтаксичному рівнях;

6) запозичені фразеологізми – співпадають на семантичному, стилістичному і фонетичному рівнях [4].

Є.Ф. Арсент'єва виділяє три типи міжмовних фразеологічних відношень:

- 1) фразеологічні еквіваленти (повні, часткові);
- 2) фразеологічні аналоги (повні, неповні);
- 3) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Під повними еквівалентами дослідниця розуміє ті фразеологізми, що мають однаковий семний склад сигніфікативно-денотативного макрокомпонента значення, оцінюючий, емотивний, експресивний і функціонально-стилістичний компонент конотації, структуро-граматичну організацію і компонентний склад.

До міжмовних фразеологічних аналогів автор відносить семантичні аналоги порівнювальних мов з тотожним чи близьким семним складом сигніфікативно-денотативного макрокомпонента фразеологічного значення при тотожності чи деяких розбіжностях конотативного макрокомпонента значення.

До без еквівалентних фразеологічних одиниць філологиня відносить фразеологізми, що не мають відповідників в фразеологічній системі іншої мови [2].

А.Д. Райхштейн, досліджуючи міжмовну співвіднесеність німецьких і російських фразеологізмів, виділяє наступні типи міжмовних фразеологічних відношень:

- 1) тотожність – повний збіг аспектної організації і сукупного змісту;
- 2) лексична варіантність або структурна синонімія – повний збіг змісту і синтаксичної організації при неповній тотожності компонентного складу;
- 3) ідеографічна синонімія;
- 4) гіперогіпонімія – неповна тотожність сигніфікативного значення через наявність конкретизуючих семантичних якостей у одного з співвіднесених фразеологізмів;
- 5) стилістична синонімія;
- 6) омонімія і полісемія;
- 7) енантіосемія – тотожність аспектної організації при протилежності загального змісту [42].

Ю.А. Долгополов аналізує такі типи міжмовних відносин:

- міжмовну фразеологічну еквівалентність (різномовні фразеологічні одиниці, що збігаються за образом, значенням і стилістичним забарвленням);
- міжмовну фразеологічну варіантність;
- міжмовну фразеологічну омонімію;
- міжмовну фразеологічну синонімію [24].

Як бачимо, в лінгвістичній літературі пропонуються різні класифікації фразеологічних одиниць за ступенем їх еквівалентності. Зазвичай, посилаючись на праці В.Н. Комісарова, В.С. Виноградова, Л.С. Бархударова, А. Паршина, И.В. Афанас'єва та інших, виділяють: повні, часткові і безеквівалентні фразеологізми [5].

В нашій роботі увагу зосереджуємо на фразеологізмах з флористичним компонентом, що складають досить велику частину лексики, семантика цієї групи фразеологізмів володіє культурною специфікою, що треба враховувати в процесі перекладу.

При порівнянні фразеологізмів в німецькій і українській мові були виявлені три групи: повні, часткові, і фразеологічні одиниці, що не мали відповідника (безеквівалентні). Розглянемо таблиці з прикладами, що наочно показують наявність трьох вище зазначених груп.

До повних еквівалентів відносимо фразеологізми, які за зовнішнім образом, фразеологічним значенням, за структурно-граматичною організацією, компонентним складом і стилістичним забарвленням повністю співпадають.

В межах нашої вибірки було виявлено 28 фразеологічних одиниць у німецькій мові (табл. 2.7.), які мають повний український еквівалент.

Таблиця 2.7

Повні еквіваленти

Німецька мова	Українська мова
Der Apfel der Zwietracht	Яблуко розбрату
Es konnte kein Apfel zur Erde (fallen)	Яблуку ніде впасти
Den Ast absägen, auf dem man sitzt	Рубати гілку, на якій сидиш
Den Wald vor bäumen nicht sehen	Не бачити за деревами лісу
Sich in die Büsche schlagen	В кущ, по кущах
Als ob der Teufel Erbsen auf ihm gedroschen hätten	Чорт сім кіп гороху змолотив
Wie Espenlaub zittern	Тремтіти як осиковий листок
Die verbotene Frucht	Заборонений плід
Die Früchte seines Tuns ernten	Пожинати плоди
Ins Gras gewachsen	Порости травною
Jemand ist die reinste Klette	Приставати реп'яхом
Sich wie eine Klette hängen	Липнути як реп'ях
Lorbeeren erringen	Добувати лаври
Auf seinen Lorbeeren ausruhen	Спочивати на лаврах
Lorbeeren pflücken/ernten/erbeuten	Пожинати лаври

Продовж. табл. 2.7

Moos ansetzen	Порости мохом
Eine harte Nuss	Міцний горішок
Harte Nüsse knacken	Розкусити міцний горішок
Die Palme des Siegens	Пальма першості
Jemandem die Palme zuerkennen	Віддати пальму першості
Jemandem eine pfeffern	Давати перцю
Wachsen wie die Pilze	Рости наче гриби (після дощу)
Wurzeln schlagen/fassen	Пустити коріння
Etwas an der Wurzel treffen	Докопуватися до кореня
Etwas mit der Wurzel ausrotten	Рубати/різати під корінь

Деякі повні еквіваленти допускають незначні розбіжності в образній основі, лексичних і стилістичних параметрах:

Jmdm. Pfeffer in den Hintern streuen/blasen – *нідсипати перцю*;

j-n auspressen wie eine Zitrone – *наче вичавлений лимон*.

До часткових еквівалентів відносяться фразеологічні одиниці з однаковим чи схожим образом, близькі за значенням, схожими або дещо різними компонентним складом і структурно-граматичною організацією.

Ми зафіксували 25 часткових еквівалентів і подали їх у табл. 2.8:

Таблиця 2.8

Часткові еквіваленти

Німецька мова	Українська мова
Einen Ast haben	Скандзюбити в сук
Eine weiche Birne	Капустяна голова
Aus jeder Blüte Honig saugen wollen	Збирати мед з кропиви
In der Blüte des Lebens stehen	Як мак цвіте
Nicht die/keine Bohne	На бобах
Das ist billig wie Brombeeren	Дешевший від грибів

Продовж. табл. 2.8

Häufig/zahlreich wie Brombeeren	Як цвіту в городі
Indessen das Gras wächst, verhungert der Gaul	Як виросте трава на помості
Den Keim zu etwas legen	Заронити зерно
Uralt Lavendel	Старе луб'я
Sich im Nesseln setzen	Сісти маком
Scharf wie Paprika sein	З перцем
J-m ist die Petersilie verhagelt	Як чемериці понюхав
Im Pfeffer liegen/sitzen	Сісти маком
Wie eine Pfingstrose	Як та квіточка/як (панська) рожа
Pflaumen austeilen	Підносити хрону
J-m eins auf die Rübe geben	Дати маку
Eins auf die Rübe kriegen	Кабаки втерти
J-d ist in Schale	Як з голки
Mit Stumpf und Stiel ausrotten	Вигубити з корінням та насінням
Süßholz raspeln	З медом та маком сказати
Rot wie eine Tomate	Як мак/як буряк/як калина
Wie ein Veilchen im Verborgenen blühen	Як горох при дорозі/як билина в полі
Er verliebt sich, wie der Teufel in eine alte Weide	Закохався, як чорт у суху грушу

Група безеквівалентних фразеологізмів свідчить про специфіку кожного з народів, про його мовні традиції, що не могло б не відбитися у фразеології як на області лінгвістичних знань, яка тісніше за усе пов'язана з культурним життям народу. Безеквівалентні фразеологізми настільки прив'язані до реалій і культури певної мови, що при спробі розірвати цей зв'язок ми отримаємо втрату змісту і національного колориту, що приведе до непорозуміння.

Здебільшого до безеквівалентних фразеологізмів належать прислів'я. Наведемо приклади безеквівалентних флористичних фразеологізмів: *man kann die Birke schütteln wie man will, es fallen keine Nüsse herab* (досл. «березу можна трусити скільки завгодно, але звідти горіхи не впадуть») – про щось неможливе, не варте витрачених зусиль; *es ist drei Viertel auf (kalte) Erbsen* (досл. «три четверті на холодний горох») – без п'яти вареників 7, жарт у відповідь на питання котра година; *alten Kohl wieder aufwärmen* (досл. «знову розігрівати стару капусту») – затягнути стару пісню, почати все спочатку, знову розповідати стару історію; *Liebe sieht nur Rosen ohne Dornen* (досл. «кохання бачить троянди без шипів») – закохані бачать усе в рожевих окулярах, тощо.

Отже, до найбільш поширених флористичних фразеологічних одиниць належать фразеологізми, що не мали відповідника (безеквівалентні). Фразеологізми з повною еквівалентністю займають друге місце, хоча її кількість незначна, та лише невелика кількість флористичних фразеологічних одиниць у німецькій та українській мовах належать до часткових еквівалентів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел нами було зафіксовано 432 фразеологічні одиниці з флористичним компонентом у німецькій мові та 271 таку одиниць в українській мові.

Методом кількісно-якісного аналізу ми виділили 6 тематичних рядів: флористичні фразеологізми з назвами дерев, квітів, городніх культур/плодів, рослин, частин рослин та форм рослинності. Найбільш актуалізованим для обох досліджуваних мов є тематичний ряд «назви городніх культур/плодів», у відсотковому співвідношенні він становить 28,2% загальної німецькомовної вибірки та 33,2% україномовної вибірки. Така значна фразеопродуктивність цієї групи пояснюється постійним використанням овочів та фруктів у побуті, їх вирощуванням і збиранням, а також певними традиціями та звичаями.

Аналіз конотації флористичних фразеологічних одиниць показав, що в досліджуваних мовах переважають фразеологізми з негативним забарвленням. Такі одиниці становлять 64,8% загальної вибірки німецькою мовою та 71,7% україномовної вибірки. Фразеологізмів з позитивною конотацією в обох мовах найменше.

Синтаксична структура флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мовах дещо відрізняються. В обох мовах переважають дієслівні фразеологізми, які становлять 59,2% вибірки німецькою мовою та 62,5% загальної вибірки українською мовою. Проте, у німецькій мові також виявлено великий відсоток прислів'їв та приказок з компонентом-фітонімом, що для української мови не є характерним.

Отже, у німецькій та українській мовах є свої особливості формування флористичних фразеологічних одиниць, тому проблема визначення типів міжмовних відповідностей є актуальною для даної роботи.

Аналіз типів міжмовних відповідностей показав, що більшість флористичних фразеологічних одиниць у німецькій мові не мають еквівалента. Проте в межах нашої вибірки також було виявлено 28

фразеологічних одиниць у німецькій мові, які мають повний український еквівалент і 25 часткових еквівалентів.

Підсумовуючи усе вище зазначене, вважаємо доцільним зауважити, що фрагмент фразеологічної картини світу, який характерний для одного народу, може зовсім ігноруватися у фразеологічній картині світу іншого народу або розглядатися іншими засобами мовного вираження.

Флористична фразеологія найбільш яскраво і точно відображає дух народу, культурно-історичний досвід пізнання світу, а також його національний менталітет, в силу своєї експресивності і емоційності.

РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКСНІ ВПРАВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ФЛОРИСТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Фразеологізми, безумовно, можуть бути дидактичним матеріалом та передаватися у формі вправ та завдань. Вправи є важливою частиною викладання іноземних мов, вчителям доступно багато різних вправ для інтеграції фразеологічної компетентності та словникового запасу в уроки іноземної мови, або вчитель може розробити вправи сам, залежно від цілі та рівня учнів.

Вивчення фразеологізмів передбачає не лише розуміння значень окремих слів, а й значень висловлювань в цілому. Також необхідно врахувати конотативне значення фразеологізмів та надати умови для творчого використання фразеологізмів у ситуаціях, що можуть виникнути у повсякденному житті.

Тому ми розробили збірку вправ, що можуть бути актуальними при вивченні флористичних фразеологізмів на уроках німецької мови.

3.1. Вправи, що спрямовані на розширення словникового запасу

Übung 1.

Die Lernenden sammeln zu verschiedenen Phraseologismen Assoziationen und Vermutungen. Sie können auch gerne Assoziogramm herstellen. Dann der Lehrkraft erklärt die Bedeutungen mit Hilfe von Umschreibungen.

Übung 2.

Die Lernenden spielen Bingo. Der Reihe nach, nehmen sie die Kärtchen mit Phraseologismen, da stehen die deutsche und die ukrainische Varianten. Die Lernenden lesen das Phraseologismus, die andere suchen es im Arbeitsblatt und streichen aus. Sie versuchen auch die Bedeutung zu raten und erklären. Ein Beispiel des Arbeitsblatts (у табл. 3.1):

Табл. 3.1

Eingehen wie eine Primel	Wie auf Rosen gebettet leben	Wie Kraut und Rüben	Treulose Tomate
Blau sein wie ein Veilchen	Wurzeln schlagen	Auf einen grünen Zweig kommen	Die Palme des Siegens
Sich im Nesseln setzen	Lorbeeren erringen	Keusch wie eine Lilie	Uralt Lavendel sein
Kohl reden	Sich wie eine Klette hängen	Den Keim zu etwas legen	Olle Kamellen

Übung 3.

Die Lernenden machen die Übung in der Form von einem Rückendiktat. Die Lehrkraft erarbeitet 2 Arbeitsblätter, auf einem sind die Anfänge der Phraseologismen, auf anderem die Ende. Die Lernenden stehen Rücken an Rücken, ergänzen die Phraseologismen, die später im Plenum besprochen werden.

Übung 4.

Verbinden Sie den Anfang und das Ende der Phraseologismen.

1) Die dümmsten Bauern	a) den Ohren nehmen
2) Zum Kern der	b) liegt am längsten
3) Den alten Kohl	c) herunterkommen
4) Darin steckt	d) man nicht satt
5) Leben wie die	e) haben die dicksten Kartoffeln
6) Von Lorbeeren wird	f) um etwas kümmern
7) Spätes Obst	h) ein Körnchen Wahrheit
8) Von der Palme	j) Sache vorstoßen
9) Die Petersilie aus	k) wieder aufwärmen
10) Sich nicht einen Pfifferling	l) Lilien auf dem Feld

Lösung. Die dümmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln; zum Kern der Sache vorstoßen; den alten Kohl wieder aufwärmen; darin steckt ein Körnchen Wahrheit; leben wie die Lilien auf dem Felde; von Lorbeeren wird man nicht satt; spätes Obst liegt am längsten; von der Palme herunterkommen; die Petersilie aus den Ohren nehmen; sich nicht einen Pfifferling um etwas kümmern.

3.2. Вправи, що спрямовані на закріплення вивченої лексики

Übung 1.

„Die Schneelawine“: die Schüler nennen der Reihe nach Phraseologismen, die das Äußere beschreiben. Jeder Schüler sagt einen neuen Phraseologismus und gleichzeitig wiederholt er alle schon genannten Phraseologismen. Zum Beispiel: *Moos im Gesicht haben, aussehen wie ein Kaktus, rot wie Tomate, schlank wie eine Tanne, lang wie eine Bohnenstange usw.*

Übung 2.

Der erste Schüler nennt eine Pflanze, Blume, Gemüse oder Obst, das sich in den phraseologischen Ausdrücken befindet, der zweite sagt einen Phraseologismus, der dieses Wort enthält und der dritte versucht diesen Phraseologismus zu erklären usw.

Übung 3.

Die Lernenden arbeiten in der Form von einer Plakatdiskussion. Jeder macht ein Plakat oder ein Bild, das die Bedeutung eines Phraseologismus erklärt. Die anderen Lernenden versuchen zu raten, worüber es geht. Dann die Person, die gemalt hat, erklärt die Bedeutung.

Übung 4.

Die Klasse wird in Gruppen geteilt. Jede Gruppe bekommt die ausgeschnittenen Phraseologismen. Auf einem Kärtchen befindet sich das Ende

eines Phraseologismus und auch den Beginn des anderen. Die Lernenden spielen wie ein normales Domino (приклад у табл. 3.2)

Табл. 3.2

man nicht satt	Der Apfel	der Zwietracht	Für einen Apfel	und ein Ei	Den Ast absägen,
auf dem man sitzt	Kein Baum fällt	auf den ersten Streich	kein Blatt vor	den Mund nehmen	Eine Blume macht
noch keinen Kranz	lang wie	eine Bohnenstange	Keine Rose	ohne Dornen	Durch wiederholte Streiche
fällt die größte Eiche	Es ist drei Viertel	auf (kalte) Erbsen	Verbotene Früchte	schmecken süß	ins Gras
beißen	Die dümmsten Bauern	haben die dicksten Kartoffeln	Ein süßer Kern steckt	oft in einer rauen Schale	Den alten Kohl
wieder aufwärmen	Darin steckt	ein Körnchen Wahrheit	leben wie die Lilien	auf dem Felde	Von Lorbeeren wird

Übung 5.

Finden Sie die synonymischen Varianten zu den folgenden Phraseologismen:

1. *Es ist, um auf die Pinie zu klettern*
2. *Von einem Haselstrauch kann man keine Walnüsse pflücken*
3. *Lorbeeren pflücken*

Lösung. 1. *Es ist, um auf die Bäume zu klettern; es ist, um auf die Palme zu klettern; es ist, um auf die Akazien zu klettern.* 2. *Wenn man einen Birnbaum*

gepflanzt hat, darf man keine Äpfel erwarten; wer Nesseln pflanzt, kann keine Lilien finden; man kann die Birke schütteln wie man will, es fallen keine Nüsse herab. 3. Lorbeeren ernten; Lorbeeren erbeuten.

3.3. Вправи, що сприяють комунікативним навичкам

Übung 1.

„Rollenspiel“ – es wird den Schülern eine Situation erklärt und die Rollen verteilt. Sie können sich z.B. die Situation vorstellen, dass die Polizisten bestimmen, wer ist der Verbrecher. Die Schüler sollen das Äußere und Benehmen beschreiben. Sie können auch die Liste von Phraseologismen, die die Lernenden nutzen sollen, vorbereiten (ein Kerl wie ein Baum; aussehen wie ein Kaktus; in der Blüte seiner/ihrer Jahre usw.)

Übung 2.

Die Lernenden schreiben die lustige Geschichten und benutzen dazu mindestens 5 Phraseologismen aus der Liste: *wie eine Orchidee im Küchengarten; auf der Palme sein; Pfeffer im Hintern haben; das hat uns keinen Pfifferling genützt; grinsen wie ein Primeltopf*. Dann kleben sie diese Texte im Raum und machen eine Leserallye.

Übung 3.

Stellen Sie sich vor: Sie sind sehr böse, etwas Außergewöhnliches ist passiert. Sie sprechen mit ihrem besten Freunden und erzählen, was ist los und wie Sie sich fühlen. Schreiben Sie einen Dialog und benutzen Sie dazu mindestens 4 Phraseologismen. Dann spielen Sie es im Plenum vor. Dieser Aufgabentyp kann auch als Hausaufgabe benutzt werden und zwar in schriftlicher Form.

3.4. Контрольні вправи, які перевіряють засвоєння нової лексики

Übung 1.

Die Lernenden arbeiten in Paaren. Jeder bekommt Kärtchen, auf denen Wörter stehen, die ein Phraseologismus bilden, z.B. *Apfel, Ei, ein, einen, für, und – für einen Apfel und Ei*. Die Lernenden sollen so schnell wie möglich korrekte Phraseologismen nennen.

Übung 2.

Die Lernenden machen eine Peer-Prüfung. Jeder bereitet die Liste von 10 Phraseologismen auf Ukrainisch und dann befragt den Partner. Z.B. Wie heißt «яблуко розбрату» auf Deutsch? – *Der Apfel der Zwietracht*.

Übung 3.

Die Lernenden machen so etwas wie Zick-Zack Dialog. Die erste Person nennt den Beginn des Phraseologismus (z.B. *junges...*) und die nächste Person beendet die Äußerung (*Gemüse, also junges Gemüse*) und nennt den Beginn von nächsten Phraseologismus.

Übung 4.

Verbinden Sie die folgenden Phraseologismen mit ihren Umschreibungen:

1) <i>Wie eine geknickte Lilie</i>	a) <i>Böse sein</i>
2) <i>Sie ist die reinste Mimose</i>	b) <i>Unrasiert sein</i>
3) <i>Moos im Gesicht haben</i>	c) <i>Dumm sein</i>
4) <i>Eine taube Nuss sein</i>	d) <i>Empfindlich sein</i>
5) <i>Auf der Palme sein</i>	e) <i>Traurig sein</i>

Lösung. 1-e, 2-d, 3-b, 4-c, 5-a.

Übung 5.

Ergänzen Sie die Phraseologismen:

j-n auspressen wie...

auf einen grünen Zweig...

einfältig wie...

treulose...

wie auf Rosen...

es ist, um auf die...

Übung 6.

Erklären Sie die Bedeutungen der folgenden Phraseologismen:

Es ist, um auf die Pinie zu klettern

Schwanken wie ein Rohr im Wind

Wie auf Rosen gebettet leben

Die Zeit entblättert jede Rose

In einer rauhen Schale steckt oft ein guter Kern

Treulose Tomate

Підсумовуючи зазначимо, що при регулярному використанні таких вправ та прийомів роботи з флористичними фразеологічними одиницями з'являється можливість досягнення певних результатів у вивченні основних комунікативних одиниць з метою формування мовних компетенцій школярів та студентів.

ВИСНОВКИ

Інтерпретоване народом чи етносом сприйняття світу, що закріплене у свідомості людей та відображене у мові є мовною картиною світу. Найбільший вплив на її формування має людина, тобто вона є антропоцентричною. Саме від мовної картини світу залежить вибір мовних засобів та декодування отриманої інформації. Сюди ж ми відносимо сприйняття та розуміння символічних та образних висловлювань, зокрема фразеологізмів.

Фразеологізми відіграють важливу роль у вираженні національно-культурної ідентичності, адже вони сформовані за рахунок переосмислення значення окремих частин виразу у єдине лексично-семантичне ціле. Як правило, компонентами фразеологізмів стають об'єкти навколишнього світу, серед яких і є фітоніми.

Таким чином, за допомогою методу суцільної вибірки нами було виявлено 432 фразеологічні одиниці з флористичним компонентом у німецькій мові та 271 таку одиницю в українській мові. Говорячи про фразеологічні одиниці з флористичним компонентом, слід зазначити, що термін «флористичний» використовується в нашій роботі у широкому значенні, позначаючи будь-який рослинний компонент, що входить у фразеологізм.

Усі фразеологічні одиниці нами було поділено на тематичні ряди з назвами квітів, дерев, рослин, городніх культур/плодів, частин рослин та форм рослинності. Найбільш актуалізованим для досліджуваних мов виявився тематичний ряд «назви городніх культур/плодів», у відсотковому співвідношенні він становить 28,2% загальної німецькомовної вибірки та 33,2% україномовної вибірки. Найбільш фразеопродуктивними в межах даного тематичного ряду виявилися лексеми «мак», «горіх», «горох», «Nuss», «Bohne», «Apfel», тощо.

Тематичний ряд «назви дерев» становить 9,5% вибірки німецькою мовою та 15,1% вибірки українською мовою. Найчастіше вживаються фітоніми «дуб», «береза», «осина», «лаврове дерево», «Eiche», «Lorbeer», «Palme».

Фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі назви квітів є найменш актуалізованими, вони становлять 12% загальної німецькомовної вибірки та 3,3% вибірки українською мовою. Найбільш актуалізованими є лексеми «мак», «Rose», «Veilchen».

Тематичний ряд з назвами рослин становить 14,8% вибірки німецькою мовою та 22,1% вибірки українською мовою. До найбільш фразеопродуктивних фітонімів можна віднести «трава», «терн», «Gras», «Kraut», «Hafer».

Фразеологічні одиниці, що позначають назви форми рослинності, наприклад квітка, кущ, ягода, у відсотковому співвідношенні становлять 20,1% вибірки німецькою мовою та 8,2% вибірки українською. В межах даного тематичного ряду актуалізованими виявилися «зерно» (у значенні зернових культур), «дерево», «Baum», «Blüte», «Frucht».

Тематичний ряд з назвами частин рослин складає 15,3% загальної німецькомовної вибірки та 18,1% україномовної. До найбільш фразеопродуктивних фітонімів в межах даного тематичного ряду можна віднести «пень», «корінь», «гілка», «Ast», «Wurzel», «Kern», тощо.

Наше дослідження дозволило також описати семантичну реалізацію фразеологічних одиниць з компонентом-фітонімом на позначення антропоморфних ознак, таким чином флористичні фразеологізми можуть підкреслювати зовнішню характеристику і фізичний стан предмета/людини, поведінку чи реакцію особи, характер та психічний стан людини, її дії або заняття, а також позначати предмет та його ознаки, кількісну характеристику, обставинну характеристику дії та зміни стану.

Конотативний аспект семантики флористичних фразеологічних одиниць є однаковим для німецької та української мов. Аналіз показав, що в досліджуваних мовах переважають фразеологізми з негативним забарвленням (64,8% загальної вибірки німецькою мовою та 71,7% україномовної вибірки). Фразеологізмів з позитивною конотацією в обох мовах найменше.

Проте синтаксична структура флористичних фразеологічних одиниць у німецькій та українській мовах є дещо різною. Хоча в обох мовах переважають дієслівні фразеологізми (59,2% вибірки німецькою мовою та 62,5% загальної вибірки українською мовою), для німецької мови характерним є також часте використання прислів'їв та приказок з компонентом-фітонімом, що простежити в українській мові нам не вдалося.

Незважаючи на всі відмінності, нам вдалося зафіксувати 28 німецькомовних флористичних фразеологізмів, які мають повний еквівалент в українській мові, однак більшість фразеологічних одиниць німецької мови є безеквівалентними (в межах нашої вибірки).

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що флора відіграє особливу роль у житті людей, і тому фітоніми часто використовуються у творенні фразеологічних одиниць. Проте частотність застосування того чи іншого флористичного компонента на пряму залежить від вірувань та традицій народу, тобто обумовлене мовною картиною світу даного етносу, адже навіть найбільш фразеопродуктивний фітонім однієї мови може бути рідко актуалізованим у іншій або мати відмінну конотацію.

У перспективі можливе виявлення основних структурних характеристик досліджуваної групи, а також розгляд флористичних фразеологізмів з позиції когнітивної лінгвістики, з метою вивчення впливу назв рослин на семантику фразеологізмів у німецькій та українській мовах.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Die Masterarbeit ist dem Thema «Floristische Phraseologismen im deutschsprachigen Weltbild (im Vergleich zu dem Ukrainischen)» gewidmet.

Das Ziel der Arbeit besteht in der Vergleichsanalyse der lexikalischen und semantischen Merkmale der floristischen Phraseologismen in der deutschen und ukrainischen Sprache sowie ihrer Verwendung innerhalb zweier kultureller Traditionen.

Mit Hilfe der Methode der kontinuierlichen Probenahme aus lexikografischen Quellen haben wir 432 phrasenbezogene Einheiten mit einer floristischen Komponente in der deutschen Sprache und 271 solche Einheiten in der ukrainischen Sprache herausgegliedert.

Durch die Methode der quantitativen und qualitativen Analyse haben wir 6 thematische Reihen identifiziert: floristische Phraseologismen mit den Namen von Bäumen, Blumen, Gartenfrüchten/Früchten, Pflanzen, Pflanzenteilen und Vegetationsformen. Für beide untersuchten Sprachen ist die thematische Reihe «Namen von Gartenfrüchten/Früchten» am relevantesten. In Prozent ausgedrückt beträgt sie 28,2% der gesamten deutschsprachigen Stichprobe und 33,2% der ukrainischsprachigen Stichprobe. Solche Produktivität dieser Gruppe wird durch die ständige Verwendung von Gemüse und Obst im Alltag, den Anbau und die Ernte, sowie bestimmte Traditionen und Bräuche erklärt.

Die Analyse der Konnotation der floristischen Phraseologismen zeigte, dass in beiden Sprachen Phraseologismen mit negativen Bedeutungen dominieren. Diese Einheiten machen 64,8% der Gesamtstichprobe in der deutschen Sprache und 71,7% der ukrainischen Stichprobe aus. Am wenigsten gibt es Phraseologismen mit einer positiven Konnotation.

Die syntaktische Struktur der floristischen Phraseologismen im Deutschen und Ukrainischen ist unterschiedlich. In beiden Sprachen überwiegen die verbale Phraseologismen (59,2% im Deutschen und 62,5% im Ukrainischen). Deutsch

enthält jedoch auch einen großen Prozentsatz den Sprichwörtern und Sprüchen mit einem Phytonym, was für die ukrainische Sprache nicht typisch ist.

Die Analyse der Äquivalenztypen zwischen den Sprachen ergab, dass die meisten floristischen Phraseologismen in der deutschen Sprache kein Äquivalent haben. In unserer Stichprobe wurden jedoch auch 28 Phraseologismen in der deutschen Sprache identifiziert, die ein vollständiges ukrainisches Äquivalent haben.

Somit bestätigt die Studie, dass die Flora eine besondere Rolle im menschlichen Leben spielt und daher Phytonyme häufig bei der Bildung von Phraseologismen verwendet werden. Die Häufigkeit der Anwendung einer floristischen Komponente hängt jedoch direkt von den Glauben und Traditionen der Menschen ab, d.h. vom sprachlichen Bild der Welt dieser ethnischen Gruppe, da selbst das phraseoproduktivste Phytonym einer Sprache in einer anderen selten aktualisiert werden kann oder eine andere Konnotation hat.

Stichwörter: floristische Phraseologie, sprachliches Bild der Welt, Phytonym, thematische Reihen, Phraseoproduktivität, Bewertungskomponente, syntaktische Struktur, Äquivalenztypen

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вид-во при Харк. держ. ун-ті, 1987. 137 с.
2. Арсентьева Е.Ф. Безэквивалентные фразеологические единицы в английском и русском языках и способы перевода. *Вопросы теории и практики перевода*. Пенза, 1996. С. 36-38.
3. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. Москва, 1988. 341 с.
4. Байрамова Л.К. Конгруэнтность и эквивалентность в лексике и фразеологии. *Проблемы сравнительной типологии родного и изучаемого языков*. Межвуз. сб. науч. тр. Казань, 1988. С.9-12.
5. Баранов А.Н. Основы фразеологии (краткий курс): учебное пособие. М.: ФЛИНТА, Наука, 2013. 312 с.
6. Бартминьский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике, пер. с польского. М.: Индрик, 2005. 528 с.
7. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвістичних учень: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2008. 240с.
8. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии. Тамбов: Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. 123с.
9. Брутян Г.А. Язык и картина мира. *Науч. докл. высш. шк. Философ. науки*. 1973. № 1. С. 108-111.
10. Вайсгербер, Й. Л. Родной язык и формирование духа, пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О. А. Радченко. Изд. 3-е. М.: Либроком, 2009. 232 с.
11. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание, пер. с англ., отв. ред. М. А. Кронгауз, вступ. ст. Е. В. Падучевой. М.: Русские словари, 1996. 416 с.
12. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических сочетаний в русском языке. *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва, 1977. С. 140–161.

13. Гайдук Н.А. Мовна картина світу як складова частина національної культури. *Записки з українського мовознавства*, 2019. №26. С. 128-136.
14. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира. Монография. Киев: Киевский университет, 2002. 293 с.
15. Горобчук К.О. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. *МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі*: зб. матеріалів. доп. учасн. XVIII міжнар. студ. інтернет-конф. Вінниця, 26 березня 2020 р. С. 14-17.
16. Горобчук К.О. Семантичні поля флористичних фразеологізмів у німецькомовній картині світу (у порівнянні з україномовною). *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*: зб. матеріалів. доп. учасн. II наук.-практ. Конф. Львів, 18-19 вересня 2020 р. С. 31-34.
17. Горобчук К.О. Синтаксична структура фразеологізмів з флористичним компонентом. *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії*: зб. матеріалів. доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 25-26 вересня 2020 р. С. 88-90.
18. Горобчук К.О. Типи міжмовних відповідностей у флористичній фразеології німецької та української мов. *Пріоритети розвитку сучасної філології*: зб. матеріалів. доп. учасн. II наук.-практ. конф. Запоріжжя, 6-7 листопада 2020 р. С. 56-57.
19. Горобчук К.О. Флористичні фразеологізми у мовній картині світу. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*. зб. матеріалів. доп. учасн. Всеукр. наук. конф. Вінниця, 25 листопада 2020 р. С. 208-210.
20. Гребнева А.М. Флористическая лексика мордовских языков. Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 1997. 88 с.
21. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию, пер. с нем. М: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. 400с.

22. Девкин В.Д. Немецкая лексикография. Москва: Высшая школа, 2005. 670 с.
23. Девкин, В. Д. Немецкая разговорная речь: Синтаксис и методика. М. : Международные отношения, 1979. 256 с.
24. Долгополов Ю.А. Сопоставительный анализ соматической фразеологии (на материале русского, английского и немецкого языков). Дис...канд. филол. наук. Казань, 1973. 263 с.
25. Єрмоленко С.Я. Мінлива стійкість мовної картини світу. *Мовознавство*. 2009. №3-4. С.94-103
26. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. №32. С.51-53.
27. Жуков, В.П. Русская фразеология. Москва: Высшая школа, 1986. 310 с.
28. Заремська І.М. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 396-401.
29. Исаев Ю.Н. Фитонимическая картина мира в разноструктурных языках. Монография. Чебоксары: Чувашский государственный университет имени И.Н. Ульянова, 2019. 348 с.
30. Камаль З.А. Роль фитонимов в репрезентации художественной картины мира С. Есенина: [анализ употребления флористической лексики и её функции в выражении индивидуально-авторской картины мира]. *Вестник Воронежского государственного университета*. Сер. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2011. Янв. (№1). С. 78-80.
31. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. М.: Наука, 1976. 355с.

32. Катермина В.В. Национально-культурная специфика образа человека (на материалах русского и английского языков): дис. ... д-ра. фил. Наук. Волгоград, 2005. 338 с.
33. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов, 1999. 341 с.
34. Кудрявцева Н.Б. Гетеронимативность в семантическом поле номинаций фитонимов (на материале современного немецкого языка). Автореф. дис. ... канд. филол. Наук. Белгород, 2004. 21 с.
35. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. М.: Высшая школа. Дубна: Феникс, 1996. 381 с.
36. Кунин А.В. О фразеологической дефиниции. *Вопросы английской фразеологии (коммуникативный и фразеологический аспекты)*, № 287. М., 1987. 148 с.
37. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. М.: международные отношения, 1972. 288 с.
38. Мелерович А.М. Семантический анализ ФЕ. *Филологические науки*. 1979. № 5. С. 69-76.
39. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. М.: Высшая школа, 1987. 288 с.
40. Плахтій А.О. Мовна картина світу та концепт: теоретичний аспект. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія*, 2014. Т. 7. С. 144-151.
41. Пуцилева Л.Ф. Опыт анализа русских фитонимов с коннотативными значениями, характеризующими внешний вид человека (на фоне итальянского языка). *Мир русского слова*, 2008. № 3. С. 31-36.
42. Райхштейн А.Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии. М.: Высшая школа, 1980. 143 с.
43. Саввина Ю.Ю. Фитонимы научные и народно-разговорные (на примере говоров Ельца и Елецкой округи). *Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова*, 2009. №2. С. 110-113.

44. Свердан Т.П. Утнокультурна семантика фразеологізмів у структурі етномовної картини світу. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. №34. С.214-216.
45. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
46. Солодухо Э.М. Теория фразеологического сближения. Казань, 1989. 269 с.
47. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М. : Наука, 1986. 143 с.
48. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира, 1988. С.173-204.
49. Угринюк В.М. Типологія вмотивованості фразеологічних одиниць сучасної німецької мови (кількісні та якісні характеристики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Германські мови. К., 1993. 16 с.
50. Федоров А.А. Развитие русской фразеологии в к. XVIII – нач. XIX. Новосибирск, 1973. 171 с.
51. Худенцова О.В. К вопросу о фразеологизмах – маркерах языкового менталитета (на материале фразеологических единиц лексико-семантической группы «растение»). *Актуальные проблемы германистики и романистики*. №9. Ч.1. Слово в языке и речи. Смоленск: СГПУ, 2005. С.137-146.
52. Чепасова А.М. Семантико-грамматические классы русских фразеологизмов: учебное пособие. Челябинск: Изд-во Челяб. гос. пед. ун-та, 2006. 144 с.
53. Черданцева Т.З. Сопоставительный анализ русских и итальянских пословиц в свете теории речевых актов. Проблемы идеоэтнической фразеологии: доклады на межвузовском семинаре. № 2. СПб.: Образование, 1997. С. 5–19.

54. Шестаков А.О. Семантика та функціонування фразеологізмів з флористичним компонентом в українській та англійській мовах. *Лінгвістика*. 2012. № 3. Ч.1. С. 169-173.
55. Шумбасова С.С. Грамматическое структурирование фразеологизмов современного английского языка с компонентом фитонимом. Москва: Изд-во МГОУ, 2011. С. 85–92.
56. Щербань Н.П. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів німецької мови. Чернівці, 2002. 72 с.
57. Якушева Е.Г. Семантические особенности фитофразеологизмов в немецком языке (на материале фразеологических единиц с компонентом-наименованием овощных культур). *Приволжский научный вестник*. №2 (42), 2015. С. 91-94.
58. Burger H. 30 Jahre germanistische Phraseologieforschung. *Hermes, Journal of Linguistics*, N. 35. 2005. P. 18-44.
59. Burger H. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin, 2010. 239 s.
60. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. 299 s.
61. Griesbach H., Schulz D. 1000 deutsche Redensarten. Mit Erklärungen und Anwendungsbeispielen. Neubearbeitung. 7. Aufl. Berlin: Langenscheidt, 1992. 248 s.
62. Handwerker B. *Phraseologismen und Kollokationen. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. Hrsg. von H.-J. Krumm u.a. 1. Hbd. B., N.Y., 2010. 835 s.
63. Hesse M. «Botanische» Phraseologie. IDB Münster. Ber. Inst. *Didaktik Biologie*. 2004. № 13. S. 55-102.
64. Hessky R., Ettinger S. *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen, 1997. 327 s.

65. Klappenbach R. Feste Verbindungen in der deutschen Gegenwartssprache. Beiträge. Sonderband. E. Karg-Gasterstädt zum 75. Geburtstag am 9. Febr. 1961 gewidmet. Berlin, 1961. S. 443–457.
66. Krüger-Lorenzen K. Deutsche Redensarten und was dahintersteckt. 8. Aufl. München: Heyne, 2011. 864 s.
67. Lüger H. Idiomatiche Kompetenz – ein realistisches Lernziel? Thesen zur Phraseodidaktik. *Linguistik für die Fremdsprache Deutsch. Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, 2004. Sonderheft 7. S. 121–169.
68. Lüger H. Anregungen zur Phraseodidaktik. *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, 1997. N. 31. S. 69–120.
69. Pilz K. Phraseologie. Versuch einer interdisziplinären Abgrenzung und Systematisierung unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Gegenwartssprache. Göppingen, 1978.
70. Schemann H. Deutsche Idiomatik. Die deutschen Redewendungen im Kontext. Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung. Dresden, 1993. 1037 s.
71. Stepanova M.D., Černyscheva I.I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache (Лексикология современного немецкого языка: учеб. пособие). М.: Академия, 2003. 252 s.
72. Valenčič Arh Urška. Phraseologismen als Herausforderung für den Unterricht, 2000. Vestnik. N. 34, S. 117–132.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

73. Барышникова Т.Д. Этимологический четырехязычный словарь растений: учеб. Пособие. Москва: Альфа-М, 2009. 224 с.
74. Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов. Изд-е 5-е, испр. и доп. Назрань: Пилигрим, 2010, 444 с.
75. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
76. Теля В.Н. Фразеологизм. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. М.: Большая рос. энцикл., 2000.

77. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва. Большая Российская энциклопедия, 2002. 709 с.
78. Duden. Bedeutungswörterbuch. Der Duden in zwölf Bänden, Bd. 10, Dudenverlag, Mannheim. neu bearb. u. erw. Aufl. 1985. 803 s.
79. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Der Duden in zwölf Bänden, Bd. 4. Hrsg. von der Dudenredaktion. Mannheim u.a., 1998. 912 s.
80. Duden. Zitate und Aussprüche: Herkunft und aktueller Gebrauch. Der Duden in 12 Bänden; Bd. 12. Hrsg. von der Dudenredaktion. 3., überarb. u. aktual. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 2008. 960 s.
81. Rainer E., Kurt G. Enzyklopädie. Langenscheidt-Verlag, 1992. 176 s.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

82. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь. Москва: Аквариум, 1995. 768 с.
83. Бинович Л. Э. Немецко-русский фразеологический словарь. Москва: Русский язык, 1975. 656 с.
84. Білоноженко В.М. Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с.
85. Білоноженко В.М. Фразеологічний словник української мови. АН України, Ін-т укр. мови. Кн.1. Київ, 1993. 528 с.
86. Білоноженко В.М. Фразеологічний словник української мови. АН України, Ін-т укр. мови. Кн.2. Київ, 1993. 528-980 с.
87. Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів. Київ: Рад. шк., 1988. 198 с.
88. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови. Київ: Освіта, 1998. 224 с.
89. Dr. Matthias Wermke, Dr. Kathrin Kunkel-Razum und Dr. Werner Scholze-Stubenrecht. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. 2., neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2002. 955 s.

СПИСОК ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

90. Redensarten-index. Wörterbuch. URL: www.redensarten-index.de (дата звернення 03.08.2020).
91. Classes.ru. Большой немецко-русский словарь. URL: <https://classes.ru/all-german/dictionary-german-russian-Lein.htm> (дата звернення 07.08.2020).
92. Artfleur. Geblümelte Worte. URL: <https://pos-artfleur.com/redensarten-volkswisheiten/>. 2019 (дата звернення 05.08.2020).
93. Geolino. Deutsche Redewendungen. URL: <https://www.geo.de/geolino/redewendungen/15200-thema-deutsche-redewendungen> (дата звернення 08.08.2020).
94. Grüne Redensarten, Weisheiten, Zitate und Sprichwörter. URL: <https://www.garten-literatur.de/Leselaube/abc/redens.htm> (дата звернення 09.08.2020).
95. Rosen – Redensarten. URL: <https://www.welt-der-rosen.de/rosged/redensar.htm> (дата звернення 10.08.2020).
96. Фразеологічний словник. URL: <https://supermif.com/frazeologizm/ukr/%d1%84%d1%80%d0%b0%d0%b7%d0%b5%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%d1%81%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%ba.html> (дата звернення 11.08.2020).
97. Словник найуживаніших фразеологізмів. URL: https://edera.gitbook.io/ed-era-book-ukr/frazeologiya/slovník_naiuzhivanshih_frazeologizm (дата звернення 12.08.2020).
98. Фразеологічний словник. URL: <https://svitslova.com/idioms-dictionary/4502-2015-10-26-20-25-24.html> (дата звернення 13.08.2020).
99. Фразеологізми в алфавітному порядку. URL: <https://zno.if.ua/?p=2364> (дата звернення 14.08.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльна таблиця флористичних фразеологізмів у німецькій та українській мовах

Фітонім	Флористичні фразеологізми у німецькій мові	Флористичні фразеологізми в українській мові
Akazien/акація	Es ist, um auf die Akazien zu klettern	
Ananas/ананас	Um die goldene Ananas	
Apfel/яблуко	Der Apfel der Zwietracht; Äpfel mit Birnen vergleichen; Es konnte kein Apfel zur Erde (fallen); Für einen Apfel und ein Ei; In den sauren Apfel beißen; Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm; Zankapfel; Der schönste Apfel hat oft einen Wurm; Goldene Äpfel in silbernen Schalen; Äpfel braten; Äpfel nicht essen mögen.	Яблуку ніде впасти; Яблуко розбрату; Як яблучко.
Ast/сук	Einen Ast durchsägen; Einen Ast haben; Sich D einen Ast lachen; Den Ast absägen, auf dem man sitzt; Auf dem absteigenden Ast sein; Sich auf die Äste hinauslassen; nicht ganz astrein sein; sich (zu weit) auf die Äste rauslassen; etw. auf den Ast nehmen.	Скандзюбити в сук
Baldrian/валер'яна	Er streicht um sie herum wie eine Katze um den Baldrian.	
Banane/банан	Ausgerechnet Bananen; Alles Banane; Warum ist die Banane krumm?;	

	Dich/den haben sie wohl mit der Banane aus dem Urwald gelockt; total Banane sein.	
Bastholz/люб		Як з луба (лити); Старе луб'я
Baum/дерево	Ein Kerl wie ein Baum; Einen alten Baum versetzen; Vom Baum der Erkenntnis essen; Zwischen Baum und Borke stecken; Kein Baum fällt auf den ersten Streich; Alte Bäume sollte man nicht verpflanzen; Dafür sorgen, dass die die Bäume nicht in den Himmel wachsen; Auf den Bäumen wachsen; Bäume ausreißen können; Es ist, um auf die Bäume zu klettern; den Wald vor Bäumen nicht sehen; Einen jungen Baum soll man nicht verbiegen; Ein Mann soll in seinem Leben ein Haus bauen, einen Baum pflanzen und einen Sohn zeugen; Wenn man einen Birnbaum gepflanzt hat, darf man keine Äpfel erwarten; Er kann Bäume ausreißen; Durch den Baum gehen; Das geht gerade durch den Baum; Alte Bäume sind böse biegen; Der Baum, der oft knarrt, bricht nicht leicht; Wie der Baum, so die Frucht; An der Frucht erkennt man den Baum; Wo man Bäume umhaut, fliegen Splitter;	Не бачити за деревами лісу; Плювати з високого дерева; Розтікатися мислями по дереву.

	es brennt der Baum; Weil (wegen) Baum!; Jetzt ist die Axt am Baum!	
Baumstumpf/ пень		Валити через пень колоду; Як пень стояти, сидіти; Пеньок (пень) з очима; Чортів пеньок; Підрубувати на пні; На пні посивіти, залишитися; Пропастися на пні; Рубати впень; До пня; Як на пеньок з'їхав; На пні; Як на пню стати
Beere/ягода		Нашого поля ягода; Одного поля ягоди; Одної гіллі ягоди.
Bilsenkraut/ билина		Як билина в полі
Binse/оситняк	In die Binsen gehen; Binsenweisheit; Er lässt den Kopf wie eine Binse hängen.	
Birke/береза		Дати (всипати) березової каші; Березова каша; Почесати березовим віником; Пригощати березовою кашею; У три березини потягти; Дати березової припарки.
Birne/груша	J-d hat eine dicke Birne; J-d hat eine weiche Birne; Sich D die Birne zerbrechen; J-m eins auf die Birne geben; Eins auf die Birne kriegen/bekommen; Die Birnen satthaben;	На вербі груші; На потрушені груші прийти, з'явитися; Як чорт у суху грушу; Не проспати грушки в попелі; Обіцяти груші на вербі.

	Wie die Frau, so die Dirn´, wie der Baum, so die Birn´; etwas in der Birne haben; einen Riss in der Birne haben; sich etwas in die Birne kloppen.	
Blatt/листок	auf einen anderen Blatt stehen; Das Blatt hat sich gewendet; ein unbeschriebenes Blatt sein; kein Blatt vor den Mund nehmen; das Blatt umwenden; ein Blatt ausspielen; alles auf ein Blatt setzen; es schießt ihm das Blatt.	Як лист за водою піти, спливти; Фіговий листок; Як листу на дереві.
Blume/квітка	Durch die Blume; Vielen Dank für die Blumen; kein Blumentopf mit etwas gewinnen; nirgendwo einen Blumentopf ernten; etw. unverblümt sagen; Die Blumen machen den Garten, nicht der Zaun; Eine Blume macht noch keinen Kranz; Nicht alle Blumen taugen zum Sträußchen; Die einzige Blume, die auf Beton wächst, ist die Neurose; Von derselben Blume zieht die Biene den Honig und die Wespe das Gift; Blumen sind an jedem Weg zu finden, doch nicht jeder weiss, den Kranz zu winden; Lasst Blumen sprechen!	Як [та] квіточка (квітка); Пришивати квітки.
Blüte/цвіт	Seltsame/wunderliche Blüten treiben; Die Blüte eines Landes; Du bist ja eine Blüte!; Aus jeder Blüte Honig saugen wollen;	[Ще] на цвіту прибитий; Як цвіту в городі.

	In der Blüte des Lebens stehen; In der Blüte des Lebens sterben; Steht in voller Blüte; In der Blüte vernichten; Über die erste Blüte hinaus sein; Etw. treibt üppige Blüten; Etw. treibt wunderliche Blüten (hervor); In der Blüte seiner/ihrer Jahre; von Blüte zu Blüte flattern wie ein Schmetterling; Eine blühende Phantasie haben; Wer sich über des anderen Glück freut, dem blüht das eigene; Freundschaft ist die Blüte eines Augenblicks und die Frucht der Zeit; Blüten sind noch keine Früchte; J-m eine Blüte stechen.	
Bohne/боби, квасоля	Nicht die/keine Bohne; Blaue Bohnen; Bohnen in den Ohren haben; dumm wie Bohnenstroh; nicht die Bohne wert sein; lang wie eine Bohnenstange; Eine blaue Bohne ins Fell schieben; Er hat die Bohnen gefunden; Kalte Bohnen; Du hast die Bohnen gegessen; Grob wie Bohnenstroh; Für alte Schuld nimm Bohnenstroh.	На бобах; Давати бобу; Боби (на бобах) розводити; Гадати на бобах; Всипати бобу.
Borke/кора	Zwischen Baum und Borke stecken	
Brombeere/ожина	Das ist billig wie Brombeeren; Häufig/zahlreich wie Brombeeren.	Дорога ожиною поросла
Buchweizen/гречка		Нехай буде гречка; Як з гречки лико; Переганяти на гречку; Скакати в гречку;

		Три мішки гречаної вовни.
Busch/кущ	Auf den Busch klopfen; Mit etw. hinter den Busch halten; Sich in die Büsche schlagen; Etwas ist im Busch; Wie Zieten aus dem Busch.	В кущі; по кущах; Під кущем знайти.
Champignon/ печериця		Як печериця
Distel/ чортополох	Einen Weg voll Distel und Dornen gehen; Dornen und Disteln stechen sehr, böse Zungen noch viel mehr.	
Dorn/колючка	Jmdn ein Dorn im Auge sein; Keine Rose ohne Dornen; Dornen und Disteln; j-s Lebensweg war voller Dornen; Einen Weg voll Distel und Dornen gehen; Dornen und Disteln stechen sehr, böse Zungen noch viel mehr.	Як на голках сидіти; Аж голці ніде впасти; Хоч голки збирай; Ніде й голки встромити/просунути/ткнути; Як з голки.
Dornbusch/ купина		Як жаба на купині розсістися; Неопалима купина
Eiche/дуб	J-d steht fest wie eine Eiche; J-d ist stark wie eine Eiche; Vom ersten Streich fällt keine Eiche; über Eiche und Fels plaudern; Eichen sollst du weichen, Buchen sollst du suchen; Durch wiederholte Streiche fällt die größte Eiche; Nur langsam wächst die Eiche; Was juckt es die Eiche, wenn sich die Sau an ihr reibt?	Не з дуба впасти; Врізати дуба; Дати дуба; Як дурень з дуба лягнути; Ставати дубом; Волосся на голові стало дубом; Плести (правити) сухого (смаленого) дуба; Дуб дубом; У дуб; Не бачити за дубом лісу.
Erbse/горох	Etwas an der Erbse haben; Ein Plättbrett mit zwei Erbsen; Eine Prinzessin auf der Erbse; Erbsen zählen; Mit j-m durch einen Scheffel Erbsen verwandt sein;	Горох з капустою; Наколотити гороху з капустою; Як горох при дорозі; Як об стіну горохом; Лізти в чужий горох;

	Als ob der Teufel Erbsen auf ihm gedroschen hätten; Es ist drei Viertel auf (kalte) Erbsen; Drei Erbsen in der Hülse machen mehr Lärm, als wenn sie voll wäre.	Розсипатися горохом; Говорити/читати, як горохом сипати; За царя Гороха; Чорт сім кіп гороху змолотив на обличчі; Скакати (стрибати) в горох; Наїстися гороху.
Espe/осина	Wie Espenlaub zittern	Вбивати\вбити осиковий кілок у могилу; До осикового кілка; Як осика на вітрі; Вбити осиковий кілок; Як осиковий лист (тремтіти); На одній осиці не перевішати.
Farn/папороть	Den Farnsamten geholt haben	
Fichte/ялиця	In die Fichten gehen; j-n in die Fichten führen; Um die Fichte rum sein.	
Frucht/фрукт, плід	Eine Frucht der Liebe; Die verbotene Frucht; Etwas fällt j-m als reife Frucht in den Schoß; Etwas trägt (reiche) Frucht; Ein nettes Früchtchen; Verbotene Früchte schmecken süß; Die Früchte seines Tuns ernten; Die schlechten Früchte sind es nicht, woran die Wespen nagen; An ihren Früchten sollt ihr sie erkennen; Die süßesten Früchte fressen nur die großen Tiere; Die schlechtesten Früchte sind es nicht, woran die Wespen nagen; Altklug nie Frucht trug; j-n um die Frucht bringen	Заборонений плід; Ні роду ні плоду; Пожинати плоди.
Gemüse/овочі	Junges Gemüse;	Заказаний овоч

	kleines Gemüse.	
Gras/трава	Ins Gras gewachsen; Wo er hinhaut, da wächst kein Gras mehr; Über etw. Gras wachsen lassen; Das Gras wachsen hören; j-d meint, er hört das Gras wachsen; ins Gras beißen; Regen läßt das Gras wachsen, Wein das Gespräch; Wachsen wie das Gras im Winter; Unter dem Gras liegen; Indessen das Gras wächst, verhungert der Gaul; Das Gras wächst nicht schneller, wenn man daran zieht.	Хоч вовк траву їж; Кістки травою поростуть; Не м'яти трави; Порости травою; Тихіший води, нижчий трави; Хоч трава не рости; Як виросте трава на помості; Ходити нижче трави.
Gurke/огірок	Sich eine (große) Gurke herausnehmen; Was versteht der Bauer von dem Gurkensalat; eine komische Gurke.	
Hafer/овес	Der Hafer steht gut; j-n sticht der Hafer; Hier ist gut Hafer säen; Der Hafer wird von der Gerste nicht reif; Er hat seinen wilden Hafer noch lange nicht ausgesät; langen Hafer geben.	
Halm/стебло	Auf dem Halm verkaufen; Schießt in den Halm; j-m das Hälmlein süß durch den Mund streicheln.	
Hanf/конопля		Вискочити як Пилип з конопель
Haselstrauch/ ліщина	Von einem Haselstrauch kann man keine Walnüsse pflücken	
Hirse/пшоно		Потовкти на пшоно
Hopfen/хміль	An j-m ist Hopfen und Malz verloren;	Хміль б'є (ударяє) у голову; Хміль бродить у голові;

	Hopfen und Malz, Gott erhalt´s.	Хміль вийшов (вилетів, вивітрився); Хміль розбирає; Під хмільком.
Kaktus/кактус	Einen Kaktus pflanzen; aussehen wie ein Kaktus.	
Kamille/ромашка	Olle Kamellen	
Kartoffel/ картопля	Kartoffeln abgießen; Wenn wir dich nicht hätten und die/keine kleinen Kartoffeln; Rein in die Kartoffeln, raus aus den Kartoffeln; Kartoffeln gehören in den Keller; Die dümmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln; Die Kartoffeln aus dem Feuer holen; Die Kartoffeln von unten ansehen; Jmdn. Fallen lassen wie eine heiße Kartoffel; Jeden Tag Kartoffelsuppe!; Lorbeer macht nicht satt, besser wer Kartoffeln hat.	
Kastanie/каштан	die Kastanien (für jemanden) aus dem Feuer holen	
Keim/зародок, паросток	Etwas im Keim ersticken; Den Keim zu etwas legen.	
Kern/кісточка, зерно	Der Kern der Sache; Des Pudels Kern; In j-m steckt ein guter Kern; Ein süßer Kern steckt oft in einer rauhem Schale; Der harte Kern; das ist der Kern der Frage; zum Kern der Sache vorstoßen; etw. bis auf den Kern bloßlegen; der harte Kern.	
Kirsche/вишня	Kirschen in Nachbars Garten; Mit j-m ist nicht gut Kirschen essen;	

	Wenn die Kirschen reif sind, muss man sie pflücken.	
Klee/конюшина	j-n etwas über den grünen Klee loben; ein unzertrennliches Kleeblatt.	
Klette/рип'ях, лопух	j-d ist die reinste Klette; sich wie eine Klette hängen; wie die Kletten zusammenhängen.	Липнути, як [той] реп'ях; Приставати реп'яхом; Як у реп'яхах. У лопухах знайшли.
Knoblauch/ часник		Втерти часнику
Kohl/капуста	Aufgewärmter Kohl; Den alten Kohl wieder aufwärmen; Seinen Kohl bauen; Kohl machen; Kohl reden; Das macht den Kohl nicht fett; Wer in den Kohl speit, muss ihn essen; Kohldampf haben/schieben.	Капустяна голова; Горох з капустою; Наколотити гороху з капустою; На капусту бити, зсікти; Вирубати на капусту; Капустяний качан на в'язах; Нате і мій глек на капусту; Знайти в капусті.
Korn/зерно	Die Flinte ins Korn werfen; Ein blindes Huhn findet auch mal ein Korn; Von echtem Schrot und Korn; Kein Korn ohne Spreu; Korn auf dem Boden haben; j-n auf dem Korn haben; j-n aufs Korn nehmen; Darin steckt ein Körnchen Wahrheit.	Маковому зерну ніде впасти; Ні зернини, ні пилини у кого; Не лишити і насіння; Раціональне зерно; Заронити зерно.
Kraut/трава	Ein elendes Kraut; Gegen etwas ist kein Kraut gewaschen; Wie Kraut und Rüben; Etwas schießt ins Kraut; "Soll" und "Muss" sind ein bitteres Kraut; Ins Kraut-Schießen der Gedanken.	
Kürbis/гарбуз, кабак		Як виросте гарбуз на вербі; Годувати гарбузами;

		Давати [печеного] гарбуза; Остатися з гарбузом; Потягти гарбуза; Кабаки втерти (дати) комусь; На кабачки влетить.
Lavendel/ лаванда	Uralt Lavendel sein; Was Rosmarin für den Geist, ist Lavendel für die Seele.	
Lerchensporn/ ряст		Відтоптати ряст; Недовго лишилося ряст топтати; Топтати ряст.
Liebstöckel/ любисток		Купаний у любистку
Lilie/лілія	Keusch wie eine Lilie; Dastehen wie eine geknickte Lilie; leben wie die Lilien auf dem Felde; Wer Nesseln pflanzt, kann keine Lilien finden.	
Lindenbaum/ липа		Як липку обібрати; Обдерти як липку; Справляти липу.
Lorbeer/лаврове дерево	Lorbeeren erringen; Auf seinen Lorbeeren ausruhen; Lorbeeren pflücken/ernten; (keine) Vorschusslorbeeren bekommen; Von Lorbeeren wird man nicht satt; sich Lorbeeren verdienen; Vor den Lorbeer setzen die Götter den Schweiß; Lorbeeren erbeuten; Ihm werden weder Rosen noch Lorbeeren sprießen.	Лавровий вінок; Добувати лаври; Лаври Герострата; Пожинати лаври; Спочивати на лаврах; Не спочивати на лаврах.
Meerrettich/хрін		Підносити [тертого] хріну; Як хрін у (під) ніс.
Melone/диня		Як диня на морозі

Mimose/мімоза	j-d ist empfindlich wie eine Mimose; sie ist die reinste Mimose.	
Minze/м'ята		Купаний у м'яті
Mohn/мак (насіння)		Втерти маку; Як на гріш маку; Маковому зерну ніде впасти; Дуля з маком; Як мак начетверо; З маком і з таким бути, траплятися; Не з маком бути; З медом та маком сказати; Хоч мак (маком) сій; Дати маку; Бідний, як мак начетверо; І на макову росину; Вискочити як козак (як голий) з маку; Спати мов [дитина] після маку; Ні на макове зерно; Ні на макове зерня нема.
Mohnblume/мак		Ще мак у голові; Як мак цвіте; Цвісти як мак; Як маків цвіт; Сісти маком; Як мак; Пройшов вік як маків цвіт.
Mohrrübe		Хатня морква; Скребти моркву; Моркву терти; Через хату перехилиться і моркву вирве.
Moos/мох	Moos ansetzen; Ohne Moos nix los!; viel Moos haben; Moos im Gesicht haben;	Аж мохом вкритися; Уже й мох поріс; Порости мохом.

	Ein rollender Stein setzt kein Moos an.	
Nachtsschatten/ паслін		Як Марко з пасльону
Nessel/кропива	Sich im Nesseln setzen; Wer Nesseln pflanzt, kann keine Lilien finden; Dem Angreifer feindlich wie eine Nessel; Was eine Nessel werden will, brennt die Zeiten; Kluhe Hennen legen auch in die Nesseln.	Дорога кропивою поросла; Кропив'яне сім'я; Баба під плотом у кропиві знайшла; Збирати мед з кропиви.
Nieswurz/ чемериця		Як чемериці понюхав; Піднести чемериці.
Nuss/горіх	eine taube Nuss sein; eine harte Nuss; Die beste Nuss ist keinen Zahn wert; harte Nüsse knacken müssen; Man kann die Birke schütteln wie man will, es fallen keine Nüsse herab; Nüsse und Witz sind ohne Kern nichts nütz; Von einem Haselstrauch kann man keine Walnüsse pflücken; Wer Nüsse kauft, bekommt auch Schalen; Ein Eichhorn macht keine tauben Nüsse auf; Trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch Palmen tragen; Die schlechtesten Nüsse knackt man zuletzt; Leere Nüsse schwimmen oben.	Горішок не по зубам; Твердий (міцний) горішок; Дати на горіхи; Заробити на горіхи; Дістанеться на горіхи; Мати на горіхи; Розчистити під горіх; Лобом горіхи розбивати; Перепадати на горіхи; Показати на чому горіхи ростуть; Розкусити (міцний) горіх; Як горіхи лущити.
Obst/фрукти	Spätes Obst liegt am längsten; sich zum Obst machen; danke für Obst und Südfrüchte!	
Orchidee/орхідея	Wie eine Orchidee im Küchengarten	

Palme/пальма	Die Palme des Siegens; Auf der Palme sein; j-n auf die Palme bringen/treiben; von der Palme herunterkommen; es wandelt niemand ungestraft unter Palmen; Palme erringen; Es ist, um auf die Palme zu klettern; Jemand die Palme zuerkennen; Trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch Palmen tragen.	Віддавати/віддати пальму першості; Пальма першості.
Paprika/ червоний перець	Scharf wie Paprika sein	
Petersilie/ петрушка	J-m ist die Petersilie verhagelt; die Petersilie aus den Ohren nehmen.	
Pfeffer/перець	jmd. soll hingehen/bleiben, wo der Pfeffer wächst; da liegt der Hase im Pfeffer; Pfeffer im Hintern haben; jmdm. eine pfeffern; eine gepfefferte Rechnung; jmdm Pfeffer in den Hintern streuen/blasen; Im Pfeffer liegen/sitzen; In den Pfeffer geraten; Das ist starker Pfeffer.	Де і перець не росте; Давати перцю; Підсипати перцю; Дістанеться перцю з квасом; З перцем.
Pfifferling/ лисичка (гриб)	Keinen Pfifferling auf etwas geben; Keinen Pfifferling wert sein; Keinen Pfifferling davon wissen; Sich nicht einen Pfifferling um etwas kümmern; Das hat uns keinen Pfifferling genützt.	
Pfingstrose/піон	Sie sieht aus wie eine Pfingstrose	
Pflaume/слива	Die ersten Pflaumen sind madig; j-m eine Pflaume an den Kopf werfen; Pflaumen austeilen.	Як в сливах

Pilz/гриб	Schießen/wachsen wie die Pilze; In die Pilze gehen.	Як гриби після дощу; Дешевший від грибів.
Pinie/cosна	Sie ist schlank wie die Pinie; Es ist, um auf die Pinie zu klettern; j-n auf die Pinie bringen.	
Pomeranze/ померанець (гіркий апельсин)	Eine Pomeranze sein	
Primel/ первоцвіт	Eingehen wie eine Primel; Grinsen wie ein Primeltopf.	
Radieschen/ редька	Wenn..., dann kannst du dir die Radieschen von unten besehen; Sich die Radieschen von unten ansehen.	Як гірка (парена) редька
Ränke/ вусики	Ränke schmieden; Hinter j-s Ränke kommen.	
Rohr/тростина, очерет	Schwanken wie ein Rohr im Wind; j-d ist wie ein schwankendes Rohr im Wind; j-n auf dem Rohr haben; etw. ist im Rohr.	Щоб тебе очеретиною зміряли
Rose/троянда, ружа	Keine Rose ohne Dornen; Wie auf Rosen gebettet leben; Nicht auf Rosen gebettet sein; j-s Lebensweg war nicht mit Rosen bestreut; Was wir kosen, bleibt unter den Rosen; Noch sind die Tage der Rosen; Die schönsten Rosen welken zuerst; Die Zeit entblättert jede Rose; Dass man an Rosen glaubt, das bringt sie zum Blühen; Wer Rosen nicht im Sommer bricht, der bricht sie auch im Winter nicht; Arbeit pflanzt Rosen auf die Wangen;	Як (панська) рож

	Auf Rosen gehen; Aus Knospen werden Rosen; Die Liebe ist wie Tau, sie fällt auf Rosen und auf Kuhfladen; Die Rosen verblühen, aber die Dornen bleiben; Die schönste Rose duftet nicht für sich; Disteln sind dem Esel lieber als Rosen; Disteln wachsen schneller als Rosen; Ein böses Maul läßt die Rosen stehen und bricht die Dornen; Gemalte Rosen duften nicht; Lerchen und Rosen bringen des Frühlings Kosen; Liebe sieht nur Rosen ohne Dornen; Lieber Rosen am Montag als Asche am Mittwoch; Man kann nicht immer auf Rosen gehen; Rosen blühen, Dornen stechen; Rosen und Jungfern sind bald verblättert; Unter der Rose gesagt; Verblühte Rosen bricht man nicht; Wegen der Rose begießt man die Dornen; Wer barfuß geht, darf keine Dornen säen; Ihm werden weder Rosen noch Lorbeeren sprießen; Den Rosenkranz beten.	
Rübe/буряк	So eine freche Rübe!; j-m die Rübe schaben; j-m die Rübe runtersäbeln; j-m eins auf die Rübe geben; eins auf die Rübe kriegen; wie Kraut und Rüben.	Наздогад буряків казати; Як буряк

Sauerampfer/ кислиця		Мов кислицю з'їв, подивитися; Розводити кислиці; Пробувати кислиць; Тикати [під ніс] кислиці; Тицьнути кислицю в зуби.
Schale/шкірка	Die äußere Schale; j-d hat eine rauhe Schale; in einer rauhen Schale steckt oft ein guter Kern; Je rauher die Schale, desto süßer der Kern; J-d ist in Schale; Sich in Schale werfen; Die Schale sprengen.	
Schlehdorn/терн		Терновий вінок; Добре, як голому в терну; Дорога терном поросла; Терновий куш; Порости терном; Топтати тернову стѣжку.
Schneebalstrauch/ калина		Як калина; Знайшли під калиновим кущем
Stengel/стебло	Fast vom Stengel fallen; Fall nicht vom Stengel!	
Stiel/стебло	Mit Stumpf und Stiel ausrotten	
Süßholz/лакриця	Süßholz raspeln	
Tabak/табака, тютюн	Das ist ein starker Tabak! Nicht eine Prise Tabak wert sein.	Як табака в розі сліпий/темний; Діло табак; Діло тютюном пахне; Ні за понюх (понюшку) тютюну (табаку); Зім'яти (стерти) на табаку.
Tanne/піхта, ялиця	Sie ist schlank wie eine Tanne	
Tomate/помідор	Tomaten auf den Augen haben; treulose Tomate; rot wie eine Tomate werden.	

Traube/виноград	j-m hängen die Trauben zu hoch/ J-m sind die Trauben zu sauer.	
Unkraut/ бур'ян	Unkraut vergeht/verdirbt nicht; Das Unkraut mit der Wurzel ausrotten.	
Veilchen/фіалка	Wie ein Veilchen im Verborgenen blühen; Blau sein wie ein Veilchen; Ein Gemüt wie ein Veilchen haben; ein Veilchen haben; die Veilchen von unten besehen; Ein veilchenblaues Auge haben; ein Alpenveilchen.	
Watschenbaum/ ватне дерево	Am Watschenbaum rütteln	
Weide/верба	zäh wie eine Weide; Er verliebt sich, wie der Teufel in eine alte Weide; an der Weide büßen; Trüge die Weide Nüsse, so würde der Nußstrauch Palmen tragen.	Золоті верби ростуть; Як виросте гарбуз на вербі; На вербі груші; Як чорт до сухої верби; Повиснути на вербі; Обіцяти груші на вербі.
Weizen/пшениця	J-s Weizen blüht	
Wermut/полин	Wermut in den Becher der Freude gießen; In jeder Freude ist ein Tropfen Wermut.	Розкуштувати полин; Душа заросла полином; Гірш полину.
Wurzel/ корінь	Geiz ist die Wurzel allen Übels; Wurzeln schlagen/fassen; j-n etwas an der Wurzel treffen; Die Axt an die Wurzel legen; Etwas mit der Wurzel ausrotten; Soll ich hier Wurzeln schlagen?; Das Übel an der Wurzel fassen/packen; Wo Argwohn wurzelt, muss Liebe welken.	Докопуватися до кореня; В корені; На кореню; До кореня знищити; Пустити коріння; Сягати корінням; Вигубити з корінням і насінням; Дивитися в корінь; Рубати різати під корінь; Іудине коріння.
Zapfen/шишка		Усі шишки летять
Zitrone/ лимон	j-n auspressen wie eine Zitrone; mit Zitronen gehandelt haben.	Як вичавлений лимон

Zweig/гілка, лозина	nicht/nie) auf einen grünen Zweig kommen	[аж] гілля гнеться; Повиснути на гілляці; Рубати гілку, на якій сидимо; Як з гіллі зірвався; Гілки обламуються. Посвятити лозиною.
Zwiebel/цибуля	Einfältig wie eine Zwiebel sein; Eine Zwiebel hat viel Häute; Die neunte Haut gehört auch noch zur Zwiebel; Ich rede von Äpfeln und ihr antwortet (redet) von Zwiebeln.	Нагодувати цибулькою; По три (по сім) за цибулю продавати.